CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संस्कृतचन्द्रिका

लेखक र प्रकाशक—

पं० सोमनाथ शर्मा

प्रथम संस्करण सं० १९९२ मूल्य ॥)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यो

पुस्तक

पुष्पाञ्जलि

श्रीमान् सकलशास्त्रसम्पन्न प्रदीप्त-मान्यवर
प्रसिद्ध-प्रबल-गोरखा दक्षिणबाहु
विद्वच्छिरोमणि

गुरुराज हेमराज पण्डितज्यू

सी. आई. ई.

का

करकमलमा

सादर समर्पण गर्दछु

विनीत लेखक

(सं० १९९२)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Acc. No. 108/104

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भूमिका

संस्कृतभाषा बहुतै प्राचीन भाषा हो. लौकिक र पारमार्थिक दुवै थरी विषयलाई यसको ज्ञान आवश्यक छ. भाषाको ज्ञानभण्डारमा प्रवेश गराउने द्वार व्याकरण हो. तर संस्कृतको व्याकरण ज्यादै गहन छ. तलको जग न बसाली कौमुदीहरू पढे पनि त्यसबाट हुनुपर्ने उपयोग सबैलाई हुंदैन. पढ्ने पढाउने दुवैले वृथा परिश्रमको दुःख सहनुपर्दछ. त्यसैले संस्कृत व्याकरणको प्रक्रियामा प्रवेश गराउनाको खातिर प्राथमिक शिक्षामा उपयोगी विषयहरू लिएर छोटकरी किसिम संग मातृभाषामा यो व्याकरणको रचना गरिएको छ. पहिले यस द्वारा संस्कृतव्याकरणको घर थाहा भएपछि कौमुदी-हरू पढ्दा बुझ्न सजिलो हुनेछ भन्ने लागेको छ.

यसको रचनामा श्रीमान् प्रदीप्तमान्यवर प्रसिद्ध-प्रबल-गोरखादक्षिणबाहु विद्वच्छिरोमणि गुरुराज **हेमराज** पण्डितज्यू सी. आई. ई. बाट बखत बखत-मा प्रकाश गरिबक्सेका शिक्षाप्रणालीविषयक असाधारण विचार र प्रोत्साहन आदि द्वारा विशेष सहायताको सौभाग्य पाएको हुनाले श्रीमान्बाट बहुतै अनुगृहीत छु.

यसमा उद्देश्य पूर्ण गर्नुशक्ने भनेजस्तो विशेष प्रक्रिया केही छैन ता पनि वाग्देवीको जगमगाउंदो मन्दिरमा प्रवेश गर्न चाहनेहरूलाई यसबाट थोड़ बहुत भए पनि बाटो उज्यालो हुनशक्यो भने आफ्नो परिश्रम विशेष-रूपले सफल संझनेछु.

यसमा देखिएको त्रुटिको पूरणलाई विद्वान्हरूबाट सूचनाको अनुग्रह रहेमा अर्को अर्को संस्करणमा सुधार गर्दैजाने आशा गरेको छु.

१९९२ काठमाण्डू,
नेपाल.

विनीत—लेखक।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विषयसूची.

	पृष्ठ		पृष्ठ
१ शब्द	१	१९ भ्वादिगण	५५
२ वर्ण	२	२० अदादिगण	६१
३ पद	५	२१ जुहोत्यादिगण	७२
४ नाममा विशेष	७	२२ दिवादिगण	७६
५ सुप्‌विभक्ति	९	२३ स्वादिगण	८०
६ अजन्त पुंलिङ्ग	११	२४ तुदादिगण	८२
७ „ स्त्रीलिङ्ग	१४	२५ रुधादिगण	८५
८ „ नपुंसकलिङ्ग	१९	२६ तनादिगण	८७
९ हलन्त पुंलिङ्ग	२१	२७ क्र्यादिगण	८८
१० „ स्त्रीलिङ्ग	२८	२८ चुरादिगण	९१
११ „ नपुंसकलिङ्ग	३२	२९ विशेष क्रियापद	९७
१२ सर्वनाममा विशेष	३५	३० कृदन्त शब्द	१००
१३ सर्वादिको रूपावली	३७	३१ अव्ययमा विशेष	१०४
१४ त्यदादिको रूपावली	३९	३२ सन्धि	१०६
१५ विशेषणमा विशेष	४४	३३ समास	११४
१६ विशेषणको रूप	४६	३४ वाक्यमा विशेष	११७
१७ क्रियापदमा विशेष	४९	३५ वाक्यको प्रयोग	११९
१८ तिङ्‌विभक्ति प्रत्यय	५३	३६ कारक र विभक्ति	१२२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संस्कृतचन्द्रिका.

(संस्कृत-प्रवेशिका)

(१) शब्द. (Word)

अ आ क ख इत्यादि साना साना टुक्रा शब्दलाई वर्ण अथवा अक्षर (Alphabet) भन्दछन्. ती यी हुन्:—

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ लृ ए ऐ ओ औ अं अः, क ख ग घ ङ, च छ ज झ ञ, ट ठ ड ढ ण, त थ द ध न, प फ ब भ म, य र ल व, श ष स ह.

अक्षर मिलेर बनेको अर्थ बुझाउने टुक्रा शब्दलाई पद (Word) भन्दछन्. जस्तैः—

रामः — राम   मनुष्यः—मानिस अहम्—मं अस्ति—छ
पण्डितः-पण्डित सुन्दरः—राम्रो. त्वम्—तं गच्छामि-जान्छु
उपरि — माथि   अधः — तल   कः— को शनैः—विस्तारै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पदहरू मिलेर बनेको केही कुरा बुझाउने शब्दसमूहलाई वाक्य (Sentence) भन्दछन्. जस्तैः--

रामः अस्ति—राम छ. मनुष्यः सुन्दरः अस्ति--मानिस राम्रो छ. सगच्छति—त्यो जान्छ. अहम् उपरिगच्छामि—म माथि जान्छु.

प्रश्न--

अक्षर भनेको के हो. पद कसलाई भन्दछन्. वाक्य भनेको के हो. पद र वाक्य कसरी बन्दछन्. तल लेखेका के के हुन्—

देवः. अश्वः. धावति. अश्वः धावति. देवः रक्षति. अहम् शनैः उपरि गच्छामि. ज, न, कः, प, ठ, ति, रम्यः. किम्, अद्य. पिता, रक्षति, सः.

---

(२) वर्ण. (Alphabet)

वर्ण दुइ थरी छन्. कोही स्वर (Vowel) अथवा अच्, कोही व्यञ्जन (Consonant) अथवा हल्.

स्वर वर्ण यस्ता छन्ः—

ह्रस्व (छोटो उच्चारण हुने)—अ इ उ ऋ लृ
दीर्घ (लामो उच्चारण हुने)—आ ई ऊ ॠ ए ऐ ओ औ अं अः.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दीर्घ भन्दा पनी लामो उच्चारण हुंदा प्लुत भन्दछन्. प्लुतमा ३ यो चिन्ह दिएको हुन्छ. जस्तैः—आ३ ई३ ऊ३ ऐ३

व्यञ्जन वर्ण यस्ता हुन्छन्:—

स्पर्श—	प्रथम	द्वितीय	तृतीय	चतुर्थ	पञ्चम	
कवर्ग—	क	ख	ग	घ	ङ	अन्तस्थ य र ल व
चवर्ग—	च	छ	ज	झ	ञ	ऊष्म—श ष स ह.
टवर्ग—	ट	ठ	ड	ढ	ण	
तवर्ग—	त	थ	द	ध	न	
पवर्ग—	प	फ	ब	भ	म	

मुखको जुन ठाउंबाट जुन वर्ण तयार हुन्छ त्यो वर्णको त्यो स्थान हुन्छ. जस्तैः—

कण्ठ–अ आ क ख ग.घ ङ ह : तालु–इ ई च छ ज झ ञ य श।

मूर्द्धा–ऋ ॠ ट ठ ड ढ ण र ष दन्त–ऌ त थ द ध न ल स

ओष्ठ—उ ऊ प फ ब भ म कण्ठ-तालु—ए ऐ

कण्ठ-ओष्ठ—ओ औ दन्त-ओष्ठ—व

नासिका— ं (अनुस्वार) नासिका-ङ. ञ. ण. न. म.

व्यञ्जनमा स्वर न लागेमा खुट्टो काटेको हल् मात्र हुन्छ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्वर जोडेमा मात्रा लागेका (बाराखरी) अक्षर बन्दछन्.

जस्तै :—

क्	अ	आ	इ	ई	उ	ऊ	ऋ	ॠ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
		ा	ि	ी	ु	ू	ृ	ॄ	ॢ	े	ै	ो	ौ	ं	ः
	क	का	कि	की	कु	कू	कृ	कॄ	कॢ	के	कै	को	कौ	कं	कः

यस्तै गरी ख देखि ह संम सबै व्यञ्जन मात्रा लागेका अक्षर हुन्छन्.

व्यञ्जन व्यञ्जनको बीचमा स्वर नभए संयोग हुन्छ, संयोग भएको अक्षर लाई संयुक्ताक्षर भन्दछन्. जस्तै :—

क्-व क्व. क्-र क्र. स्-व स्व. न्-द्-र न्द्र. र्-ष्-ट्-य र्ष्ट्य.

प्रश्न :—

वर्ण कति थरी छन्. स्वर व्यञ्जन कस्ता कस्ता हुन्छन्. ह्रस्व, दीर्घ, प्लुत भनेको के के हो.'भ ग ब ऋ ओ र ख ह ं ङ ण न ढ थ' यिनका कुन कुन स्थान हुन्. 'स्वस्ति श्री चन्द्र धार्ष्ट्यं स्वप्न यिनमा कुन कुन व्यञ्जनको संयोग भएको छ. 'रामाय नमः, श्रीगणेशो जयति' यहां कुन कुन व्यञ्जनमा कुन कुन मात्रा लागेका छन्, ह्रस्व दीर्घ कुन कुन हुन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(३) पद (Word)

पद यति किसिमका हुन्छन् :—

(१) संज्ञा (Noun) अर्थात् कोही वस्तु बुझाउने शब्द. जस्तै :—

देवः	(देवता)	ईश्वरः	(ईश्वर)	मनुष्यः	(मानिस)
अश्वः	(घोडा)	पिता	(बाबु)	दया	(दया)
मनः	(मन)	माता	(आमा)	गोपालः	(गोपाल)

(२) विशेषण (Adjective) अर्थात् कोही वस्तु-को गुण बुझाउने शब्द. जस्तै :—

रक्तः	(रातो)	दीर्घः	(लामो)	एकः	(एउटा)
धृष्टः	(धीटो)	स्थूलः	(ठूलो)	दश	(दश)
अलसः	(अलसी)	कुशलः	(सिपालु)	पञ्चमः	(पाचौं)

(३) सर्वनाम (Pronoun) अर्थात् जुनसुकैलाई पनि बुझाउने शब्द. जस्तैः—

सः	(त्यो)	वयम्	(हामीहरू)	ते	(तिनीहरू)
अहम्	(म)	यूयम्	(तिमीहरू)	एते	(यिनीहरू)
त्वम्	(तँ)	किम्	(के)	भवान्	(तपाञी)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(४) आख्यात (Verb) अर्थात् कोही क्रिया (काम) बुझाउने शब्द. जस्तै :—

गच्छति	(जान्छ)	पश्यामि	(हेर्छु)	अगच्छत्	(गयो)
अस्ति	(छ)	पश्य	(हेर)	लिखेत्	(लेख्ला)
पठ	(पढ)	भविष्यति	(हुनेछ)	शृणु	(सुन्)

(५) अव्यय (Indeclinable) अर्थात् रूप नचल्ने सधैं एकैनास रहने शब्द. जस्तै :—

तत्र	(त्यहां)	इत्थम्	(यसरी)	धिक्	(धिक्कार)
उपरि	(माथि)	कदा	(कहिले)	अहो	(ओहो)
शीघ्रम्	(चांडै)	अधः	(तल)	प्रति	(तिर)

प्रश्न :—

पद कति किसिमका हुन्छन्, संज्ञा विशेषण सर्वनाम आख्यात अव्यय भनेका के के हुन्, तलका शब्द कस्ता किसिमका हुन्—

भ्राता (भाइ), भगिनी (बहिनी), चतुरः (बाठो), हरितः (हरियो), पञ्च (पांच), प्रथमः (पहिलो), नय (लैजाऊ), पश्यति (हेर्दछ), भूयः (फेरि), शनैः (बिस्तारै), पुस्तकम् (पुस्तक), महत् (ठूलो), कथम् (कसरी),

---

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(४) नाममा विशेष.

नामशब्दले देखिने वा नदेखिने कोहो वस्तुलाई बुझाउंछ. नाम तीन किसिमका हुन्छन् :—

(१) सामान्यनाम (Common-noun) अर्थात् त्यो जातको सबैलाइ बुझाउने :—

मनुष्यः (मानिस) पक्षी (चरा) देवः (देवता)
मनः (मन) लेखनी (कलम) गृहम् (घर)

(२) विशेषनाम (Proper-noun) अर्थात् त्यो नाउं भएको एकलाई उझाउने :-

नेपालः (नेपालदेश) हिमालयः (हिमालयपर्वत)
गोपालः (कोहीमानिस) राधा (कोही स्त्री)

(३) भाववाचकनाम (Abstract-noun) अर्थात् कुनै धर्म बुझाउने :-

धैर्यम् (धैर्य) पाण्डित्यम् (पण्डित्याँइ) महिमा (बड़ोपना)
शौर्यम् (शूरयांइ) भोजनम् (खानु) गतिः (हिंडाइ)

नामहरू पुरुषजाति बुझाउने भए पुंलिङ्ग, स्त्रीजाति बुझाउने भए स्त्रीलिङ्ग, निर्जीवजाति बुझाउने भए नपुंसकलिङ्ग हुन्छन्. जस्तै :—

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पुंलिङ्ग (Masculine gender) रामः. पिता. ईश्वरः. अधः.

स्त्रीलिङ्ग (Feminine gender) सीता. माता. गौः. देवी.

नपुंसकलिङ्ग (Neuter gender) गृहम्.क्षेत्रम्.वनम्.पुस्तकम्

(संस्कृतमा निर्जीवलाई बुझाउने शब्द पनि कुनै पुंलिङ्ग कुनै स्त्रीलिङ्ग हुने हुन्छन्. सो पछि बुझिंदै जानेछ)

नामहरू एउटालाई बुझाउंदा एकवचन (Singular), दुइटालाई बुझाउंदा द्विवचन (Dual), दुइभन्दा बढतालाई बुझाउंदा बहुवचन (Plural) हुन्छन्. जस्तै :-

एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
मनुष्यः (एकमानिस)	मनुष्यौ (दुइमानिस)	मनुष्याः(धेरैमानिस)
पुस्तकम् (एकपुस्तक)	पुस्तके (दुइपुस्तक)	पुस्तकानि (धेरैपुस्तक)

प्रश्न :—

नाम कति किसिमका छन्. सामान्यनाम विशेषनाम भाववाचकनाम भनेका कस्ता कस्ता हुन्. लिङ्ग वचन कति किसिमका हुन्छन्. कुन कुन लिंङ्ग वचनबाट के के बुझिन्छ. तलका नाम कस्ता हुन्—

पिता	काशी	राधा	कृष्णः	दासी	आलस्यम्	रूप्यकाणि
गमनम्	छात्राः	गोपालः	वनम्	पत्रम्	राजा	महत्त्वम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(५) सुप्-विभक्ति (Case ending)

नाममा प्रथमा आदि विभक्तिका सुप् प्रत्यय भएर एउटै शब्दका पनि धेरै थरी रूप बन्दछन्.

	संस्कृतमा			भाषामा	
विभक्ति.	एक.	द्वि.	बहु.	एक.	अनेक.
प्रथमा	सु	औ	जस्	ले	हरूले
द्वितीया	अम्	औट्	शस्	लाई	हरूलाई
तृतीया	टा	भ्याम्	भिस्	ले	हरूले
चतुर्थी	ङे	„	भ्यस्	लाई	हरूलाई
पञ्चमी	ङसि	„	„	देखि, बाट	हरूदेखिबाट
षष्ठी	ङस्	ओस्	आम्	को का की	हरूकोकाकी
सप्तमी	ङि	„	सुप्	मा	हरूमा
सम्बोधन	सु	औ	जस्		हरूहो

रूप चलाउदा कहीं 'न' को ठाउमा 'ण', कहीं स को ठाउमा 'ष' हुने हुनाले सो याद गर्नुपर्दछ:—

(१) ण हुने—ऋ र ष देखि पर रहे को 'न' छ भने बीचमा स्वर ह य व कवर्ग पवर्ग यति संमले छेकेको भए पनि पदको अन्त्यमा नरहेको 'न' का ठाउंमा 'ण' हुन्छ. जस्तै:—

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

रामे न—रामेण. रामा नाम्—रामाणाम्. चतुर् नाम्—चतुर्णाम्. गुरु ना—गुरुणा. वृत्ते न—वृत्तेण. पितृ नाम्—पितृणाम्. वर्षे न—वर्षेण. गुरू नि—गुरूणि. सर्वा नि—सर्वाणि. (पदको अन्त्यमा भने हुंदैन, जस्तै, रामान् पितृन्)

(२) ष हुने—अ आ बाहेक कोही स्वर कवर्ग य व र ल देखि पर आदेश वा प्रत्ययको 'स' छ भने बीचमा अनुस्वार विसर्गले छेकेको भए पनि 'स' को ठाउंमा 'ष' हुन्छ. जस्तैः—

मुनि सु—मुनिषु. रामे सु—रामेषु. गुरु सु—गुरुषु. आशीः सु—आशीःषु. धनूं सि—धनूंषि. सर्वे साम्—सर्वेषाम्. धनु सा—धनुषा.

प्रश्न—

विभक्ति कति छन्. कुन कुन हुन्. कुन कुन विभाक्तिमा कुन कुन वचनमा संस्कृतमा कुन कुन प्रत्यय हुन्छन्. भाषामा विभक्ति प्रत्ययकस्ता कस्ता हुन्छन्. न को ठाउंमा ण, स को ठाउंमा ष कस्ता कस्तामा हुन्छ. तलका शब्दमा ण ष किन भएका हुन्—

धनुषः हारीणि. द्रुमेण. गुरूणाम्. साधुषु. अन्येषाम्. क्रमेण.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(६.) अजन्त पुंलिङ्ग

अकारान्त पुंलिङ्ग देव शब्दः (देवता)—

विभक्ति.	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
१—प्रथमा	देवः	देवौ	देवाः
	देवताले	दुइ देवता-ले	देवताहरू-ले
२—द्वितीया	देवम्	देवौ	देवान्
	देवतालाई	दुइ देवतालाई	देवताहरूलाई
३—तृतीया	देवेन	देवाभ्याम्	देवैः
	देवताले	दुइ देवताले	देवताहरूले
४—चतुर्थी	देवाय	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
	देवतालाई	दुइदेवतालाई	देवताहरूलाई
५—पंचमी	देवात्	देवाभ्याम्	देवेभ्यः
	देवतादेखि-बाट	दुइदेवतादेखि-बाट	देवताहरू देखिबाट
६—षष्ठी	देवस्य	देवयोः	देवानम्
	देवताको-का-की	दुइदेवताको-का-की	देवताहरूको-का-की
७—सप्तमी	देवे	देवयोः	देवेषु
	देवतामा	दुइदेवतामा	देवताहरूमा
८—सम्बोधन	हे देव	हे देवौ	हेदेवाः
	ए देवता	एदुइदेवताहो	ए देवताहरूहो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

विशेष 'ण' हुने :-

राम	शब्दको	तृतीया एकवचन-	रामेण	षष्ठीबहुवचन-	रामाणाम्
नृप	,,	,,	नृपेण	,,	नृपाणाम्
मनुष्य	,,	,,	मनुष्येण	,,	मनुष्याणाम्

यस्तै गरी गोविन्द अश्व जन दीप दण्ड शिव आदि शब्दको देवशब्दको झैं, ईश्वर सूर्य चन्द्र वृष हर्ष वृक्ष आदि शब्दको राम शब्द को झैं विशेष 'ण' समेत गरी रूप चलाउनू. यस्तै तलका शब्दमा पनि ण हुनेमा 'ण' समेत गरी रूप चलाउने गर्नुपर्दछ.

इ-पुं-मुनि शब्दः (मुनि)

१-मुनिः	मुनी	मुनयः	५-मुनेः	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
२-मुनिम्	मुनी	मुनीन्	६-मुनेः	मुन्योः	मुनीनाम्
३-मुनिना	मुनिभ्याम्	मुनिभिः	७-मुनौ	,,	मुनिषु
४-मुनये	,,	मुनिभ्यः	८ हे मुने	हे मुनी	हे मुनयः

यस्तै कवि अग्नि भूपति नृपति रवि गिरि हरि इत्यादि

इ-पुं-पति शब्दः (मालिक)

१ पतिः	पती	पतयः	५ पत्युः	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
२ पतिम्	,,	पतीन्	६ पत्युः	पत्योः	पतीनाम्
३ पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः	७ पत्यौ	,,	पतिषु
४ पत्ये	,,	पतिभ्यः	८ हे पते	हे पती	हे पतयः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

एकलो पति शब्दको मात्र यस्तो, जोडिएको नृपति आदि को त मुनिको झैं हुन्छ.

इ-पुं-सखि शब्दः (संगी)

१	सखा	सखायौ	सखायः	५	सख्युः	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
२	सखायम्	„	सखीन्	६	„	सख्योः	सखीनाम्
३	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः	७	सख्यौ	„	सखिषु
४	सख्ये	„	सखिभ्यः	८	हे सखे	हे सखायौ	हे सखायः

खालि सखि शब्द जस्तो अर्को हुंदैन.

उ-पुं-साधु शब्दः (सज्जन)

१	साधुः	साधू	साधवः	५	साधोः	साधुभ्याम्	साधुभ्यः
२	साधुम्	„	साधून्	६	„	साध्वोः	साधूनाम्
३	साधुना	साधुभ्याम्	साधुभिः	७	साधौ	„	साधुषु
४	साधवे	„	साधुभ्यः	८	हे साधो	हे साधू	हे साधवः

यस्तै वायु वटु विष्णु बाहु शङ्कु तरु कारु पृथु पङ्गु राहु इत्यादि.

ऋ-पुं-दातृ शब्दः (दिने)

१	दाता	दातारौ	दातारः	५	दातुः	दातृभ्याम्	दातृभ्यः
२	दातारम्	„	दातॄन्	६	„	दात्रोः	दातॄणाम्
३	दात्रा	दातृभ्याम्	दातृभिः	७	दातरि	„	दातृषु
४	दात्रे	„	दातृभ्यः	८	हे दातः	हे दातारौ	हे दातारः

यस्तै कर्तृ हर्तृ धातृ द्रष्टृ भोक्तृ श्रोतृ इत्यादि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ऋ-पुं-पितृ शब्दः (बाबु)

१ पिता	पितरौ	पितरः	५ पितुः	पितृभ्याम्	पितृभ्यः
२ पितरम्	,,	पितॄन्	६ ,,	पित्रोः	पितॄणाम्
३ पित्रा	पितृभ्याम्	पितृभिः	७ पितरि	,,	पितृषु
४ पित्रे	,,	पितृभ्यः	८ हे पितः	हे पितरौ	हे पितरः

यस्तै भ्रातृ जामातृ. नृशब्दको नृणाम् नॄणाम् दोहोरो हुन्छ.

प्रश्नः—

ऋषि होतृ श्रीपति कर वर बिन्दु प्रभु भिक्षु शब्दका रूप चलाऊ. 'हरौ विधू विभोः हे श्रोतारः मनुष्येषु जनानाम् प्रभवः अग्निना वन्हेः पत्युः प्रजापतेः' यी रूप कुन शब्दका कुन विभक्ति वचनमा हुन्छन्.

---

(७) अजन्त स्त्रीलिङ्ग.

आ-स्त्री-लता शब्दः (लहरा)

१ लता	लते	लताः	५ लतायाः	लताभ्याम्	लताभ्यः
२ लताम्	,,	,,	६ ,,	लतयोः	लतानाम्.
३ लतया	लताभ्याम्	लताभिः	७ लतायाम्	,,	लतासु.
४ लतायै	,,	लताभ्यः	८ हेलते	हेलते	हेलताः

यस्तै गङ्गा विद्या राधा सीता वीणा निद्रा भिक्षा दया सेना इत्यादि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इ–स्त्री–गति शब्दः (हिंडाइ)

१	गतिः	गती	गतयः	५	गत्याः, तेः	गतिभ्याम्	गतिभ्यः
२	गतिम्	,,	गतीः	६	,,	,, गत्योः	गतीनाम्
३	गत्या	गतिभ्याम्	गतिभिः	७	गत्यां, तौ	,,	गतिषु
४	गत्यै, तये	,,	गतिभ्यः	८	हे गते	हे गती	हेगतयः

यस्तै श्रुति स्मृति बुद्धि स्थिति युवति रीति रुचि सिद्धि स्तुति इत्यादि.

ई–स्त्री–नदी शब्दः (नदी)

१	नदी	नद्यौ	नद्यः	५	नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
२	नदीम्	,,	नदीः	६	,,	नद्योः	नदीनाम्
३	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः	७	नद्याम्	,,	नदीषु
४	नद्यै	,,	नदीभ्यः	८	हे नदि	हे नद्यौ	हे नद्यः

यस्तै पृथ्वी देवी पार्वती गौरी कुमारी आदि ; लक्ष्मीको सुमा लक्ष्मीः

ई–स्त्री–स्त्री शब्दः (स्त्री)

स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः	स्त्रियाः	स्त्रिभ्याम्	स्त्रीभ्यः
स्त्रियं.स्त्रीम्	,,	स्त्रियः,स्त्रीः	,,	स्त्रियोः	स्त्रीणाम्
स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	स्त्रियाम्	,,	स्त्रीषु
स्त्रियै	,,	स्त्रीभ्यः	हे स्त्रि	हे स्त्रियौ	हे स्त्रियः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ई-स्त्री-श्री शब्दः (ऐश्वर्य)

१ श्रीः	श्रियौ	श्रियः	५ श्रियाः-यः	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
२ श्रियम्	,,	श्रीः	६ ,,	,, श्रियोः	श्रीणाम्श्रियाम्
३ श्रिया	श्रीभ्याम्	श्रीभिः	७ श्रियाम्-यि	,,	श्रीषु
४ श्रियै-ये	,,	श्रीभ्यः	८ हे श्रीः	हे श्रियौ	हे श्रियः

यस्तै धी भी ह्री इत्यादि.

उ-स्त्री-धेनु शब्दः (दुहुनीगाई)

धेनुः	धेनू	धेनवः	धेन्वाःनोः	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
धेनुम्	,,	धेनूः	,,	,, धेन्वोः	धेनूनाम्
धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः	धेन्वां-नौ	,,	धेनुषु
धेन्वै-नवे	,,	धेनुभ्यः	हे धेनो	हेधेनू	हेधेनवः

यस्तै तनु रेणु रज्जु इत्यादि.

ऊ-स्त्री-वधू शब्दः (दुलही)

वधूः	वध्वौ	वध्वः	वध्वाः	वधूभ्याम्	वधूभ्यः
वधूम्	,,	वधूः	,,	वध्वोः	वधूनाम्
वध्वा	वधूभ्याम्	वधूभिः	वध्वाम्	,,	वधूषु
वध्वै	,,	वधूभ्यः	हे वधु	हे वध्वौ	हे वध्वः

यस्तै चमू सरयू श्वश्रू इत्यादि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ऊ-स्त्री-भ्रू शब्दः (भुइं)

भूः	भुवौ	भुवः	भुवाः-वः	भूभ्याम्	भुवः
भुवम्	,,	,,	,,	,, भुवोः	भुवां-भूनाम्
भुवा	भूभ्याम्	भूभिः	भुवां,-वि	,,	भूषु
भुवै,-वे	,,	भूभ्यः	हे भूः	हे भुवौ	हे भुवः

यस्तै भ्रू इत्यादि.

ऋ-स्त्री-मातृ शब्दः (आमा)

माता	मातरौ	मातरः	मातुः	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
मातरम्	,,	मातॄः	,,	मात्रोः	मातॄणाम्
मात्रा	मातृभ्याम्	मातृभिः	मातरि	,,	मातृषु
मात्रे	,,	मातृभ्यः	हे मातः	हे मातरौ	हे मातरः

यस्तै दुहितृ यातृ ननान्दृ शब्द.

ऋ-स्त्री-स्वसृ शब्दः (बहिनी)

स्वसा	स्वसारौ	स्वसारः	स्वसुः	स्वसृभ्याम्	स्वसृभ्यः
स्वसारम्	,,	स्वसॄः	,,	स्वस्रोः	स्वसॄणाम्
स्वस्रा	स्वसृभ्याम्	स्वसृभिः	स्वसरि	,,	स्वसृषु
स्वस्रे	,,	स्वसृभ्यः	हे स्वसः	हे स्वसारौ	हे स्वसारः

यस्तै मातृष्वसृ पितृष्वसृ शब्द.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ओ-स्त्री-गो शब्दः (गाई)

गौः	गावौ	गावः	गोः	गोभ्याम्	गोभ्यः
गाम्	,,	गाः	,,	गवोः	गवाम्
गवा	गोभ्याम्	गोभिः	गवि	गवोः	गोषु
गवे	,,	गोभ्यः	हे गौः	हे गावौ	हे गावः

यस्तै द्यो शब्द. पुं० गो शब्द पनि यस्तै.

औ-स्त्री-नौ शब्दः (नाउ)

नौः	नावौ	नावः	नावः	नौभ्याम्	नौभ्यः
नावम्	,,	,,	,,	नावोः	नावाम्
नावा	नौभ्याम्	नौभिः	नावि	,,	नौषु
नावे	,,	नौभ्यः	हे नौः	हे नावौ	हे नावः

प्रश्नः—

जनता माया मरीचि धृति शुचि विद्या शब्दका रूप चलाऊ. 'हे तुमे रुच्यै दुहितुः विद्यायाः भुवः भुवोः रमाणाम्. धियः लक्ष्मीः गौर्याः गोः' यी रूप कुन शब्दका कुन विभक्ति वचनमा हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(८) अजन्तनपुंसकलिङ्ग.

अ–नपुं–फल शब्दः (फल)

फलम्	फले	फलानि	फलात्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
,,	,,	,,	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
फलेन	फलाभ्याम्	फलैः	फले	,,	फलेषु
फलाय	,,	फलेभ्यः	हे फल	हे फले	हे फलानि

यस्तै धन वन पुस्तक गृह रत्न इत्यादि.

इ–नपुं–शुचि शब्दः (चोखो)

शुचि	शुचिनी	शुचीनि	शुचिनः	शुचिभ्याम्	शुचिभ्यः
,,	,,	,,	,,	शुचिनोः	शुचीनाम्
शुचिना	शुचिभ्याम्	शुचिभिः	शुचिनि	,,	शुचिषु
शुचिने	,,	शुचिभ्यः	हे शुचे-चि	हे शुचिनी	हे शुचीनि

यस्तै दधि अक्षि बाहेक वारि इत्यादि.

इ–नपुं–दधि शब्दः (दहि)

दधि	दधिनी	दधीनि	दध्नः	दधिभ्याम्	दधिभ्यः
,,	,,	,,	,,	दध्नोः	दध्नाम्
दध्ना	दधिभ्याम्	दधिभिः	दध्नि-दधनि	,,	दधिषु
दध्ने	,,	दधिभ्यः	हे दधे-धि	हे दधिनी	हे दधीनि

यस्तै सक्थि शब्द.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इ-नपुं-अक्षि शब्दः (आँखा)

अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि	अक्ष्णः	अक्षिभ्याम्	अक्षिभ्यः
"	"	"	"	अक्ष्णोः	अक्ष्णाम्
अक्ष्णा	अक्षिभ्याम्	अक्षिभिः	अक्ष्णि,क्षणि	"	अक्षिषु
अक्ष्णे	"	अक्षिभ्यः	हे अक्षे,क्षि	हे अक्षिणी	हे अक्षीणि

उ-नपुं-मधु शब्दः (मह)

मधु	मधुनी	मधूनि	मधुनः	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
"	"	"	"	मधुनोः	मधूनाम्
मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः	मधुनि	"	मधुषु
मधुने	"	मधुभ्यः	हे मधो,धु	हे मधुनी	हे मधूनि

यस्तै वस्तु अम्बु अश्रु जतु इत्यादि.

ऋ-नपुं-कर्तृ शब्दः (गर्ने)

कर्तृ	कर्तृणी	कर्तॄणि	कर्तृणः-र्तुः	कर्तृभ्याम्	कर्तृभ्यः
"	"	"	" "	कर्तृणोः-र्त्रोः	कर्तॄणाम्
कर्तृणा-र्त्रा	कर्तृभ्याम्	कर्तृभिः	कर्तृणि-र्तरि	" "	कर्तृषु
कर्तृणे-र्त्रे	"	कर्तृभ्यः	हे कर्तृ-र्तः	हे कर्तृणी	हे कर्तॄणि

प्रश्नः—

'जानु वस्त्र दर्शन गीत दान पुष्प जतु अश्रु हर्तृ' शब्दका रूप चलाऊ.

'अम्बुना. गुरुणोः कार्याणाम् दधिनी मधूनि अस्थीनि भुवनेषु वारिणा' यी रूप कुन शब्दका कुन विभक्ति वचनमा हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(६) हलन्तपुलिङ्ग

ज्-पुं-वणिज् शब्दः (बनियाँ)

वणिक्	वणिजौ	वणिजः	वणिजः	वणिग्भ्याम्	वणिग्भ्यः
वणिजम्	,,	,,	,,	वणिजोः	वणिजाम्
वणिजा	वणिग्भ्याम्	वणिग्भिः	वणिजि	,,	वणिक्षु
वणिजे	,,	वणिग्भ्यः	हे वणिक्	हे वणिजौ	हे वणिजः

यस्तै राज् सृज् मृज् अन्त्यमा हुने बाहेक.

ज्-पुं-सम्राज् शब्दः (बादशाह)

सम्राट्	सम्राजौ	सम्राजः	सम्राजः	सम्राड्भ्याम्	सम्राड्भ्यः
सम्राजम्	,,	,,	,,	सम्राजोः	सम्राजाम्
सम्राजा	सम्राड्भ्याम्	सम्राड्भिः	सम्राजि	,,	सम्राट्सु
सम्राजे	,,	सम्राड्भ्यः	हेसम्राट्	हेसम्राजौ	हे सम्राजः

यस्तै विराज् परिव्राज् विश्वसृज् इत्यादि.

त्-पुं-मरुत् शब्दः (वायु)

मरुत्	मरुतौ	मरुतः	मरुतः	मरुद्भ्याम्	मरुद्भ्यः
मरुतम्	,,	,,	,,	मरुतोः	मरुताम्
मरुता	मरुद्भ्याम्	मरुद्भिः	मरुति	,,	मरुत्सु
मरुते	,,	मरुद्भ्यः	हे मरुत्	हे मरुतौ	हे मरुतः

यस्तै भूभृत् महीभृत् ददत् इत्यादि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त् (शतृ)–पुं–पठत् शब्दः (पढ्ने)

१ पठन्   पठन्तौ   पठन्तः   २ पठन्तम्   „   पठतः
८ हे पठन्   हेपठन्तौ   हेपठन्तः

तृतीया आदिमा मरुत् जस्तै.

त् (मतुप्)–पुं–श्रीमत् शब्दः (मान्य)

१ श्रीमान् श्रीमन्तौ श्रीमन्तः २ श्रीमन्तम् श्रीमन्तौ श्रीमतः
८ हे श्रीमन्   हे श्रीमन्तौ   हे श्रीमन्तः

तृतीया आदिमा मरुत् जस्तै.

त्-पुं–महत् शब्दः (ठूलो)

१ महान् महान्तौ महान्तः २ महान्तम् महान्तौ महतः
८ हे महान्   हेमहान्तौ   हेमहान्तः

तृतीया आदिमा मरुत् जस्तै.

त् (क्तवतु)–पुं–गतवत् शब्दः (गएको)

१ गतवान् गतवन्तौ गतवन्तः २ गतवन्तम् गतवन्तौ गतवतः
८ हे गतवान्   हे गतवन्तौ   हे गतवन्तः

तृतीया आदिमा मरुत् जस्तै.

शान्तिमत् बुद्धिमत कान्तिमत् आदि मतुप् प्रत्ययान्तको श्रीमत् जस्तै, कृतवत् विद्यावत, धनवत्, भगवत् यावत् तावत् एतावत् आदि वत् (क्तवतु वतु वति) प्रत्ययान्तको गतवत् जस्तै, गच्छत् लिखत् भविष्यत् आदिशत् प्रत्ययान्त (ददत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आदि केही बाहेक) को पठत् जस्तै. ददत् बिभ्रत्, शासत् जाग्रत् पृथ्वीभृत् आदिको मरुत् जस्तै गरी रूप चलाउनू.

द्-पुं-सुहृद् शब्दः (मित्र)

सुहृत्	सुहृदौ	सुहृदः	सुहृदा	सुहृद्भ्याम्	सुहृद्भ्यः
सुहृदम्	,,	,,	,,	सुहृदोः	सुहृदाम्
सुहृदा	सुहृद्भ्याम्	सुहृद्भिः	सुहृदि	,,	सुहृत्सु
सुहृदे	,,	सुहृद्भ्यः	हे सुहृत्	हे सुहृदौ	हे सुहृदः

यस्तै उद्भिद् आदि.

न्-पुं-आत्मन् शब्दः (आत्मा)

आत्मा	आत्मानौ	आत्मानः	आत्मनः	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
आत्मानम्	,,	आत्मनः	,,	आत्मनोः	आत्मनाम्
आत्मना	आत्मभ्याम्	आत्मभिः	आत्मनि	आत्मनोः	आत्मसु
आत्मने	,,	आत्मभ्यः	हेआत्मन्	हेआत्मानौ	हे आत्मानः

यस्तै शर्मन् वर्मन् ब्रह्मन् यज्वन् आदि.

न्-पुं-राजन् शब्दः (राजा)

राजा	राजानौ	राजानः	राज्ञः	राजभ्याम्	राजभ्यः
राजानम्	,,	राज्ञः	,,	राज्ञोः	राज्ञाम्
राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः	राज्ञि-जनि	,,	राजसु
राज्ञे	,,	राजभ्यः	हे राजन्	हे राजानौ	हे राजानः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न्-पुं-युवन् शब्दः (जवान)

युवा	युवानौ	युवानः	यूनः	युवभ्याम्	युवभ्यः
युवानम्	„	यूनः	„	यूनोः	यूनाम्
यूना	युवभ्याम्	युवभिः	यूनि	„	युवसु
यूने	„	युवभ्यः	हे युवन्	हे युवानौ	हे युवानः

न्-पुं-पथिन् शब्दः (बाटो)

पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
पन्थानम्	„	पथः	„	पथोः	पथाम्
पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः	पथि	„	पथिषु
पथे	„	पथिभ्यः	हे पन्थाः	हे पन्थानौ	हे पन्थानः

न्-पुं-श्वन शब्दः (कुकुर)

श्वा	श्वानौ	श्वानः	शुनः	श्वभ्याम्	श्वभ्यः
श्वानम्	„	शुनः	„	शुनोः	शुनाम्
शुना	श्वभ्याम्	श्वभिः	शुनि	„	श्वसु
शुने	„	श्वभ्यः	हे श्वन्	हे श्वानौ	हे श्वानः

न् (इमन्)-पुं-महिमन् शब्दः (महिमा)

महिमा	महिमानौ	महिमानः	महिम्नः	महिमभ्याम्	महिमभ्यः
महिमानम्	„	महिम्नः	„	महिम्नोः	महिम्नाम्
महिम्ना	महिमभ्याम्	महिमभिः	महिम्नि-मनि	„	महिमसु
महिम्ने	„	महिमभ्यः	हे महिमन्	हे महिमानौ	हे महिमानः

यस्तै गरिमन् लघिमन् म्रदिमन् आदि सबै इमन्प्रत्ययान्त.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

न् (इन्)–पुं-धनिन् शब्दः (धनी)

धनी	धनिनौ	धनिनः	धनिनः	धनिभ्याम्	धनिभ्यः
धनिनम्	„	„	„	धनिनोः	धनिनाम्
धनिना	धनिभ्याम्	धनिभिः	धनिनि	„	धनिषु
धनिने	„	धनिभ्यः	हे धनिन्	हे धनिनौ	हे धनिनः

यस्तै गुणिन् वाणिन् मेधाविन् हस्तिन् हारिन् आदि इनि विनी णिनि प्रत्ययान्त.

न्–पुं–ब्रह्महन् शब्दः (ब्रह्मघाती)

ब्रह्महा	ब्रह्महणौ	ब्रह्महणः	ब्रह्मघ्नः	ब्रह्महभ्याम्	ब्रह्महभ्यः
ब्रह्महणम्	„	ब्रह्मघ्नः	„	ब्रह्मघ्नोः	ब्रह्मघ्नाम्
ब्रह्मघ्ना	ब्रह्महभ्याम्	ब्रह्महभिः	ब्रह्मघ्नि-हणि	„	ब्रह्महसु
ब्रह्मघ्ने	„	ब्रह्महभ्यः	हे ब्रह्महन्	हे ब्रह्महणौ	हे ब्रह्महणः

यस्तै वृत्रहन् गोत्रहन् आदि हन्नन्तशब्द.

श्–पुं--तादृश् शब्दः (त्यस्तो)

तादृक्	तादृशौ	तादृशः	तादृशः	तादृग्भ्याम्	तादृग्भ्यः
तादृशम्	„	„	„	तादृशोः	तादृशाम्
तादृशा	तादृग्भ्याम्	तादृग्भिः	तादृशि	„	तादृक्षु
तादृशे	„	तादृग्भ्यः	हे तादृक्	हे तादृशौ	हे तादृशः

यस्तै यादृश् कीदृश् एतादृश् ईदृश् शब्द.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्-पुं-चन्द्रमस् शब्दः (चन्द्रमा)

चन्द्रमाः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः	चन्द्रमसः	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभ्यः
चन्द्रमसम्	,,	,,	,,	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः	चन्द्रमसि	,,	चन्द्रमःसु
चन्द्रमसे	,,	चन्द्रमोभ्यः	हे चन्द्रमः	हे चन्द्रमसौ	हे चन्द्रमसः

स्-पुं-पुंस् शब्दः (पुरुष)

पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः	पुंसः	पुंभ्याम्	पुंभ्यः
पुमांसम्	,,	पुंसः	,,	पुंसोः	पुंसाम्
पुंसा	पुंभ्याम्	पुंभिः	पुंसि	,,	पुंसु
पुंसे	,,	पुंभ्यः	हे पुंमन्	हे पुमांसौ	हे पुमांसः

यस्तै वेधस् सुमनस् दुर्मनस् आदि.

स् (इयस्)—पुं—श्रेयस् शब्दः (श्रेष्ठ)

श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः	श्रेयसः	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभ्यः
श्रेयांसम्	,,	श्रेयसः	,,	श्रेयसोः	श्रेयसाम्
श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः	श्रेयसि	,,	श्रेयःसु
श्रेयसे	,,	श्रेयोभ्यः	हे श्रेयः	हे श्रेयांसौ	हे श्रेयांसः

यस्तै कनीयस् लघीयस् गरीयस् दवीयस् प्रेयस् आदि इयसुप्रत्ययान्त.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स् (वसु)—पुं—विद्वस् शब्दः (पण्डित)

विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः	विदुषः	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्यः
विद्वांसम्	,,	विदुषः	,,	विदुषोः	विदुषाम्
विदुषा:	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः	विदुषि	,,	विद्वत्सु
विदुषे	,,	विद्वद्भ्यः	हे विद्वन्	हे विद्वांसौ	हे विद्वांसः

यस्तै उपेयिवस् निषेदिवस् तस्थिवस् आदि वसुप्रत्ययान्तः

ह्—पुं—मधुलिह् शब्दः (भमरा)

मधुलिट्	मधुलिहौ	मधुलिहः	मधुलिहः	मधुलिड्भ्याम्	मधुलिड्भ्यः
मधुलिहम्	,,	,,	,,	मधुलिहोः	मधुलिहाम्
मधुलिहा	मधुलिड्भ्याम्	मधुलिड्भिः	मधुलिहि	,,	मधुलिट्सु
मधुलिहे	,,	मधुलिड्भ्यः	हे मधुलिट्	हे मधुलिहौ	हे मधुलिहः

ह्—पुं—अनडुह् शब्दः (गोरु)

अनड्वान्	अनड्वाहौ	अनड्वाहः	अनडुहः	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भ्यः
अनड्वाहम्	,,	अनडुहः	,,	अनडुहोः	अनडुहाम्
अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भिः	अनडुहि	,,	अनडुत्सु
अनडुहे	,,	अनडुद्भ्यः	हेअनड्वन्	हेअनड्वाहौ	हेअनड्वाहः

प्रश्नः—

महीभृत् मालिन् विवेकिन् लिखन् दृष्टवत् धीमत् गरिमत् दिनकृत् कनीयस् ईदृश् परिशत् शब्दका रूप चलाऊ.

त्यागिनः लघीयांसः पठतः दन्तवान् उपेयुषः कीदृशि गरिम्णि राज्ञा यूनाम् हे अनड्वन् यी रूप कुन शब्दका कुन विभक्ति वचनमा हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(१०) हलन्त स्त्रीलिङ्ग.

च्-स्त्री-वाच् शब्दः (बोली)

वाक्	वाचौ	वाचः	वाचः	वाग्भ्याम्	वाग्भ्यः
वाचम्	„	„	„	वाचोः	वाचाम्
वाचा	वाग्भ्याम्	वाग्भिः	वाचि	„	वाक्षु
वाचे	„	वाग्भ्यः	हे वाक्	हे वाचौ	हे वाचः

यस्तै—त्वच् शुच् ऋच् आदि स्त्रीलिङ्गको, ज्वल मुच् आदि पुंलिङ्गको पनि यस्तै हुन्छ.

जकारान्त स्त्रीलिङ्ग स्रज् रुज् आदिको पुंलिङ्ग वणिज् शब्द जस्तै.

तकारान्त स्त्रीलिङ्ग सरित् योषित् विद्युत् तडित् आदि-को पुंलिङ्ग मरुत् शब्द जस्तै.

सबै शतृ स्यतृ मतु वतु वति क्तवतु प्रत्ययान्त र महत् जाग्रत् बिभ्रत् ददत् आदि तकारान्त शब्द स्त्रीलिङ्ग हुंदा ईकारान्त हुन्छन्, नदी शब्दको झैं रूप चल्दछ.

गच्छत्–गच्छन्ती	कुर्वत्—कुर्वती-न्ती	श्रीमत्—श्रीमती
पठत्—पठन्ती	भविष्यत्-भविष्यती-न्ती	यावत्—यावती
ददत्—ददती	कृतवत्—कृतवती	तावत्—तावती
महत्—महती	विद्यावत्-विद्यावती	गतवत्—गतवती इ०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दकारान्त स्त्रीलिङ्ग शरद् दृषद् विपद् आपद् सम्पद् संसद् आदिको पुंलिङ्ग सुहृद् शब्द जस्तै.

ध्-स्त्री-क्षुध् शब्दः (भोक)

क्षुत्	क्षुधौ	क्षुधः	क्षुधः	क्षुद्भ्याम्	क्षुद्भ्यः
क्षुधम्	,,	,,	,,	क्षुधोः	क्षुधाम्
क्षुधा	क्षुद्भ्याम्	क्षुद्भिः	क्षुधि	,,	क्षुत्सु
क्षुधे	,,	क्षुद्भ्यः	हे क्षुत्	हे क्षुधौ	हे क्षुधः

यस्तै—समिध् वीरुध् इत्यादि.

नकारान्त स्त्रीलिङ्ग सीमन् दामन् आदिको पुंलिङ्ग राजन् शब्द जस्तै.

सबै इन्नन्त र युवन् आदि कुनै शब्द स्त्रीलिङ्ग हुंदा ईकारान्त हुन्छन्, नदी शब्द झैं रूप चल्दछ.

गुणिन्--गुणिनी मायाविन्—मायाविनी युवत्-युवती (तिः)
धनिन्—धनिनी मेधाविन्---मेधाविनी श्वन्—शुनी
हस्तिन्-हस्तिनी मनोहारिन्--मनोहारिणी राजन्-राज्ञी.

पकारान्त स्त्रीलिङ्ग अप् शब्द (पानी) बहुवचन मात्र हुने-

१	२	३	४-५	६	७	८
आपः	अपः	अद्भिः	अद्भ्यः	अपाम्	अप्सु	हे आपः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

भ्—स्त्री ककुभ् शब्दः (दिशा)

ककुप्	ककुभौ	ककुभः
ककुभम्	,,	,,
ककुभा	ककुब्भ्याम्	ककुब्भिः
ककुभे	,,	ककुब्भ्यः
ककुभः	ककुब्भ्याम्	ककुब्भ्यः
ककुभि	ककुभोः	ककुभाम्
,,	,,	ककुप्सु
हे ककुप्	हे ककुभौ	हे ककुभः

र्—स्त्री—गिर् शब्दः (बोली)

गीः	गिरौ	गिरः
गिरम्	,,	,,
गिरा	गीर्भ्याम्	गीर्भिः
गिरे	,,	गीर्भ्यः
गिरः	गीर्भ्याम्	गीर्भ्यः
गिरि	गिरोः	गिराम्
,,	,,	गीर्षु
हे गीः	हे गिरौ	हे गिरः

यस्तै धुर् पुर् आदि.

व्—स्त्री— दिव् शब्दः (स्वर्ग)

द्यौः	दिवौ	दिवः
दिवम्	,,	,,
दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः
दिवे	,,	द्युभ्यः
दिवः	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
दिवि	दिवोः	दिवाम्
,,	,,	द्युषु
हे द्यौः	हे द्यावौ	हे द्यावः

शकारान्त स्त्रीलिङ्ग दिश् दृश् यादृश् तादृश् कीदृश् ईदृश् आदि शब्दको पुंलिङ्ग तादृश् को जस्तै.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यादृश कीदृश तादृश ईदृश आदि अकारान्त पुंलिङ्ग ता स्त्रीलिङ्ग हुंदा यादृशी कीदृशी तादृशी ईदृशी भवादृशी एतादृशी यस्ता ईकारान्त हुन्छन्.

ष्—स्त्री—प्रावृष् शब्दः (वर्षा)

प्रावृट्	प्रावृषौ	प्रावृषः	प्रावृषः	प्रावृड्भ्याम्	प्रावृड्भ्यः
प्रावृषम्	,,	,,	,,	प्रावृषोः	प्रावृषाम्
प्रावृषा	प्रावृड्भ्याम्	प्रावृड्भिः	प्रावृषि	,,	प्रावृट्सु
प्रावृषे	,,	प्रावृड्भ्यः	हे प्रावृट्	हे प्रावृषौ	हे प्रावृषः

यस्तै त्विष् तृष् विप्रुष् रुष् आदि स्त्रीलिङ्गको द्विष् आदि पुंलिङ्गको पनि यस्तै हुन्छ.

सकारान्त स्त्रीलिङ्ग अप्सरस् (अप्सरा) बहुवचनमात्र हुने.

१ २ ८	३	४ ५	६	७
अप्सरसः	अप्सरोभिः	अप्सरोभ्यः	अप्सरसाम्	अप्सरःसु

स्—स्त्री—आशिष् शब्दः (आशिक)

आशीः	आशिषौ	आशिषः	आशिषः	आशीर्भ्याम्	आशीर्भ्यः
आशिषम्	,,	,,	,,	आशिषोः	आशिषाम्
आशिषा	आशीर्भ्याम्	आशीर्भिः	आशिषि	,,	आशीःषु
आशिषे	,,	आशीर्भ्यः	हे आशीः	हे आशिषौ	हे आशिषः

इयसुन् वसुप्रत्ययान्त शब्द स्त्रीलिङ्ग हुंदा ईकारान्त हुन्छन्. नदी शब्दको जस्तै गरी रूप चल्दछ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गरीयस्—गरीयसी विद्वस्–विदुषी निषेदिवस्—निषेदुषी
कनीयस्-कनीयसी लघीयस्-लघीयसी तस्थिवस्-तस्थुषी

ह्-स्त्री-उपानह् शब्दः (जुत्ता)

उपानत्	उपानहौ	उपानहः	उपानहः	उपानद्भ्याम्	उपानद्भ्यः
उपानहम्	,,	,,	,,	उपानहोः	उपानहाम्
उपानहा	उपानद्भ्याम्	उपानद्भिः	उपानहि	,,	उपानत्सु
उपानहे	,,	उपानद्भ्यः	हेउपानत्	हेउपानहौ	हेउपानहः

प्रश्नः—

तस्थिवस् महीयस् गतवत् राजन् युवन् धनिन् शब्दको स्त्रीलिङ्गमा रूप चलाऊ. क्षुधः रुजः हस्तिनीः हे ग्रावः अप्सरसः तृषा रुषम् विदुष्याः आशीर्भिः यी रूप कुन शब्दका कुन विभक्ति वचनमा हुन्छन्.

---

(११) हलन्त नपुंसकलिङ्ग.

ज्-नपुं-असृज् शब्दः (रगत) त्-नपुं-जगत् शब्दः (जगत्)
१-२-८ असृक् असृजी असृञ्जि. १-२-८-जगत् जगती जगन्ति
तृतीया आदिमा पुं० वणिज् जस्तै, तृतीया आदिमा पुं० मरुत् जस्तै.
त्-नपुं-धावत् शब्दः (दगुर्ने) त्-नपुं-इच्छत् शब्दः (इच्छा गर्ने)
१-२-८ धावत् धावन्ती धावन्ति. इच्छत् इच्छती-न्ती इच्छन्ति.
तृतीया आदिमा पुं० मरुत् जस्तै. तृतीया आदिमा पुं० मरुत् जस्तै.
त्-नपुं-महत् शब्दः (ठूलो) त्-नपुं-ददत् शब्दः (दिने)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१-२-८ महत् महती महान्ति. १-२-८ ददत् ददती ददन्ति-ति.
तृतीया आदिमा पुं० मरुत् जस्तै. तृतीया आदिमा मरुत् जस्तै.

कुर्वत् आदि कुनै शतृ प्रत्ययान्त, श्रीमत् धनवत् गतवत् यावत् तावत् आदि क्तवतु मत् वत् प्रत्ययान्त सबै र शकृत् बृहत् पृषत् शब्दको जगत् शब्दको जस्तै; गच्छत् पठत् लिखत् आदि (भ्वादि दिवादि चुरादि धातुबाट बनेका) शतृ प्रत्ययान्तको धावत् शब्दको जस्तै, क्रीणत् स्पृशत् आदि (तुदादि आदि आकारान्त अदादि धातुबाट बनेका) र गमिष्यत् करिष्यत् आदि (लृट्को शतृभएका) शब्दको इच्छत् शब्दको जस्तै, बिभ्रत् जाग्रत् दधत् बिभ्यत् आदि (जुहोत्यादि र अभ्यस्त धातुबाट बनेका) को ददत् शब्दको जस्तै गरी रूप चलाउनु पर्दछ.

न्-नपुं-नामन् शब्दः (नाउं) न-नपुं-कर्मन् शब्दः (काम)

१-२ नाम नामनी,-म्नी नामानि १-२ कर्म कर्मणी कर्माणि
८ हे नामन्-म हे नामनी,-म्नी हे नामानि ८ हे कर्मन्-र्म हेकर्मणी हेकर्माणि

तृतीया आदिमा पुं. राजन् शब्द जस्तै. तृतीया आदिमा पुं. आत्मन् शब्द जस्तै.

यस्तै सामन् धामन् व्योमन् इत्यादि. यस्तै चर्मन् ब्रह्मन् वर्त्मन् सद्मन् आदि.

न्-नपुं-अहन् शब्दः (दिन)

१ अहः अहनी-ह्नी अहानि ५ अह्नः अहोभ्याम् अहोभ्यः
२

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

२ अहः अहनी-न्ही अहानि ६ अन्हः अन्होः अन्हाम्
३ अन्हा अहोभ्याम् अहोभिः ७ अहनि-न्हि ,, अहः सु
४ अन्हे ,, अहोभ्यः ८ हे अहः हेअहनी-न्ही हेअहानि

न्-नपुं-पाठिन् शब्दः (पढ्ने)

१.२.८. पाठि पाठिनी पाठीनि तृतीया आदिमा पुं. धनिन् जस्तै. यस्तै गुणिन् मायाविन् मालिन् मनोहारिन् यशस्विन् आदि सबै इन्नन्त.

श्-नपुं-तादृश् शब्दः (त्यस्तो)

१.२.८. तादृक् तादृशी तादृंशि. तृतीया आदिमा पुं.तादृश् जस्तै यस्तै यादृश् कीदृश् ईदृश् भवादृश् एतादृश् शब्द.

ष्-नपुं-धनुष् शब्दः (धनु)

धनुः	धनुषी	धनूंषि	धनुषः	धनुर्भ्याम्	धनुर्भ्यः
,,	,,	,,	,,	धनुषोः	धनुषाम्
धनुषा	धनुर्भ्याम्	धनुर्भिः	धनुषि	,,	धनुःषु
धनुषे	,,	धनुर्भ्यः	हे धनुः	हे धनुषी	हे धनूंषि

यस्तै हविष् सर्पिष् अर्चिस् आदि इस् अन्त्यमा हुने र आयुष् चक्षुष् यजुस् वपुष् आदि उस् अन्त्यमा हुने सबै स्-ष् कारान्त शब्दको रूप चलाउनू.

स्-नपुं-मनस् शब्दः (मन)

१.२.८. मनः मनसी मनांसि. तृतीया आदिमा पुं. चन्द्रमस्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शब्द जस्तै. यस्तै पयस् यशस् वचस् आदि अस् अन्त्यमा हुनेको रूप चलाउनू,

प्रश्नः—

श्रीमत् दधत् वर्मन् ज्ञानिन् कीदृश् चक्षुष् वचस् शब्दको रूप चलाऊ. वपुषि वचसा मनसः गतवन्ति. महताम्. बिभ्रती. नाम्ना. यजुषोः अर्चिषः यी रूप कुन शब्दका कुन विभक्ति वचनमा हुन्छन्.

---

(१२) सर्वनाममा विशेष

सर्वनाम शब्दले मौका अनुसार जुनसुकै वस्तुलाई पनि बुझाउन शक्तछ. सबैलाई बुझाउन शक्ने नाम हुनाले यिनलाई सर्वनाम भन्दछन्.

रामः कृष्णः गोपालः सर्वे (रामः कृष्ण गोपालः) रामः दशरथस्य पुत्रः, सः (रामः) तस्य (दशरथस्य) प्रियः. गुरुः शिष्यं त्वाम् (शिष्यम्) अहं (गुरुः) पाठयामि इति आहः. शिष्यः भो गुरो भवान् (गुरुः) माम् (शिष्यम्) उपादिशतु इति वक्ति.

सर्वनाम शब्द सर्वादि र त्यदादि दुइ किसिमका छन् :—

सर्वादि—सर्व विश्व पूर्व स्व अन्य अन्यतर इतर उभ द्वि एक.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

त्यदादि–तद् यद् इदम् एतद् अदस् युष्मद् अस्मद् भवत् किम्.

त्यदादि यति किसिमका हुन्छन्ः—

(१) **उत्तम पुरुषवाचक**–(First person) अर्थात् बोल्नेलाई बुझाउने अष्मद् (मं)

(२) **मध्यमपुरुषवाचक**–(Second person) अर्थात् बोलाइनेलाई बुझाउने युष्मद् (तं)

(३) **दर्शक** (Demonstrative) अर्थात् यो भनि देखाउने—तद् (त्यो), इदम् (यो), एतद् (यो), अदस् (उ).

(४) **सम्बन्धकारक** (Relative) अर्थात् अर्को वाक्य संग जोड्ने—यद् (जो)

(५)**प्रश्नबोधक** (Interrogative) अर्थात् प्रश्न बुझाउने किम् (को)

(६) **मानबोधक** (Honorific) अर्थात् मध्यमपुरुष लाई मान गरी बुझाउने-भवत् (तपाञी) ॰

प्रश्न—

सर्वनाम भनेको के हो. सर्वनाम कात थरी छन्. सर्वादि त्यदादि भनेका कुन कुन हुन्. त्यदादि कति थरी छन्. प्रथमपुरुषवाचक द्वितीयपुरुषवाचक दर्शक सम्वन्धबोधक, प्रश्नबोधक, मानबोधक भनेका कुन कुन हुन्, यिनले के के बुझाउंछन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(१३) सर्वादिको रूपावली

सर्वादिका तीनै लिङ्ग सबै विभक्ति सबै वचनका रूप हुन्छन्. एक शब्दको एकवचन, द्वि उभ शब्दको द्विवचन मात्र हुन्छ.

सर्वादिमा विभक्तिका प्रत्यय कहीं 'स्मै स्मात् स्मिन् साम्' यस्ता विशेष हुन्छन्, अरु नाममा झैं हुन्छन्.

सर्व शब्दः (सबै)

पुंलिङ्ग			स्त्रीलिङ्ग		
सर्वः	सर्वौ	सर्वे	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
सर्वम्	,,	सर्वान्	सर्वाम्	,,	,,
सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
सर्वस्मै	,,	सर्वेभ्यः	सर्वस्यै	,,	सर्वाभ्यः
सर्वस्मात्	,,	,,	सर्वस्या	,,	,,
सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्	,,	सर्वयो	सर्वासाम्
सर्वस्मिन्	,,	सर्वेषु	सर्वस्याम्	,,	सर्वासु
हे सर्व	हे सर्वौ	हे सर्वे	हे सर्वे	हे सर्वे	हे सर्वाः

नपुं—१. २. सर्वम् सर्वे सर्वाणि. बांकि पुंलिङ्ग जस्तै.

विश्व एकतम शब्दका पनि सर्व शब्दकै झैं हुन्छन्. कतर कतम अन्य अन्यतर इतर शब्दका पनि अरु सबै सर्व शब्द जस्तै, खालि नपुंसकलिङ्ग प्रथमा द्वितीयाका एकवचनमा कतरत् कतमत् अन्यत् अन्यतरत् इतरत् यस्ता विशेष हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पूर्व शब्दका अरु सबै सर्व शब्द जस्तै, प्रथमा सम्बोधनका बहुवचनमा—पूर्वे पूर्वाः, पञ्चमीको एकवचनमा—पूर्वस्मात् पूर्वात्, सप्तमीको एकवचनमा—पूर्वस्मिन् पूर्वे यस्ता दोहरा हुन्छन्. पर, अपर, अवर, अधर, उत्तर, दक्षिण, स्व, अन्तर शब्दका पनि पूर्व शब्दका झैं हुन्छन्.

प्रथम चरम कतिपय शब्दको पुंलिङ्ग जस्मा प्रथमे प्रथमाः, चरमे चरमाः, कतिपये कतिपयाः यस्ता दोहरा हुन्छन्, अरुमा पुंलिङ्गमा देव शब्दका झैं, स्त्रीलिङ्गमा लता शब्दका झैं, नपुंसकलिङ्गमा फल शब्दका झैं हुन्छन्.

द्वितीय तृतीय शब्दमा हुने विशेष—

	चतुर्थी एक.	पञ्चमी एक.	सप्तमी एक.
पुं-	द्वितीयस्मै,-याय.	द्वितीयस्मात्,-यात्.	द्वितीयस्मिन्-ये.
स्त्री-	द्वितीयस्यै,-यायै.	द्वितीयस्याः,-यायाः	द्वितीयस्याम्,-यायाम्.
पुं-	तृतीयस्मै,-याय.	तृतीयस्मात्,-यात्.	तृतीयस्मिन्,-ये.
स्त्री-	तृतीयस्यै,-यायै.	तृतीयस्याः,-यायाः	तृतीयस्याम्,-यायाम्.

	एकशब्दः				द्विशब्दः			उभशब्दः		
	पुं.	नपुं.	स्त्री.		पुं.	नपुं.	स्त्री.	पुं.	नपुं.	स्त्री.
१	एकः	एकम्	एका	१	द्वौ	द्वे	द्वे	उभौ	उभे	उभे
२	एकम्		एकाम्	२	,,	,,	,,	,,	,,	,,
३	एकेन		एकया	३	,,	,,	,,	,,	,,	,,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

४ एकस्मै	एकस्यै	४	द्वाभ्याम्	उभाभ्याम्
५ एकस्मात्	एकस्याः	५	,,	,,
६ एकस्य	एकस्याः	६	,,	,,
७ एकस्मिन्	एकस्याम्	७	द्वयोः	उभयोः
८ हे एक	हे एके	८	,,	,,

प्रश्नः—

सर्वादिमा कुन कुन लिङ्ग विभक्ति वचन हुन्छन्. सर्वादिमा विभक्ति प्रत्यय कस्ता हुन्छन्. कतर कतम अन्य अन्यतर इतर स्व शब्दका रूप कस्ता हुन्छन्. सर्व र पूर्व शब्दका रूपमा कति फरक छ. प्रथम चरम कतिपय द्वितीय तृतीय एक द्वि उभ शब्दका रूपमा के के फरक हुन्छ.

---

(१४) त्यदादिको रूपावली

त्यदादिका पनि सबै लिङ्ग, सम्बोधन बाहेक सबै विभक्ति, सबै वचन हुन्छन्, सम्बोधन भने हुँदैन.

पुरुषवाचक त्यदादि (युष्मद् अस्मद्) का विभक्ति प्रत्यय कहीं बेगलै किसिमका हुन्छन्, अरु त्यदादिका विभक्ति प्रत्ययहरू सर्वादिमा झैं स्मै स्मात् स्मिन् आदि विशेष हुन्छन्, अरु नामका झैं हुन्छन्.

युष्मद् अस्मद् शब्दका रूप तीनै लिङ्गमा एकैनास हुन्छन्, अरुका प्रायः फरक हुन्छन्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तीनै लिङ्ग युष्मद् शब्दः(तं) तीनै लिङ्ग अस्मद् शब्दः(म)

त्वम्	युवाम्	यूयम्.	अहम्	आवाम्	वयम्
त्वाम्	,, वाम्	युष्मान्,वः	माम्	,, नौ	अस्मान्,नः
त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः	मया	अस्माभ्याम्	अस्माभिः
तुभ्यम्,ते	,, वाम्	युष्मभ्यम्,वः	मह्यम्,मे	,, नौ	अस्मभ्यम्,नः
त्वत्	,,	युष्मत्	मत्	,,	अष्मत्
तव,ते	युवयोः,वाम्	युष्माकम्,वः	मम,मे	आवयोः,नौ	अस्माकम्,नः
त्वयि	,,	युष्मासु	मयि	,,	अस्मासु.

पुं. तद्-शब्द (त्यो) स्त्री.

सः	तौ	ते	सा	ते	ताः
तम्	,,	तान्	ताम्	,,	,,
तेन	ताभ्याम्	तैः	तया	ताभ्याम्	ताभिः
तस्मै	,,	तेभ्यः	तस्यै	,,	ताभ्यः
तस्मात्	,,	,,	तस्याः	,,	,,
तस्य	तयोः	तेषाम्	,,	तयोः	तासाम्
तस्मिन्	,,	तेषु	तस्याम्	,,	तासु

नपुं–प्र० द्वि० तत् ते तानि बांकी पुं० झैं.

इदम् शब्दः (यो)

अयम्	इमौ	इमे	इयम्	इमे	इमाः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

इमम् / एनम्	" / एनौ	इमान् / एनान्	इमाम् / एनाम्	" / एने	इमाः
अनेन / एनेन	आभ्याम्	एभिः	अनया / एनया	आभ्याम्	आभिः
अस्मै	"	एभ्यः	अस्यै	"	आभ्यः
अस्मात्	"	"	अस्याः	"	आभ्यः
अस्य	अनयोः / एनयोः	एषाम्	"	अनयोः / एनयोः	आसाम्
अस्मिन्	"	एषु	अस्याम्	"	आसु

नपुं—प्र०—इदम् इमे इमानि. द्वि०—इदम् एनत्, इमे एने, इमानि एनानि. बांकी. पुं. झैं.

एतद् शब्दः (यो)

एषः	एतौ	एते	एषा	एते	एताः
एतम्-नम्	एतौ-नौ	एतान्-नान्	एताम्-नाम्	एते-ने	एताः-नाः
एतेन-नेन	एताभ्याम्	एतैः	एतया-नया	एताभ्याम्	एताभिः
एतस्मै	"	एतेभ्यः	एतस्यै	"	एताभ्यः
एतस्मात्	"	"	एतस्याः	"	"
एतस्य	एतयोः-नयोः	एतेषाम्	"	एतयोः-नयोः	एतासाम्
एतस्मिन्	" "	एतेषु	एतस्याम्	" "	एतासु

नपुं—प्र०—एतत्, एते, एतानि, द्वि—एतत्-नत्, एते-ने, एतानि,-नानि, बांकि पुं० झैं.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अदस् शब्दः (उ)

असौ	अमू	अमी	असौ	अमू	अमूः
अमुम्	,,	अमून्	अमूम्	,,	,,
अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः	अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
अमुष्मै	,,	अमीभ्यः	अमुष्यै	,,	अमूभ्यः
अमुष्मात्	,,	,,	अमुष्याः	,,	,,
अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्	,,	अमुयोः	अमूषाम्
अमुष्मिन्	,,	अमीषु	अमुष्याम्	,,	अमूषु

नपुं—प्र० द्वि०—अदः, अमू, अमूनि, बांकि पुं० झैं.

यद् शब्द (जो)

यः	यौ	ये	या	ये	याः
यम्	,,	यान्	याम्	,,	,,
येन	याभ्याम्	यैः	यया	याभ्याम्	याभिः
यस्मै	,,	येभ्यः	यस्यै	,,	याभ्यः
यस्मात्	,,	,,	यस्याः	,,	,,
यस्य	ययोः	येषाम्	,,	ययोः	यासाम्
यस्मिन्	,,	येषु	यस्याम्	,,	यासु

नपुं—प्र० द्वि०—यत्, ये, यानि. बांकि पुं० झैं.

किम् शब्द (के)

कः	कौ	के	का	के	काः
कम्	,,	कान्	काम्	,,	,,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

केन	काभ्याम्	कैः	कया	काभ्याम्	काभिः
कस्मै	”	केभ्यः	कस्यै	”	काभ्यः
कस्मात्	”	”	कस्याः	”	”
कस्य	कयोः	केषाम्	,,	कयोः	कासाम्
कस्मिन्	”	केषु	कस्याम्	”	कासु

नपुं–प्र० द्वि०—किम्, के, कानि. बांकि पुं० झैं.

भवत् शब्द (तपाञो)

भवान्	भवन्तौ	भवन्तः	भवती	भवत्यौ	भवत्यः
भवन्तम्	,,	भवतः	भवतीम्	”	भवतीः
भवता	भवद्भ्याम्	भवद्भिः	भवत्या	भवतीभ्याम्	भवतीभिः
भवते	”	भवद्भ्यः	भवत्यै	”	भवतीभ्यः
भवतः	”	”	भवत्याः	”	”
,,	भवतोः	भवताम्	,,	भवत्योः	भवतीनाम्
भवति	”	भवत्सु	भवत्याम्	”	भवतीषु

प्रश्न :—

त्यदादिमा लिङ्ग वचन विभक्ति कुन कुन हुन्छन्, त्यदादिमा लिङ्गको फरकले रूप करफ हुन्छ हुंदैन. यिनमा विभक्ति प्रत्यय कस्ता हुन्छन्. युष्मद् अस्मद् यद् तद् इदम् एतद् अदस् किम् भवत् शब्दका रूप चलाऊ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(१५) विशेषणमा विशेष

विशेषणले कुनै विशेष्य नामको आकार प्रकार स्वभाव गुण संख्या आदि विशेष बुझाउंछ.

विशेषणले जुन नामको विशेष गुण संख्याहरू बुझाएको छ त्यसलाई विशेष्य भन्दछन्.

विशेषण र विशेष्य एकै वस्तुलाई बुझाउने हुनाले दुवैको लिङ्ग विभक्ति वचन एकै हुन्छ, फरक पार्न हुंदैन. जस्तैः-

विशेषण	विशेष्य	विशेषण	विशेष्य
सुशीलः	विद्यार्थी	मधुराणि	फलानि
चत्वारः	पुरुषाः	रक्तम्	वस्त्रम्
सुन्दर्यः	स्त्रियः	उज्ज्वलेषु	दर्पणेषु
धनिभिः	वणिग्भिः	उत्तीर्णेभ्यः	छात्रेभ्यः

भाषामा विशेषण शब्दमा विभक्ति प्रत्यय हराउंछ, शब्द मात्रै रहन्छ, संस्कृतमा भने विशेष्यमा झैं विशेषणमा पनि विभक्ति प्रत्ययहरू रहन्छन्. जस्तैः-

मधुराणि फलानि आनय—मीठा फलहरू ल्याऊ,
अलसस्य जनस्य कार्यं न भवति—अलसी मानिसको काम हुंदैन.
सः महत्सु भाण्डेषु स्थापयति—त्यो ठूला भांडामा राख्त छ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सर्वनाम शब्द पनी कहीं विशेषण बनेर रहन्छन्. जस्तैः-

एषः बालकः—यो केटो. एषा स्त्री—यो स्त्री.

एतानि पुस्तकानि—यी पुस्तक हरू. अस्य जनस्य—यो मानिसको

तस्मिन् गृहे—त्यो घरमा. कानि वस्तूनि—कुन मालहरू.

विशेषण शब्द दुइ थरी हुन्छन्—

(१) गुणविशेषण (Qualitative) अर्थात् विशेष्यको आकार स्वभाव आदि गुण बुझाउने. जस्तैः—

ह्रस्वः (छोटो) दीर्घः (लामो) वक्रः (बाङ्गो) धृष्टः (धीटो) महान् (ठूलो) मूर्खः (मूर्ख) चंचलः (चकचके) कृतम् (गरेको) सुन्दरः (राम्रो) अल्पः (थोरै) दृष्टम् (देखेको) दाता (दिने)

(२) संख्याविशेषण (Numeral) अर्थात् विशेष्यको संख्या बुझाउने जस्तैः—

एकः (एकः) द्वौ (दुइ) पञ्च (पांच) चत्वारः (चार) प्रथमः (पहिलो) द्वितीयः (दोस्रो) पञ्चमः (पांचौ) दशमः (दशौं)

प्रश्नः—

विशेषणले के बुझाउंछ, विशेष्य भनेको के हो. विशेषणमा विभक्ति लिङ्ग वचन कस्तो हुन्छ. भाषा र संस्कृतमा के फरक हुन्छ. विशेषण कति थरी हुन्छन्. तलका शब्दमा विशेषण विशेष्य छुट्याऊ.

पञ्च पुरुषाः, सुन्दराणि पुस्तकानि. महान् दण्डः. मूर्खः शिष्यः. सा स्त्री. दश रूप्यकाणि. सुशीलाः शिष्याः कः पुरुषः. विद्वांसः गुरवः. सर्वेषु कार्येषु.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यिनमा विशेष्य विशेषण नमिलेका भए मिलाऊ-दश बालकः. इयम् स्त्रियः. मूर्खः स्त्री. एकं रूप्यकाणि. मधुरस्य फलानाम्. स गृहम्. एषा शिष्यः. तानि पुरुषा. कः स्त्री.

---

(१६) विशेषणको रूप

विशेषणमा तीनै लिङ्ग सबै विभक्ति वचन हुन्छन्.

विशेषणका पनि नामका झैं विभक्ति प्रत्ययहरू भई रूप चल्दछन्. मिल्ने किसिमका नामहरूको झैं रूप चलाउनु पर्दछ. जस्तैः-

पुंलिङ्ग			स्त्रीलिङ्ग			नपुं० लिङ्ग		
१	२	३	१	२	३	१	२	३
रक्तः	रक्तौ	रक्ताः	रक्ता	रक्ते	रक्ताः	रक्तम्	रक्ते	रक्तानि
महान्	महान्तौ	महान्तः	महती	महत्यौ	महत्यः	महत्	महती	महान्ति
धनी	धनिनौ	धनिनः	धनिनी	धनिन्यौ	धनिन्यः	धनि	धनिनी	धनीनि

यस्तै गरी सबै लिङ्ग विभक्ति वचनका रूप चलाउनू

पुंलिङ्ग शब्द स्त्रीलिङ्ग हुंदा धेरै जसोमा शब्द आकारान्त ईकारान्त भई फरक हुने हुन्छ, सो याद राख्नुपर्दछ. जस्तैः— महत्-महती, गतवत्-गतवती, दानिन्-दानिनी, विद्वस्-विदुषी. कर्तृ-कर्त्री, श्रीमत्-श्रीमती, रक्त-रक्ता, दुष्ट-दुष्टा. इ०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri.

गुण विशेषणमा माथि लेखे अनुसार सबै लिङ्ग वचनका रूपहरू हुन्छन्, गिन्ति बुझाउने संख्याविशेषणमा संख्या (गिन्ति) अनुसार मात्र वचन हुने, कहीं लिङ्ग पनि सबै न हुने हुन्छन्.

(१) एक शब्द एकवचन मात्र, द्वि उभ शब्द द्विवचन मात्र, त्रिदेखि अष्टादशन् संम बहुवचन मात्र, ऊनविंशतिदेखि धेरैलाई बुझाउने भए पनि एकवचन हुन्छ.

(२) एकदेखि अष्टादशन् संम तीनैलिङ्ग, विशेष्य जस्तो सुकै भए पनि ऊनविंशतिदेखि नवति संम र कोटि शब्द स्त्रीलिङ्ग मात्र, शत सहस्र अयुत लक्ष शब्द नपुंसकलिङ्ग मात्र हुन्छन्.

एकः शिष्यः, द्वे स्त्रियौ. चत्वारि पुस्तकानि. त्रयः जनाः पञ्च पुरुषाः. त्रीणि पुस्तकानि. शतं मनुष्याः. लक्षं स्त्रियः. विंशतिः पुस्तकानि.

रूपावली.

एक द्वि शब्दका रूप अघिनै लेखिएका छन्.

	त्रिशब्दः			चतुर् शब्दः		
	पुं.	नपुं.	स्त्री.	पुं.	नपुं.	स्त्री.
प्र. सं.	त्रयः	त्रीणि	तिस्रः	चत्वारः	चत्वारि	चतस्रः
द्वि.	त्रीन्	,,	,,	चतुरः	,,	,,
तृ.		त्रिभिः	तिसृभिः		चतुर्भिः	चतसृभिः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

च. पं.	त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः
ष.	त्रयाणाम्	तिसृणाम्	चतुर्णाम्	चतसृणाम्
स.	त्रिषु	तिसृषु	चतुर्षु	चतसृषु.

तीनैलिङ्गमा एकै हुने—

	पञ्चन्	षष्	अष्टन्	कति
प्र.द्वि.सं.	पञ्च	षट्	अष्टौ, अष्ट	कति
तृ.	पञ्चभिः	षड्भिः	अष्टाभिः,अष्टभिः	कतिभिः
च. पं.	पञ्चभ्यः	षड्भ्यः	अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः,	कतिभ्यः
ष.	पञ्चानाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्	कतीनाम्
स.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टासु, अष्टसु	कतिषु

सप्तन् नवन् दशन् आदि अष्टादशन् संम पञ्चन् शब्द जस्तै हुन्छन्.

विंशति—गति शब्द जस्तै, त्रिंशत्—सरित् शब्द जस्तै, शत—फल शब्द जस्तै, कोटि—गति शब्द जस्तै, षष्ठि सप्तति अशीति नवति—विंशति शब्द जस्तै, चत्वारिंशत् पञ्चाशत्—त्रिंशत् शब्द जस्तै, लक्ष सहस्र अयुत--शत शब्द जस्तै हुन्छन्.

क्रमको संख्या बुझाउने संख्या विशेषणको ता गुणविशेषणको झैं विशेष्य अनुसार लिङ्ग वचन विभक्ति भई सबै रूप चल्दछन्. जस्तै :—

द्वितीयः पुरुषः, प्रथमा स्त्री, प्रथमे विद्यार्थिनः, अष्टादशः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अध्यायः, पञ्चमः पाठः, द्वितीया तिथिः, दशमी रात्रिः, शततमः पुरुषः, प्रथमं गृहम्.

प्रश्न :-

गुण विशेषणमा कुन कुन लिङ्ग वचन विभक्ति हुन्छन्. संख्या विशेषणमा कुन कुन लिङ्ग वचन विभक्ति हुन्छन्. त्रि पञ्चन् शत सहस्र त्रिंशत् विंशति शब्दमा लिङ्ग फरकले रूप फरक हुन्छ हुंदैन. क्रम बुझाउने संख्या विशेषणमा अरु संख्या विशेषण भन्दा के फरक हुन्छ. तलका विशेषण विशेष्य मिलेका छन् छैनन्.

(क) शतं ब्राह्मणाः. विंशतिः स्त्रियः. सप्ततिः पुस्तकानि. सहस्रं गृहाणि. महत्यः स्त्रियः. चत्वारि गृहाणि. रक्तानि पुष्पाणि. एकः बालकः.

(ख) चत्वारः स्त्रियः. तिस्रः पुस्तकानि. अष्टादश जनः. दशमः जनाः महान्तः पुस्तकानि. रक्तं फलानि. प्रथमः स्त्री. द्वितीयं शिष्यः.

(१) क्रियापदमा विशेष.

क्रियापदबाट केही काम हुने वा भएको बुझिन्छ.

क्रियाहरू कुनै **अकर्मक** (Intransitive) अर्थात् कर्म नहुने, कुनै **सकर्मक** (Transitive)कर्म हुने हुन्छन्. क्रियापद बनाउने मूल शब्दलाई धातु (Root) भन्दछन्. जस्तैः-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

धातु. क्रियापद.

भू — भवति	अभवत्	भविष्यति	भवतु	भवेत्
कृ — करोति	अकरोत्	करिष्यति	करोतु	कुर्यात्
गम—गच्छति	अगच्छत्	गमिष्यति	गच्छतु	गच्छेत्

क्रियापदबाट यस किसिमका विशेष काल अर्थ बुझिन्छन्-

(१) **वर्तमानकाल** (Present tense) अर्थात् ऐले काम हुनलागेको. जस्तैः—

गच्छति (जान्छ) करोषि (गर्दछस्) पश्यामि (हेर्दछु)

(२) **भूतकाल** (Past tense) अर्थात् काम अघि भएको. जस्तै—

अगच्छत् (गयो) अकरोः (गरिस्) अपश्यम् (हेरें)

(३) **भविष्यत्काल** (Future tense) अर्थात् काम पछि हुने. जस्तैः—

गमिष्यति (जानेछ) करिष्यसि (गर्नेछस्) द्रक्ष्यामि (हेर्नेछु)

(४) **विधि अर्थ** (Imperative mood) अर्थात् कामको आज्ञा प्रश्नहरू. जस्तैः—

गच्छतु (जाओस्) कुरु (गर्) पश्यानि (हेरूँ)

(५) **संभावना-अर्थ** (Probability) अर्थात् कामको संभावना (अन्दाज). जस्तैः—

गच्छेत् (जाला) कुर्याः (गर्लास्) पश्येयम् (हेरुँला)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

क्रियापदमा तीन थरी पुरुष, तीन थरी वचन हुन्छन्—

(१) **प्रथमपुरुष** (Third Person) अर्थात् काम गर्ने उत्तम मध्यम पुरुष वाहेक अर्कै भएको. जस्तैः—शिष्यः गच्छति (शिष्य जान्छ) सः भवति (त्यो हुन्छ)

(२) **मध्यमपुरुष** (Second Person) अर्थात् काम गर्ने मध्मम पुरुष (त्वं युवां यूयम्) भएको. जस्तैः—त्वं गच्छसि (तं जान्छस्) यूयं पश्यथ (तिमीहरू हेर्छौ)

(३) **उत्तमपुरुष** (First Person) अर्थात् काम गर्ने उत्तमपुरुष (अहम् आवाम् वयम्) भएको. जस्तै-अहं गच्छामि (मजान्छु) वयं पश्यामः (हामीहरू हेर्दछौं).

(१) **एकवचन** (Singular) अर्थात् काम गर्ने एक भएको. जस्तैः—गोपालः हसति (गोपाल हांस्छ) त्वं करोषि (तं गर्छस्) अहं शृणोमि (म सुन्दछु)

(२) **द्विवचन** (Dual) अर्थात् काम गर्ने दुइ भएको. जस्तैः—वालकौ क्रीडतः (दुइ वालक खेल्छन्) युवां गच्छथः (तिमी दुइ जान्छौ) आवां स्वः (हामी दुइ छौं)

(३) **बहुवचन** (Plural) अर्थात् काम गर्ने दुइ भन्दा बढता भएको. जस्तैः- ते पश्यन्ति (तिनीहरू हेर्छन्) यूयं वसथ (तिमीहरू वस्छौ) वयं पठामः (हामीहरू पढ्दछौं)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कामगर्ने जुन पुरुष जुन वचनको छ क्रियापद पनि उही पुरुष उही वचनको राख्नुपर्दछ. यस्तो कर्ता र क्रियापद मिलाएको लाई **कर्तरिप्रयोग** (Active voice) अथवा **कर्तृवाच्यप्रयोग** भन्दछन्. जस्तैः-

भ्राता गच्छति	भ्रातरौ गच्छतः	भ्रातरः गच्छन्ति.
त्वम् पश्यसि	युवाम् पश्यथः	यूयम् पश्यथ.
अहं वसामि	आवाम् वसावः	वयम् वसामः.

क्रियापदमा संस्कृतमा लिङ्ग हुंदैन, वचन तीन हुन्छन्; भाषामा क्रियापदमा पनि लिङ्ग हुन्छ, स्त्रीलिङ्गमा कहीं रूप पनि फरक हुन्छ, द्विवचन हुंदैन, कहीं आदरमा फरक पनि हुन्छ. यो याद गर्नुपर्दछ.

प्रश्नः—

धातु भनेको के हो, वर्तमान भूत भविष्यत् विधि संभावना भनेको के के हो. क्रियापदमा पुरुष वचन कति हुन्छन् . कस्तो कस्तोमा कुन पुरुष कुन वचन हुन्छ. संस्कृतमा र भाषामा क्रियापद र कर्ताको के के मिलाउनुपर्दछ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(१८) तिङ् विभक्ति प्रत्यय.

	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथमपुरुष—	तिप् (ति)	तस् (तः)	झि (अन्ति)
मध्यमपुरुष—	सिप् (सि)	थस् (थः)	थ (थ)
उत्तमपुरुष—	मिप् (मि)	वस् (वः)	मस् (मः)

अर्थ अनुसार हरएक लकारमा यी प्रत्यय हुन्छन्. ठाउं ठाउं यी प्रत्यय अर्कै अर्कै स्वरूप लिएका पनि हुन्छन्.

लकारहरू 'लट्, लिट्, लुट्, लृट्, लोट्, लङ्, विधि-लिङ्, आशी-र्लिङ्, लुङ्, 'लृङ्' यी दश किसिमका छन्.

वर्तमानकालमा लट्, भूतकालमा लङ्, लिट्, लुङ्, भविष्यत्कालमा लृट्, लुट्, लृङ्, विधिमा लोट्, संभावनामा विधि-लिङ् आशीर्वादमा आशीर्लिङ् हुन्छन्. यिन मध्यमा लट्, लङ् लृट्, लोट्, विधि-लिङ् यी पांच ज्यादा प्रसिद्ध हुनाले तिनका रूप यहां देखाइने छन्. (अरु लकारका केही रूप परिशिष्टमा देखाइएका छन्)

यी लकार अनुसार तिङ् प्रत्यय यस किसिमका हुन्छन्.

	परस्मैपद			आत्मनेपद			भाषामा			
	एक.	द्वि.	बहु.	एक.	द्वि.	बहु.	ए.	स्त्री.	अने.	स्त्रीआ
लट्										
१—	ति	सिः	अन्ति	ते	आते	अन्ते	छ	छे	छन्	छिन्
२—	सि	थः	थ	से	आथे	ध्वे	छस्	छेस्	छौ	छ्यौ
३—	मि	वः	मः	ए	वहे	महे	छु		छौं	

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लङ्

१—त्	ताम्	अन्	त	आताम्	अन्त	यो—ई	ए—इन्
२—अः	तम्	त	थाः	आथाम्	ध्वम्	इस्	यौ
३—अम्	व	म	इ	वहि	महि	एँ	यौं

लट्

१-स्यति	स्यतः	स्यन्ति	स्यते	स्येते	स्यन्ते	नेछ	नेछन्
२-स्यसि	स्यथः	स्यथ	स्यसे	स्येथे	स्यध्वे	नेछस्	नेछौ
३-स्यामि	स्यावः	स्यामः	स्ये	स्यावहे	स्यामहे	नेछु	नेछौं

लोट्

१—तु	ताम्	अन्तु	ताम्	आताम्	अन्ताम्	ओस्	ऊन्
२—अ	तम्	त	स्व	आथाम्	ध्वम्		अ
३—आनि	आव	आम	ऐ	आवहै	आमहै	ऊँ	औं

लिङ्

१—यात्	याताम्	युः	ईत	इयाताम्	इरन्	ला-ली	लान्-लिन्
२—याः	यातम्	यात	थाः	याथाम्	ईध्वम्	लास्-लिस्	औला-लौ
३—याम्	याव	याम	ईय	ईवहि	ईमहि	उँला	औंला

प्रश्नः—

तिङ् विभक्ति प्रत्यय कस्ता हुन्छन्. लकार कति थरी छन्. प्रसिद्ध लकार कुन हुन्. लकारमा प्रत्यय कस्ता कस्ता हुन्छन्. भाषाका विभक्ति प्रत्यय कस्ता हुन्छन्. कुन कुन लकार कुन कुन अर्थमा हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(१६) भ्वादि गणी (शप् हुने)

अकर्मक परस्मैपदी भू धातु (हुनु)

वर्त्तमान लट्

	एक. स्त्री	द्वि.	बहु. स्त्री.आ.
प्र.पु.-	भवति (हुन्छ-हुन्छे)	भवतः	भवन्ति (हुन्छन् हुन्छिन्)
म.पु.-	भवसि (हुन्छस्-हुन्छेस्)	भवथः	भवथ (हुन्छौ हुन्छयौ)
उ.पु.-	भवामि (हुन्छु)	भवावः	भवामः (हुन्छौं)

भूत लङ्

प्र.पु.-	अभवत् (भयो-भई)	अभवताम्	अभवत् (भए भइन्)
म.पु.-	अभवः (भइस्)	अभवतम्	अभवत (भयौ)
उ.पु.-	अभवम् (भएं)	अभवाव	अभवाम (भयौं)

भविष्यत् लङ्

प्र.पु.-	भविष्यति (हुनेछ)	भविष्यतः	भविष्यन्ति(हुनेछन्)
म.पु.-	भविष्यसि (हुनेछस्)	भविष्यथः	भविष्यथ (हुनेछौ)
उ.पु.-	भविष्यामि (हुनेछु)	भविष्यावः	भविष्यामः (हुनेछौं)

विधि-लोट्

प्र.पु.-	भवतु (होओस्)	भवताम्	भवन्तु (होऊन्)
म.पु.-	भव (हो, होऊ)	भवतम्	भवत (होओ)
उ.पु.-	भवानि (होऊँ)	भवाव	भवाम (होऔं)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

संभावना लिङ्

प्र.पु.-भवेत् (होला होली) भवेताम् भवेयुः (होलान् होलिन्)
म.पु.-भवेः (होलास् होलिस्) भवेतम् भवेत (होऔला होउली)
उ.पु.-भवेयम् (हुँला) भवेव भवेम (होऔंला)

अक-परस्मैपदी पत् धातु(खस्नु) अक-आत्मनेपदी वृत् धातु(हुनु)

लट्

पतति	पततः	पतन्ति	वर्तते	वर्तेते	वर्तन्ते
पतसि	पतथः	पतथ	वर्तसे	वर्तेथे	वर्तध्वे
पतामि	पतावः	पतामः	वर्ते	वर्तावहे	वर्तामहे

लङ्

अपतत्	अपतताम्	अपतन्	अवर्तत	अवर्तेताम्	अवर्तन्त
अपतः	अपततम्	अपतत	अवर्तथाः	अवर्तेथाम्	अवर्तध्वम्
अपतम्	अपताव	अपताम	अवर्ते	अवर्तावहि	अवर्तामहि

लृट्

पतिष्यति	पतिष्यतः	पतिष्यन्ति	वर्तिष्यते	वर्तिष्येते	वर्तिष्यन्ते
पतिष्यसि	पतिष्यथः	पतिष्यथ	वर्तिष्यसे	वर्तिष्येथे	वर्तिष्यध्वे
पतिष्यामि	पतिष्यावः	पतिष्यामः	वर्तिष्ये	वर्तिष्यावहे	वर्तिष्यामहे

लोट्

पततु	पतताम्	पतन्तु	वर्तताम्	वर्तेताम्	वर्तन्ताम्
पत	पततम्	पतत	वर्तस्व	वर्तेथाम्	वर्तध्वम्
पतानि	पताव	पताम	वर्तै	वर्तावहै	वर्तामहै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिङ्

पतेत्	पतेताम्	पतेयुः	वर्तेत	वर्तेयाताम्	वर्तेरन्
पतेः	पतेतम्	पतेत	वर्तेथाः	वर्तेयाथाम्	वर्तेध्वम्
पतेयम्	पतेव	पतेम	वर्तेय	वर्तेवहि	वर्तेमहि

यस्तैः—

अकर्मक परस्मैपदी—

	लट्	लङ्	लृट्	लोट्	लिङ्
क्रीड्- खेल्नु-	क्रीडति	अक्रीडत्	क्रीडिष्यति	क्रीडतु	क्रीडेत्
गर्ज्- गर्जनु-	गर्जति	अगर्जत्	गर्जिष्यति	गर्जतु	गर्जेत्
हस्- हांस्नु-	हसति	अहसत्	हसिष्यति	हसतु	हसेत्
ज्वल्- बल्नु-	ज्वलति	अज्वलत्	ज्वलिष्यति	ज्वलतु	ज्वलेत्
वस्- वस्नु-	वसति	अवसत्	वत्स्यति	वसतु	वसेत्
फल्- फल्नु-	फलति	अफलत्	फलिष्यति	फलतु	फलेत्
वि-लप्- विलापगर्नु-	विलपति	व्यलपत्	विलपिष्यति	विलपतु	विलपेत्
जीव्- बांच्नु-	जीवति	अजीवत्	जीविष्यति	जीवतु	जीवेत्
रुह्- उम्रनु-	रोहति	अरोहत्	रोद्यति	रोहतु	रोहेत्
स्था- रहनु-	तिष्ठति	अतिष्ठत्	स्थास्यति	तिष्ठतु	तिष्ठेत्
चल्- चल्नु-	चलति	अचलत्	चलिष्यति	चलतु	चलेत्
भ्रम्- घुम्नु-	भ्रमति	अभ्रमत्	भ्रमिष्यति	भ्रमतु	भ्रमेत्
मूर्छ्- मूर्छाहुनु-	मूर्च्छति	अमूर्च्छत्	मूर्च्छिष्यति	मूर्च्छतु	मूर्च्छेत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सकर्मक परस्मैपदी—

पठ्-	पढ्नु-	पठति	अपठत्	पठिष्यति	पठतु	पठेत्
खाद्-	खानु-	खादति	अखादत्	खादिष्यति	खादतु	खादेत्
निन्द्-	निन्दागर्नु-	निन्दति	अनिन्दत्	निन्दिष्यति	निन्दतु	निन्देत्
रक्ष्-	रक्षागर्नु-	रक्षति	अरक्षत्	रक्षिष्यति	रक्षतु	रक्षेत्
दृश्-	हेर्नु-	पश्यति	अपश्यत्	द्रक्ष्यति	पश्यतु	पश्येत्
पा-	पिउनु	पिवति	अपिवत्	पास्यति	पिवतु	पिवेत्
जप्-	जप्नु-	जपति	अजपत्	जपिष्यति	जपतु	जपेत्
शुच्-	शोकगर्नु-	शोचति	अशोचत्	शोचिष्यति	शोचतु	शोचेत्
स्मृ-	सम्झनु	स्मरति	अस्मरत्	स्मरिष्यति	स्मरतु	स्मरेत्
ध्यै-	ध्यानगर्नु-	ध्यायति	अध्यायत्	ध्यास्यति	ध्यायतु	ध्यायेत्
दश्-	टोक्नु-	दशति	अदशत्	दंक्ष्यति	दशतु	दशेत्
त्यज्-	छोड्नु-	त्यजति	अत्यजत्	त्यक्ष्यति	त्यजतु	त्यजेत्
गै-	गाउनु-	गायति	अगायत्	गास्यति	गायतु	गायेत्
कर्ष-	तान्नु-	कर्षति	अकर्षत्	कर्षिष्यति	कर्षतु	कर्षेत्
दह्-	डढाउनु-	दहति	अदहत्	धक्ष्यति	दहतु	दहेत्
घ्रा-	सुङ्नु	जिघ्रति	अजिघ्रत्	घ्रास्यति	जिघ्रतु	जिघ्रेत्
वद्-	बोल्नु-	वदति	अवदत्	वदिष्यति	वदतु	वदेत्
श्रु-	सुन्नु-	शृणोति	अशृणोत्	श्रोष्यति	शृणोतु	शृणुयात्
तृ-	तर्नु-	तरति	अतरत्	तरिष्यति	तरतु	तरेत्
नम्-	ढोगदिनु	नमति	अनमत्	नंस्यति	नमतु	नमेत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

गम्- जानु- गच्छति अगच्छत् गमिष्यति गच्छतु गच्छेत्
जि- जित्नु- जयति अजयत् जेष्यति जयतु जयेत्

अकर्मक आत्मनेपदी—

मुद्- खुशीहुनु- मोदते अमोदत मोदिष्यते मोदताम् मोदेत
यत्- यत्नगर्नु- यतते अयतत यतिष्यते यतताम् यतेत
कम्प्- काँप्नु- कम्पते अकम्पत कम्पिष्यते कम्पताम् कम्पेत
लम्ब्- लट्कनु लम्बते अलम्बत लम्बिष्यते लम्बताम् लम्बेत
शुभ्- शुहाउनु- शोभते अशोभत शोभिष्यते शोभताम् शोभेत
वृध्- वढ्नु- वर्द्धते अवर्द्धत वर्द्धिष्यते वर्द्धताम् वर्द्धेत
रम्- रमाउनु रमते अरमत रंस्यते रमताम् रमेत
उत्-डी-उड्नु- उड्डीयते उदडीयत उड्डयिष्यते उड्डीयताम् उड्डीयेत
रुच्- निकोलाग्नु-रोचते अरोचत रोचिष्यते रोचताम् रोचेत

सकर्मक आत्मनेपदी—

शङ्क्- शङ्कागर्नु- शङ्कते अशङ्कत शङ्किष्यते शङ्कताम् शङ्केत
ईक्ष- हेर्नु- ईक्षते ऐक्षत ईक्षिष्यते ईक्षताम् ईक्षेत
सह्- सहनु- सहते असहत सहिष्यते सहताम् सहेत
लभ्- पाउनु- लभते अलभत लप्स्यते लभताम् लभेत
क्षम्- सहनु- क्षमते अक्षमत क्षंस्यते क्षमताम् क्षमेत

अकर्मक उभयपदी—

धाव्- दगुर्नु- धावति-ते अधावत्-त धाविष्यति-ते धावतु-ताम्
धावेत्-त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सकर्मक उभयपदी—

पच्- पकाउनु- पचति-ते अपचत्-त पक्ष्यति ते पचतु-ताम्
पचेत्-त

वह्- बोक्नु- वहति-ते अवहत्-त वक्ष्यति-ते वहतु-ताम्
वहेत्-त

याच्- माग्नु- याचति-ते अयाचत् त याचिष्यति-ते याचतु-ताम्
याचेत्-त

खन्- खन्नु- खनति-ते अखनत्-त खनिष्यति-ते खनतु-ताम्
खनेत्-त

भज्- भज्नु- भजति-ते अभजत्-त भक्ष्यति-ते भजतु-ताम्
भजेत्-त

यज्- यज्ञगर्नु यजति-ते अयजत्-त यक्ष्यति-ते यजतु-ताम्
यजेत्-त

श्रि- सेवागर्नु श्रयति ते अश्रयत्-त श्रयिष्यति-ते श्रयतु-ताम्
श्रयेत्-त

नी- लैजानु- नयति-ते अनयत्-त नेष्यति-ते नयतु-ताम्
नयेत्-त

ह्री- हर्नु- हरति-ते अहरत्-त हरिष्यति-ते हरतु-ताम्
हरेत्-त

आव्हे- बोलाउनु- आव्हयति-ते आव्हयत्-त आव्हयिष्यति-ते आव्हयतु-ताम्
आव्हयेत्-त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रश्नः—

'स्मृ, आव्हे, गम्, पा, श्रु, वृध्, उड्डी, श्रि, पच् धातुका रूप चलाऊ. 'रमेरन्, अनमन्, पास्यन्ति, अहरत्, द्रक्ष्यति, अनयः, हसेः, याचस्व, भवत, जीवाम, वसामः, शोचेम, फलतु, क्रीडेत्, धावेयुः' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

---

(२०) अदादिगणी (लुक् हुने)

अक-पर-अस् धातु(हुनु) अक-आत्मने-आस् धातु (रहनु)

लट्

अस्ति	स्तः	सन्ति	आस्ते	आसाते	आसते
असि	स्थः	स्थ	आस्से	आसाथे	आध्वे
अस्मि	स्वः	स्मः	आसे	आस्वहे	आस्महे

लङ्

आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत
आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
आसम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि

लृट्

भविष्यति इत्यादि	आसिष्यते	आसिष्येते	आसिष्यन्ते
भू धातुको जस्तै.	आसिष्यसे	आसिष्येथे	आसिष्यध्वे
	आसिष्ये	आसिष्यावहे	आसिष्यामहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लोट्

अस्तु	स्ताम्	सन्तु	आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्
एधि	स्तम्	स्त	आस्व	आसाथाम्	आध्वम्
असानि	असाव	असाम	आसै	आसावहै	आसामहै

लिङ्

स्यात्	स्याताम्	स्युः	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्
स्याः	स्यातम्	स्यात	आसीथाः	आसीयाताम्	आसीध्वम्
स्याम्	स्याव	स्याम	आसीय	आसीवहि	आसीमहि

अक-पर-स्ना धातु(नुहाउनु) अक-आत्मने-शीङ् धातु(सुत्नु)

लट्

स्नाति	स्नातः	स्नान्ति	शेते	शयाते	शेरते
स्नासि	स्नाथः	स्नाथ	शेषे	शयाथे	शेध्वे
स्नामि	स्नावः	स्नामः	शये	शेवहे	शेमहे

लङ्

अस्नात्	अस्नाताम्	अस्नुः-स्नान्	अशेत	अशयाताम्	अशेरत
अस्नाः	अस्नातम्	अस्नात	अशेथाः	अशयाथाम्	अशेध्वम्
अस्नाम्	अस्नाव	अस्नाम	अशयि	अशेवहि	अशेमहि

लृट्

स्नास्यति	स्नास्यतः	स्नास्यन्ति	शयिष्यते	शयिष्येते	शयिष्यन्ते
स्नास्यसि	स्नास्यथः	स्नास्यथ	शयिष्यसे	शयिष्येथे	शयिष्यध्वे
स्नास्यामि	स्नास्यावः	स्नास्यामः	शयिष्ये	शयिष्यावहे	शयिष्यामहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लोट्

स्नातु	स्नाताम्	स्नान्तु	शेताम्	शयाताम्	शेरताम्
स्नाहि	स्नातम्	स्नात	शेष्व	शयाथाम्	शेध्वम्
स्नानि	स्नाव	स्नाम	शयै	शयावहै	शयामहै

लिङ्

स्नायात्	स्नायाताम्	स्नायुः	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्
स्नायाः	स्नायातम्	स्नायात	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्
स्नायाम्	स्नायाव	स्नायाम	शयीय	शयीवहि	शयीमहि

यस्तै अकर्मक परस्मैपदी—

या–जानु –	याति	अयात्	यास्यति	यातु	यायात्
पा–रक्षागर्नु–	पाति	अपात्	पास्यति	पातु	पायात्
भा–झल्कनु –	भाति	अभात्	भास्यति	भातु	भायात्

अक० पर रुद् धातु(रुनु)   अक० पर जागृधातु(विउंझनु)

लट्

रोदिति	रुदितः	रुदन्ति	जागर्ति	जागृतः	जाग्रति
रोदिषि	रुदितः	रुदिथ	जागर्षि	जागृथः	जागृथ
रोदिमि	रुदिवः	रुदिमः	जागर्मि	जागृवः	जागृमः

लङ्

अरोदी-द-त्	अरुदिताम्	अरुदन्	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः
अरोदीः-दः	अरुदितम्	अरुदित	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
अरोदम्	अरुदिव	अरुदिम	अजागरम्	अजागृव	अजागृम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लृट्

रोदिष्यति	रोदिष्यतः	रोदिष्यन्ति	जागरिष्यति	जागरिष्यतः	जागरिष्यन्ति
रोदिष्यसि	रोदिष्यथः	रोदिष्यथ	जागरिष्यसि	जागरिष्यथः	जागरिष्यथ
रोदिष्यामि	रोदिष्यावः	रोदिष्यामः	जागरिष्यामि	जागरिष्यावः	जागरिष्यामः

लोट्

रोदितु	रुदिताम्	रुदन्तु	जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु
रुदिहि	रुदितम्	रुदित	जागृहि	जागृतम्	जागृत
रोदानि	रोदाव	रोदाम	जागराणि	जागराव	जागराम

लिङ्

रुद्यात्	रुद्याताम्	रुद्युः	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः
रुद्याः	रुद्यातम्	रुद्यात	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
रुद्याम्	रुद्याव	रुद्याम	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम

अकर्मक परस्मैपदी स्वप (सुत्नु), श्वस (सासफेर्नु) रुद जस्तै—

स्वप—स्वपिति अस्वपी-प-त् स्वप्स्यति स्वपितु स्वपेत्

श्वस—श्वसिति अश्वसी-स-त् श्वसिष्यति श्वसितु श्वस्यात्

सक-पर-हन् धातु (मार्नु) सक-पर-वच् धातु (भन्नु)

लट्

हन्ति	हतः	घ्नन्ति	वक्ति	वक्तः	(हुंदैन)
हंसि	हथः	हथ	वक्षि	वक्थः	वक्थ
हन्मि	हन्वः	हन्मः	वच्मि	वच्वः	वच्मः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लङ्

अहन्	अहताम्	अघ्नन्	अवक्	अवक्ताम्	अवचन्
अहन्	अहतम्	अहत	अवक्	अवक्तम्	अवक्त
अहनम्	अहन्व	अहन्म	अवचम्	अवच्व	अवच्म

लृट्

हनिष्यति	हनिष्यतः	हनिष्यन्ति	वक्ष्यति	वक्ष्यतः	वक्ष्यन्ति
हनिष्यसि	हनिष्यथः	हनिष्यथ	वक्ष्यसि	वक्ष्यथः	वक्ष्यथ
हनिष्यामि	हनिष्यावः	हनिष्यामः	वक्ष्यामि	वक्ष्यावः	वक्ष्यामः

लोट्

हन्तु	हताम्	घ्नन्तु	वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु
जहि	हतम्	हत	वग्धि	वक्तम्	वक्त
हनानि	हनाव	हनाम	वचानि	वचाव	वचाम

लिङ्

हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः	वच्यात्	वच्याताम्	वच्युः
हन्याः	हन्यातम्	हन्यात	वच्याः	वच्यातम्	वच्यात
हन्याम्	हन्याव	हन्याम	वच्याम्	वच्याव	वच्याम

सक-पर विद् धातु (जान्नु)   सक-आत्मने अधिइङ् धातु (पढ्नु)

लट्

वेत्ति-द विक्तः, दतुः विदन्ति-दुः अधीते अधीयाते अधीयते

५

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वेत्सि-त्थ	वित्थः-दथुः	वित्थ-द	अधीषे	अधीयाथे	अधीध्वे
वेद्मि-द	विद्वः-द्व	विद्मः-द्म	अधीये	अधीवहे	अधीमहे

लङ्

अवेत्	अवित्ताम्	अविदुः,दन्	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत
अवेः-वेत्	अवित्तम्	अवित्त	अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्
अवेदम्	अविद्व	अविद्म	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि

लृट्

वेत्स्यति	वेत्स्यतः	वेत्स्यन्ति	अध्येष्यते	अध्येष्येते	अध्येष्यन्ते
वेत्स्यसि	वेत्स्यथः	वेत्स्यथ	अध्येष्यसे	अध्येष्येथे	अध्येष्यध्वे
वेत्स्यामि	वेत्स्यावः	वेत्स्यामः	अध्येष्ये	अध्येष्यावहे	अध्येष्यामहे

लोट्

वेत्तु	वित्ताम्	विदन्तु	अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्
विद्धि	वित्तम्	वित्त	अधीष्व	अधीयाथाम्	अधीध्वम्
वेदानि	वेदाव	वेदाम	अध्ययै	अध्ययावहै	अध्ययामहै

लिङ्

विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्
विद्याः	विद्यातम्	विद्यात	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
विद्याम्	विद्याव	विद्याम	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सकर्मक उभयपदी ब्रू धातु (बोल्नु)

परस्मै	लट्		आत्मने		
ब्रवीति,आह	ब्रूतःआहतुः	ब्रुवन्ति आहुः	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते
ब्रवीषि,आत्थ	ब्रूथःआहथुः	ब्रूथ	ब्रूषे	ब्रुवाथे	ब्रूध्वे
ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे

लङ्

अब्रवीत्	अब्रूताम्	अब्रुवन्	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत
अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूध्वम्
अब्रुवम्	अब्रूव	अब्रूम	अब्रुवि	अब्रुवीवहि	अब्रुवीमहि

लृट्

वक्ष्यति	वक्ष्यतः	वक्ष्यन्ति	वक्ष्यते	वक्ष्येते	वक्ष्यन्ते
वक्ष्यसि	वक्ष्यथः	वक्ष्यथ	वक्ष्यसे	वक्ष्येथे	वक्ष्यध्वे
वक्ष्यामि	वक्ष्यावः	वक्ष्यामः	वक्ष्ये	वक्ष्यावहे	वक्ष्यामहे

लोट्

ब्रवीतु	ब्रूताम्	ब्रुवन्तु	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्
ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूध्वम्
ब्रवाणि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रवै	ब्रवावहै	ब्रवामहै

लिङ्

ब्रूयात्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः	ब्रुवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रुवीरन्
ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्
ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सकर्मक उभयपदी स्तु धातु (स्तुति गर्नु)

लट्

स्तवी-स्तौ-ति	स्तु (वी) तः	स्तुवन्ति	स्तवी-स्तु-ते	स्तुवाते	स्तुवते
स्तवी-स्तौ-षि	स्तु (वी) थः	स्तु(वी)थ	स्तवी-स्तु-षे	स्तुवाथे	स्तु(वी)ध्वे
स्तवी-स्तौ-मि	स्तु (वी) वः	स्तु(वी)मः	स्तुवे	स्तु(वी)वहे	स्तु(वी)महे

लङ्

अस्तवी-स्तौ-त्	अस्तु(वी)ताम्	अस्तुवन्	अस्तु(वी)त	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
अस्तवीः-स्तौ	अस्तु(वी)तम्	अस्तु(वी)त	अस्तु(वी)थाः	अस्तुवाथाम्	अस्तु(वी)ध्वम्
अस्तवम्	अस्तु(वी)व	अस्तु(वी)म	अस्तुवि	अस्तु(वी)वहि	अस्तु(वी)महि

लृट्

स्तोष्यति	स्तोष्यतः	स्तोष्यन्ति	स्तोष्यते	स्तोष्येते	स्तोष्यन्ते
स्तोष्यसि	स्तोष्यथः	स्तोष्यथ	स्तोष्यसे	स्तोष्येथे	स्तोष्यध्वे
स्तोष्यामि	स्तोष्यावः	स्तोष्यामः	स्तोष्ये	स्तोष्यावहे	स्तोष्यामहे

लोट्

स्तवी-स्तौ-तु	स्तु(वी)ताम्	स्तुवन्तु	स्तु(वी)ताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
स्तु (वी) हि	स्तु(वी)तम्	स्तु(वी)त	स्तु(वी)ष्व	स्तुवाथाम्	स्तु(वी)ध्वम्
स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहै	स्तवामहै

लिङ्

स्तु(वी) यात्	स्तु(वी)याताम्	स्तु(वी)युः	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

स्तु (वी) याः	स्तु(वी)यातम्	स्तु(वी)यात	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वम्
स्तु (वी)याम्	स्तु(वी)याव	स्तु(वी)याम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि

सकर्मक उभयपदी द्विष् धातु (द्वेष गर्नु)

लट्

द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते
द्वेक्षि	द्विष्ठः	द्विष्ठ	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्ढ्वे
द्वेष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे

लङ्

अद्वेट्	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-षुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत
अद्वेट्	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्ढ्वम्
अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि

लृट्

द्वेक्ष्यति	द्वेक्ष्यतः	द्वेक्ष्यन्ति	द्वेक्ष्यते	द्वेक्ष्येते	द्वेक्ष्यन्ते
द्वेक्ष्यसि	द्वेक्ष्यथः	द्वेक्ष्यथ	द्वेक्ष्यसे	द्वेक्ष्येथे	द्वेक्ष्यध्वे
द्वेक्ष्यामि	द्वेक्ष्यावः	द्वेक्ष्यामः	द्वेक्ष्ये	द्वेक्ष्यावहे	द्वेक्ष्यामहे

लोट्

द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्
द्विड्ढि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विक्ष्व	द्विषाथाम्	द्विड्ढ्वम्
द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषै	द्वेषावहै	द्वेषामहै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिङ्

द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्
द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीध्वम्
द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि

सकर्मक उभयपदी दुह् धातु (दुहनु)

लट्

दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते
धोक्षि	दुग्धः	दुग्ध	धुक्षे	दुहाथे	धुग्ध्वे
दोह्मि	दुह्वः	दुह्मः	दुहे	दुह्वहे	दुह्महे

लङ्

अधोक्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत
अधोक्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अधुग्ध्वम्
अदोहम्	अदुह्व	अदुह्म	अदुहि	अदुह्वहि	अदुह्महि

लृट्

धोक्ष्यति	धोक्ष्यतः	धोक्ष्यन्ति	धोक्ष्यते	धोक्ष्येते	धोक्ष्यन्ते
धोक्ष्यसि	धोक्ष्यथः	धोक्ष्यथ	धोक्ष्यसे	धोक्ष्येथे	धोक्ष्यध्वे
धोक्ष्यामि	धोक्ष्यावः	धोक्ष्यामः	धोक्ष्ये	धोक्ष्यावहे	धोक्ष्यामहे

लोट्

दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	दुहाथाम्	धुग्ध्वम्
दोहानि	दोहाव	दोहाम	दोहै	दोहावहै	दोहामहै

लिङ्

दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्
दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वम्
दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि

सकर्मक उभयपदी लिह् धातु (चाट्नु)

लट्

लेढि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते
लेक्षि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढ्वे
लेह्मि	लिह्वः	लिह्मः	लिहे	लिह्वहे	लिह्महे

लङ्

अलेट्	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत
अलेट्	अलीढम्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढ्वम्
अलेहम्	अलिह्व	अलिह्म	अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्महि

लृट्

लेक्ष्यति	लेक्ष्यतः	लेक्ष्यन्ति	लेक्ष्यते	लेक्ष्येते	लेक्ष्यन्ते
लेक्ष्यसि	लेक्ष्यथः	लेक्ष्यथ	लेक्ष्यसे	लेक्ष्येथे	लेक्ष्यध्वे
लेक्ष्यामि	लेक्ष्यावः	लेक्ष्यामः	लेक्ष्ये	लेक्ष्यावहे	लेक्ष्यामहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लोट्

लेढु	लीढाम्	लिहन्तु	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्
लेढि	लीढम्	लीढ	लिद्व	लिहाथाम्	लीढ्वम्
लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहावहै	लेहामहै

लिङ्

लिह्यात्	लिह्याताम्	लिह्युः	लिहीत	लिहीयाताम्	लिहीरन्
लिह्याः	लिह्यातम्	लिह्यात	लिहीथाः	लिहीयाथाम्	लिहीध्वम्
लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि

प्रश्नः—

'अस्, विद्, ब्रू, दुह्, शीङ्, स्तु' धातुको रूप चलाऊ. 'आह, स्याम, यायात्, अस्तु, अशयि, रोदानि, अश्वसत्, वक्त, अघ्नन्, अधीयीय, वक्ष्यन्ति लेढ, स्तुहि, द्विष्मः, अलेट्, धोक्ष्यामहे स्तवै' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

---

(२१) जुहोत्यादि गण (श्लु हुने)

अक० परस्मै० भी धातु (डराउनु) परस्मै० ह्री धातु (लाजमान्नु)

लट्

बिभेति	बिभि(भी)तः	बिभ्यति	जिह्रेति	जिह्रीतः	जिह्रियति
बिभेषि	बिभि(भी)थः	बिभि(भी)थ	जिह्रेषि	जिह्रीथः	जिह्रीथ
बिभेमि	बिभि(भी)वः	बिभि(भी)मः	जिह्रेमि	जिह्रीवः	जिह्रीमः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लङ्

अबिभेत् अबिभि(भी)ताम् अबिभयुः अजिहेत् अजिहीताम् अजिह्युः

अबिभेः अबिभि(भी)तम् अबिभि(भी)त अजिहेः अजिहीतम् अजिहीत

अबिभयम् अबिभि(भी)व अबिभि(भी)म अजिह्यम् अजिहीव अजिहीम

लृट्

भेष्यति भेष्यतः भेष्यन्ति हेष्यति हेष्यतः हेष्यन्ति
भेष्यसि भेष्यथः भेष्यथ हेष्यसि हेष्यथः हेष्यथ
भेष्यामि भेष्यावः भेष्यामः हेष्यामि हेष्यावः हेष्यामः

लोट्

बिभेतु बिभि(भी)ताम् बिभ्यतु जिहेतु जिहीताम जिह्रियतु

बिभि(भी)हि बिभि(भी)तम् बिभि(भी)त जिहीहि जिहीतम् जिहीत

बिभयानि बिभयाव बिभयाम जिह्यानि जिह्याव जिह्याम

लिङ्

बिभि(भी)यात् बिभि(भी)याताम् बिभि(भी)युः जिहीयात् जिहीयाताम् जिहीयुः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

बिभि(भी)याः	बिभि(भी)यातम्	बिभि(भी)यात	जिहीयाः	जिहीयातम्	जिहीयात
बिभि(भी)याम्	बिभि(भी)याव	बिभि(भी)याम	जिहीयाम्	जिहीयाव	जिहीयाम

सक. पर-हा धातु (छोड्नु) सक. पर-हु धातु (होम गर्नु)

लट्

जहाति	जहि(ही)तः	जहति	जुहोति	जुहुतः	जुह्वति
जहासि	जहि(ही)थः	जहि(ही)थ	जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ
जहामि	जहि(ही)वः	जहि(ही)मः	जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः

लङ्

अजहात्	अजहि(ही)ताम्	अजहुः	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहवुः
अजहाः	अजहि(ही)तम्	अजहि(ही)त	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
अजहाम्	अजहि(ही)व	अजहि(ही)म	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम

लृट्

हास्यति	हास्यतः	हास्यन्ति	होष्यति	होष्यतः	होष्यन्ति
हास्यसि	हास्यथः	हास्यथ	होष्यसि	होष्यथः	होष्यथ
हास्यामि	हास्यावः	हास्यामः	होष्यामि	होष्यावः	होष्यामः

लोट्

जहातु	जहि(ही)ताम्	जहतु	जुहोतु	जुहुताम्	जुह्वतु
जहा(हि,ही)हि	जहि(ही)तम्	जहि(ही)त	जुहुधि	जुहुतम्	जुहुत
जहानि	जहाव	जहाम	जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिङ्

जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः	जुहुयात्	जुहुतायाम्	जुहुयुः
जह्याः	जह्यातम्	जह्यात	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
जह्याम्	जह्याव	जह्याम	जुहुयाम्	जुहुयाव	जुहुयाम

सकर्मक उभयपदी दा धातु (दिनु)

परस्मै — लट् — आत्मने

ददाति	दत्तः	ददति	दत्ते	ददाते	ददते
ददासि	दत्थः	दत्थ	दत्से	दद्दाथे	दध्वे
ददामि	दद्वः	दद्मः	ददे	दद्वहे	दद्महे

लङ्

अददात्	अदत्ताम्	अददुः	अदत्त	अददाताम्	अददत
अददाः	अदत्तम्	अदत्त	अदत्थाः	अददाथाम्	अदद्ध्वम्
अददाम्	अदद्व	अदद्म	अददि	अदद्वहि	अदद्महि

लृट्

दास्यति	दास्यतः	दास्यन्ति	दास्यते	दास्येते	दास्यन्ते
दास्यसि	दास्यथः	दास्यथ	दास्यसे	दास्येथे	दास्यध्वे
दास्यामि	दास्यावः	दास्यामः	दास्ये	दास्यावहे	दास्यामहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लोट्

ददातु	दत्ताम्	ददतु	दत्ताम्	ददाताम्	ददताम्
देहि	दत्तम्	दत्त	दत्स्व	ददाथाम्	दद्ध्वम्
ददानि	ददाव	ददाम	ददै	ददावहै	ददामहै

लिङ्

दद्यात्	दद्याताम्	दद्युः	ददीत	ददीयाताम्	ददीरन्
दद्याः	दद्यातम्	दद्यात	ददीथाः	ददीयाथाम्	ददीध्वम्
दद्याम्	दद्याव	दद्याम	ददीय	ददीवहि	ददीमहि

यस्तै सकर्मक उभयपदी धा धातु (धारण गर्नु)

दधाति-धत्ते. अदधात् अधत्ताम्. धास्यति-ते. दधातु धत्ताम्. दध्यात् दधीत.

प्रश्नः—

'धा, हा, भी' धातुको रूप चलाऊ. 'धेहि, ददै, विभयानि, अजिह्युः, अदत्त, जहीथ, अजुहवुः, अजहाः, ददीय, दद्म' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

---

(२२) दिवादिगणी (श्यन् हुने)

अक-पर-नृत् धातु (नाच्नु) अक-आत्मने-जन् धातु (जन्मनु)

लट्

नृत्यति	नृत्यतः	नृत्यन्ति	जायते	जायेते	जायन्ते

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

नृत्यसि	नृत्यथः	नृत्यथ	जायसे	जायेथे	जायध्वे
नृत्यामि	नृत्यावः	नृत्यामः	जाये	जायावहे	जायामहे

लङ्

अनृत्यत्	अनृत्यताम्	अनृत्यन्	अजायत	अजायेताम्	अजायन्त
अनृत्यतः	अनृत्यतम्	अनृत्यत	अजायथाः	अजायेथाम्	अजायध्वम्
अनृत्यम्	अनृत्याव	अनृत्याम	अजाये	अजायावहि	अजायामहि

लृट्

नर्तिष्य(र्त्स्य)ति	नर्तिष्य(र्त्स्य)तः	नर्तिष्य(र्त्स्य)न्ति	जनिष्यते	जनिष्येते	जनिष्यन्ते
नर्तिष्य(र्त्स्य)सि	नर्तिष्य(र्त्स्य)थः	नर्तिष्य(र्त्स्य)थ	जनिष्यसे	जनिष्येथे	जनिष्यध्वे
नर्तिष्या(र्त्स्या)मि	नर्तिष्या(र्त्स्या)वः	नर्तिष्या(र्त्स्या)मः	जनिष्ये	जनिष्यावहे	जनिष्यामहे

लोट्

नृत्यतु	नृत्यताम्	नृत्यन्तु	जायताम्	जायेताम्	जायन्ताम्
नृत्य	नृत्यतम्	नृत्यत	जायस्व	जायेथाम्	जायेध्वम्
नृत्यानि	नृत्याव	नृत्याम	जायै	जायावहै	जायामहै

लिङ्

नृत्येत्	नृत्येताम्	नृत्येयुः	जायेत	जायेयाताम्	जायेरन्
नृत्येः	नृत्येतम्	नृत्येत	जायेथाः	जायेयाथाम्	जायेध्वम्
नृत्येयम्	नृत्येव	नृत्येम	जायेय	जायेवहि	जायेमहि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यस्तैः—

अकर्मक परस्मैपदी—

त्रस्-	डराउनु-	त्रस्यति	अत्रस्यत्	त्रसिष्यति	त्रस्यतु	त्रस्येत्
शुष्-	शुक्नु—	शुष्यति	अशुष्यत्	शोक्ष्यति	शुष्यतु	शुष्येत्
क्षुध्-	भोकाउनु-	क्षुध्यति	अक्षुध्यत्	क्षोत्स्यति	क्षुध्यतु	क्षुध्येत्
तुष्-	तुष्टहुनु –	तुष्यति	अतुष्यत्	तोक्ष्यति	तुष्यतु	तुष्येत्
दुष्-	दुष्टहुनु—	दुष्यति	अदुष्यत्	दोक्ष्यति	दुष्यतु	दुष्येत्
तृष्-	तिर्खाउनु-	तृष्यति	अतृष्यत्	तर्षिष्यति	तृष्यतु	तृष्येत्
हृष्-	खुसीहुनु-	हृष्यति	अहृष्यत्	हर्षिष्यति	हृष्यतु	हृष्येत्
क्रुध्-	रिसाउनु-	क्रुध्यति	अक्रुध्यत्	क्रोत्स्यति	क्रुध्यतु	क्रुध्येत्
सिध्-	सिद्धहुनु-	सिध्यति	असिध्यत्	सेत्स्यति	सिध्यतु	सिध्येत्
दृप्-	सेखोगर्नु-	दृप्यति	अदृप्यत्	दर्पि-द्रप्-दर्प्-स्यति	दृप्यतु	दृप्येत्
तृप्-	तृप्तहुनु-	तृप्यति	अतृप्यत्	तर्पि-त्रप्-तर्प्-स्यति	तृप्यतु	तृप्येत्
स्विद्-	पसिनाउनु-	स्विद्यति	अस्विद्यत्	स्वेत्स्यति	स्विद्यतु	स्विद्येत्
शुध्-	शुद्धहुनु-	शुध्यति	अशुध्यत्	शोत्स्यति	शुध्यतु	शुध्येत्
कुप्-	रिसाउनु-	कुप्यति	अकुप्यत्	कोपिष्यति	कुप्यतु	कुप्येत्
नश्-	नाशिनु-	नश्यति	अनश्यत्	नंक्ष्य-(नशिष्य)ति	नश्यतु	नश्येत्
मुह्-	मोहहुनु-	मुह्यति	अमुह्यत्	मोहिष्य(क्ष्य)ति	मुह्यतु	मुह्येत्
शम्-	शान्तहुनु-	शाम्यति	अशाम्यत्	शमिष्यति	शाम्यतु	शाम्येत्
श्रम-	थाक्नु-	श्राम्यति	अश्राम्यत्	श्रमिष्यति	श्राम्यतु	श्राम्येत्
भ्रम्-	घुम्नु—	भ्राम्यति	अभ्राम्यत्	भ्रमिष्यति	भ्राम्यतु	भ्राम्येत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मद्- मात्तिनु- माद्यति अमाद्यत् मदिष्यति माद्यतु माद्येत्
क्लिद्- भिज्नु- क्लिद्यति अक्लिद्यत् क्लेदिष्य(त्स्य)ति क्लिद्यतु क्लिद्येत्

सकर्मक परस्मैपदी—

सिव्- सिउनु- सीव्यति असीव्यत् सेविष्यति सीव्यतु सीव्येत्
दिव्- खेल्नु- दीव्यति अदीव्यत् देविष्यति दीव्यतु दीव्येत्
द्रुह्- द्रोहगर्नु- द्रुह्यति अद्रुह्यत् द्रोहिष्य(ध्रोक्ष्य)ति द्रुह्यतु द्रुह्येत्
पुष्- पुष्टगर्नु- पुष्यति अपुष्यत् पोक्ष्यति पुष्यतु पुष्येत्
श्लिष्- अँगालोहाल्नु- श्लिष्यति अश्लिष्यत् श्लेक्ष्यति श्लिष्यतु श्लिष्येत्

अकर्मक परस्मैपदी—

दू- दिक्क हुनु- दूयते अदूयत दविष्यते दूयताम् दूयेत
दीप्- बल्नु- दीप्यते अदीप्यत दीपिष्यते दीप्यताम् दीप्येत
क्लिश्- दुःखपाउनु- क्लिश्यते अक्लिश्यत क्लेशिष्यते क्लिश्यताम् क्लिश्येत
विद्- हुनु- विद्यते अविद्यत वेत्स्यते विद्यताम् विद्येत
प्री- खुसी हुनु- प्रीयते अप्रीयत प्रेष्यते प्रीयताम् प्रीयेत
युध्- लड्नु- युध्यते अयुध्यत योत्स्यते युध्यताम् युध्येत
ली- लुक्नु- लीयते अलीयत लेष्यते लीयताम् लीयेत
खिद्- खेद गर्नु- खिद्यते अखिद्यत खेत्स्यते खिद्यताम् खिद्येत

सकर्मक आत्मनेपदी—

मन्- ठान्नु- मन्यते अमन्यत मंस्यते मन्यताम् मन्येत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रश्न—

'मन, प्री, नश, शुष, मृङ्, जन, मुह' धातुका रूप चलाऊ. 'विद्यामहे, अद्यन्त, शोत्स्यति, शुध्येयुः, म्रियेरन्, जनिष्यते, दीप्येयुः, लीयेथां: हृष्यन्तु, अस्विद्यत, युध्ये' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

स्वादिगण (श्नु हुने)

सकर्मक उभयपदी चिञ् धातु (जंमाऊनु, टिप्नु)

परस्मै	लट्		आत्मने		
चिनोति	चिनुतः	चिन्वन्ति	चिनुते	चिन्वाते	चिन्वते
चिनोषि	चिनुथः	चिनुथ	चिनुषे	चिन्वाथे	चिनुध्वे
चिनोमि	चिनुवः(न्वः)	चिनुमः(न्मः)	चिनुवे	चिनुव(न्व)हे	चिनुम(न्म)हे

लङ्

अचिनोति	अचिनुताम्	अचिन्वन्	अचिनुत	अचिन्वाताम्	अचिन्वत
अचिनोः	अचिनुतम्	अचिनुत	अचिनुथाः	अचिन्वाथाम्	अचिनुध्वम्
अचिनवम्	अचिनुव	अचिनुम	अचिनुवि	अचिन्वहि	अचिन्महि

लृट्

चेष्यति	चेष्यतः	चेष्यन्ति	चेष्यते	चेष्येते	चेष्यन्ते
चेष्यसि	चेष्यथः	चेष्यथ	चेष्यसे	चेष्येथे	चेष्यध्वे
चेष्यामि	चेष्यावः	चेष्यामः	चेष्ये	चेष्यावहे	चेष्यामहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लोट्

चिनोतु	चिनुताम्	चिन्वन्तु	चिनुताम्	चिन्वाताम्	चिन्वताम्
चिनुहि	चिनुतम्	चिनुत	चिनुष्व	चिन्वाथाम्	चिनुध्वम्
चिनवानि	चिनवाव	चिनवाम	चिनवै	चिनवावहै	चिनवामहै

लिङ्

चिनुयात्	चिनुयाताम्	चिनुयुः	चिन्वीत	चिन्वीयाताम्	चिन्वीरन्
चिनुयाः	चिनुयातम्	चिनुयात	चिन्वीथाः	चिन्वीयाथाम्	चिन्वीध्वम्
चिनुयाम्	चिनुयाव	चिनुयाम	चिन्वीय	चिन्वीवहि	चिन्वीमहि

यस्तै—

वृञ्- वरण गर्नु- वृणोति-णुते अवृणोत्-णुत वरि(री)ष्यति-ते वृणोतु-णुताम् वृणुयात्-णवीत

आ-स्तृ ढाक्नु- आस्तृणोति ,, आस्तृ ,, ,, आस्तरि ,, ,, आस्तृ ,, ,, आस्तृ ,, ,,

सकर्मक परस्मैपदी—

आप्-	पाउनु-	आप्नोति	आप्नोत्	आप्स्यति	आप्नोतु	आप्नुयात्
दु—	पिर्नु—	दुनोति	अदुनोत्	दविष्यति	दुनोतु	दुनुयात्
शक्—	शक्नु—	शक्नोति	अशक्नोत्	शक्ष्यति	शक्नोतु	शक्नुयात्

प्रश्न :—

'आप् , शक्, दु' धातुको रूप चलाऊ. 'वरीष्यसे, चिन्वीयाताम्, आप्स्यन्ति, शक्नवै, वृणीरन्, आस्तृणुहि, शक्नुहि' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२४) तुदादिगणी (श हुने)

अ० परस्मै-स्फुर धातु (फुर्नु) अ० आत्मने-लस्ज धातु (लाजमान्नु)

लट्

स्फुरति	स्फुरतः	स्फुरन्ति	लज्जते	लज्जेते	लज्जन्ते
स्फुरसि	स्फुरथः	स्फुरथ	लज्जसे	लज्जेथे	लज्जध्वे
स्फुरामि	स्फुरावः	स्फुरामः	लज्जे	लज्जावहे	लज्जामहे

लङ्

अस्फुरत्	अस्फुरताम्	अस्फुरन्	अलज्जत	अलज्जेताम्	अलज्जन्त
अस्फुरः	अस्फुरतम्	अस्फुरत	अलज्जथाः	अलज्जेथाम्	अलज्जध्वम्
अस्फुरम्	अस्फुराव	अस्फुराम	अलज्जे	अलज्जावहि	अलज्जामहि

लृट्

स्फुरिष्यति	स्फुरिष्यतः	स्फुरिष्यन्ति	लज्जिष्यते	लज्जिष्येते	लज्जिष्यन्ते
स्फुरिष्यसि	स्फुरिष्यथः	स्फुरिष्यथ	लज्जिष्यसे	लज्जिष्येथे	लज्जिष्यध्वे
स्फुरिष्यामि	स्फुरिष्यावः	स्फुरिष्यामः	लज्जिष्ये	लज्जिष्यावहे	लज्जिष्यामहे

लोट्

स्फुरतु	स्फुरताम्	स्फुरन्तु	लज्जताम्	लज्जेताम्	लज्जन्ताम्
स्फुर	स्फुरतम्	स्फुरत	लज्जस्व	लज्जेथाम्	लज्जध्वम्
स्फुराणि	स्फुराव	स्फुराम	लज्जै	लज्जावहै	लज्जामहै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिङ्

स्फुरेत्	स्फुरेताम्	स्फुरेयुः	लज्जेत	लज्जेयाताम्	लज्जेरन्
स्फुरेः	स्फुरेतम्	स्फुरेत	लज्जेथाः	लज्जेयाथाम्	लज्जेध्वम्
स्फुरेयम्	स्फुरेव	स्फुरेम	लज्जेय	लज्जेवहि	लज्जेमहि

यस्तैः—

अकर्मक परस्मैपदी—

सङ्कुच-	खुंचिनु-	सङ्कुचति	समकोचत्	सङ्कुचिष्यति	सङ्कुचतु	सङ्कुचेत्
स्फुट-	फुट्नु-	स्फुटति	अस्फुटत्	स्फुटिष्यति	स्फुटतु	स्फुटेत्
घूर्ण-	घुम्नु-	घूर्णति	अघूर्णत्	घूर्णिष्यति	घूर्णतु	घूर्णेत्
मस्ज-	डुब्नु-	मज्जति	अमज्जत्	मङ्क्ष्यति	मज्जतु	मज्जेत्

सकर्मक परस्मैपदी—

इष्-	इच्छागर्नु-	इच्छति	ऐच्छत्	एषिष्यति	इच्छतु	इच्छेत्
लिख्-	लेख्नु-	लिखति	अलिखत्	लेखिष्यति	लिखतु	लिखेत्
कॄ-	छर्नु-	किरति	अकिरत्	करि(री)ष्यति	किरतु	किरेत्
प्रच्छ-	सोध्नु-	पृच्छति	अपृच्छत्	प्रक्ष्यति	पृच्छतु	पृच्छेत्
सृज-	सृष्टिगर्नु-	सृजति	असृजत्	स्रक्ष्यति	सृजतु	सृजेत्
स्पृश-	छुनु-	स्पृशति	अस्पृशत्	स्प्र(स्पर्)क्ष्यति	स्पृशतु	स्पृशेत्
प्रविश-	पस्नु-	प्रविशति	प्रविशत्	प्रवेक्ष्यति	प्रविशतु	प्रविशेत्
कृत्	काट्नु-	कृन्तति	अकृन्तत्	कर्तिष्य(कर्त्स्य)ति	कृन्ततु	कृन्तेत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अकर्मक आत्मनेपदी—

मृङ्- मर्नु- म्रियते अम्रियत मरिष्यति म्रियताम् म्रियेत

सकर्मकआत्मनेपदी—

आदृ- आदरगर्नु- आद्रियते आद्रियत आदरिष्यते आद्रियताम् आद्रियेत

सकर्मक उभयपदी—

आदिश्-आज्ञागर्नु-आदिशति-ते आदिशत्-त आदेक्ष्यति-ते आदिशतु-ताम् आदिशेत्-त

भ्रस्ज्- भुट्नु- भृज्जति-ते अभृज्जत्-त भ्र(भर्)क्ष्यति-ते भृज्जतु-ताम् भृज्जेत्-त

क्षिप्- फ्यांक्नु- क्षिपति-ते अक्षिपत्-त क्षेप्स्यति-ते क्षिपतु-ताम् क्षिपेत्-त

कृष्- जोत्नु- कृषति-ते अकृषत्-त क्र(कर्)क्ष्यति-ते कृषतु-ताम् कृषेत्-त

मिल्- मिल्नु- मिलति-ते अमिलत्-त मेलिष्यति-ते मिलतु-ताम् मिलेत्-त

मुच्- छोड्नु- मुञ्चति-ते अमुञ्चत्-त मोक्ष्यति-ते मुञ्चतु-ताम् मुञ्चेत्-त

लिप्- लिप्नु- लिम्पति-ते अलिम्पत्-त लेप्स्यति-ते लिम्पतु-ताम् लिम्पेत्-त

सिच्- सिंच्नु- सिञ्चति-ते असिञ्चत्-त सेक्ष्यति-ते सिञ्चतु-ताम् सिञ्चेत्-त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्रश्नः—

मुच्, इष, प्रच्छ, मृङ्, भ्रस्ज, धातुका रूप चलाऊ. 'स्पृशत, मज्ज, लज्जध्वम्, मिलेयुः, स्रक्ष्यति, सेत्स्यन्ति, आद्रियेरन्, कर्त्स्यति यी' रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

---

(२५) रुधादिगणी (श्नम् हुने)

सकर्मक उभयपदी रुध धातु (रोक्नु)

लट्

रुणद्धि	रुन्धः	रुन्धन्ति	रुन्धे	रुन्धाते	रुन्धते
रुणत्सि	रुन्धः	रुन्ध	रुन्त्से	रुन्धाथे	रुन्ध्वे
रुणध्मि	रुन्ध्वः	रुन्ध्मः	रुन्धे	रुन्ध्वहे	रुन्ध्महे

लङ्

अरुणत्	अरुन्धाम्	अरुन्धन्	अरुन्ध	अरुन्धाताम्	अरुन्धत
अरुणः·णत्	अरुन्धम्	अरुन्ध	अरुन्धाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्ध्वम्
अरुणधम्	अरुन्ध	अरुन्ध्म	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्ध्महि

लृट्

रोत्स्यति	रोत्स्यतः	रोत्स्यन्ति	रोत्स्यते	रोत्स्येते	रोत्स्यन्ते
रोत्स्यसि	रोत्स्यथः	रोत्स्यथ	रोत्स्यसे	रोत्स्यथे	रोत्स्यध्वे
रोत्स्यामि	रोत्स्यावः	रोत्स्यामः	रोत्स्ये	रोत्स्यावहे	रोत्स्यामहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लोट्

रुणद्धु	रुन्धाम्	रुन्धन्तु	रुन्धाम्	रुन्धाताम्	रुन्धताम्
रुन्धि	रुन्धम्	रुन्ध	रुन्त्स्व	रुन्धाथाम्	रुन्ध्वम्
रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम	रुणधै	रुणधावहै	रुणधामहै

लिङ्

रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्
रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीथाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीध्वम्
रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि

यस्तै :—

सकर्मक उभयपदी—

भिद्–फोर्नु–भिनत्ति-भिन्ते अभिनत्-न्त भेत्स्यति-ते भिनत्तु-भित्ताम् भिन्द्यात् भिन्दीत

छिद्–काट्नु–छिनत्ति·छिन्ते अछिनत्-न्त छेत्स्यति-ते छिनत्तु·छिन्ताम् छिन्द्यात् छिन्दीत

भुज्–भोगगर्नु–भुनक्ति-भुङ्क्ते अभुनक् ङ्क्त भोक्ष्यति-ते भुनक्तु-भुङ्क्ताम् भुञ्ज्यात् भुञ्जीत

सकर्मक परस्मैपदी—

पिष्– पिंध्नु– पिनष्टि अपिनट् पेक्ष्यति पिनष्टु पिंष्यात्

प्रश्न :—

'पिष, भुज, छिद भिद' धातुका रूप चलाऊ. 'पिष्ट, भुङ्क्ष्व, भिनद्धि, रुन्ध्वम्, छिन्दीरन्, अभुञ्जत, छेत्स्यामहे, भिन्द्याम्, यी रूप कुन धातुका कहाँ हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२६) तनादिगणी (उ हुने)

सकर्मक उभयपदी कृञ् धातु (गर्नु)

लट्

करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते
करोषि	कुरुथः	कुरुथ	कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुध्वे
करोमि	कुर्वः	कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे

लङ्

अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत
अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुथाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि

लृट्

करिष्यति	करिष्यतः	करिष्यन्ति	करिष्यते	करिष्येते	करिष्यन्ते
करिष्यसि	करिष्यथः	करिष्यथ	करिष्यसे	करिष्येथे	करिष्यध्वे
करिष्यामि	करिष्यावः	करिष्यामः	करिष्ये	करिष्यावहे	करिष्यामहे

लोट्

करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्
कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहै	करवामहै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिङ्

कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	कुर्वीत	कुर्वीयाताम्	कुर्वीरन्
कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात	कुर्वीथाः	कुर्वीयाथाम्	कुर्वीध्वम्
कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	कुर्वीय	कुर्वीवहि	कुर्वीमहि

यस्तै—

सकर्मक उभयपदी—

तन्- फैलाउनु- तनोति-नुते अतनोत्-नुत तनिष्यति-ते तनोतु-नुताम् तनुयात्-न्वीत

सकर्मक आत्मनेपदी—

मन्- विचारगर्नु- मनुते अमनुत मंस्यते मनुताम् मन्वीत.

प्रश्नः—

'कृ, तनु, मनु' धातुको रूप चलाऊ. 'मन्वताम्, तनुथाः, तन्वे, कुर्महे, मन्वते, तनुम, तनवानि, मनवै' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

---

(२७) क्र्यादिगणी (श्ना हुने)

सकर्मक उभयपदी क्रीञ् धातु (किन्नु)

परस्मै		लट्		आत्मने	
क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणन्ति	क्रीणीते	क्रीणाते	क्रीणते
क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीथ	क्रीणीषे	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
क्रीणामि	क्रीणीवः	क्रीणीमः	क्रीणे	क्रीणीवहे	क्रीणीमहे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लङ्

अक्रीणात् अक्रीणीताम् अक्रीणन् अक्रीणीत अक्रीणीताम् अक्रीणन्त
अक्रीणाः अक्रीणीतम् अक्रीणीत अक्रीणीथाः अक्रीणीथाम् अक्रीणीध्वम्
अक्रीणम् अक्रीणीव अक्रीणीम अक्रीणि अक्रीणीवहि अक्रीणीमहि

लृट्

क्रेष्यति क्रेष्यतः क्रेष्यन्ति क्रेष्यते क्रेष्येते क्रेष्यन्ते
क्रेष्यसि क्रेष्यथः क्रेष्यथ क्रेष्यसे क्रेष्येथे क्रेष्यध्वे
क्रेष्यामि क्रेष्यावः क्रेष्यामः क्रेष्ये क्रेष्यावहे क्रेष्यामहे

लोट्

क्रीणातु क्रीणीताम् क्रीणन्तु क्रीणीताम् क्रीणाताम् क्रीणताम्
क्रीणीहि क्रीणीतम् क्रीणीत क्रीणीष्व क्रीणाथाम् क्रीणीध्वम्
क्रीणानि क्रीणाव क्रीणाम क्रीणै क्रीणावहै क्रीणामहै

लिङ्

क्रीणीयात् क्रीणीयाताम् क्रीणीयुः क्रीणीत क्रीणीयाताम् क्रीणीरन्
क्रीणीयाः क्रीणीयातम् क्रीणीयात क्रीणीथाः क्रीणीयाथाम् क्रीणीध्वम्
क्रीणीयाम् क्रीणीयाव क्रीणीयाम क्रीणीय क्रीणीवहि क्रीणीमहि

यस्तैः—

सकर्मक उभयपदी—

ग्रह-लिनु- गृह्णाति-ह्णीते अगृह्णात्-ह्णीत ग्रहीष्यति-ते गृह्णातु-ह्णीताम्
गृह्णीयात्-त

लु—काट्नु-लुनाति-नीते अलुनात्-नीत लविष्यति-ते लुनातु-नीताम्
लुनीयात्-नीत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

प्री-खुसीपार्नु-प्रीणाति-णीते	अप्रीणात्-णीत	प्रेष्यति-ते	प्रीणातु-णीताम् प्रीणीयात्-णीत
पुञ्-चोख्याउनु-पुनाति-नीते	अपुनात्-नीत	पविष्यति-ते	पुनातु-नीताम् पुनीयात्-नीत
स्तृञ्-ढाक्नु-स्तृणाति-णीते	अस्तृणात्-णीत	स्तरि(रीं)ष्यति-ते	स्तृणातु-णीताम् स्तृणीयात्-णीत
धुञ्-हल्लाउनु-धुनाति-नीते	अधुनात्-नीत	धविष्यति-ते	धुनातु-नीताम् धुनीयात्-नीत

सकर्मक परस्मैपदी—

ज्ञा—जान्नु—जानाति	अजानात्	ज्ञास्यति	जानातु	जानीयात्
बन्ध्-बांध्नु--बध्नाति	अबध्नात्	भन्त्स्यति	बध्नातु	बध्नीयात्
ग्रन्थ्-गांथ्नु--ग्रथ्नाति	अग्रथ्नात्	ग्रन्थिष्यति	ग्रथ्नातु	ग्रथ्नीयात्
क्लिश्-दुःखदिनु-क्लिश्नाति	अक्लिश्नात्	क्लेशिष्यति	क्लिश्नातु	क्लिश्नीयात्
अश्--खानु--अश्नाति	आश्नत्	अशिष्यति	अश्नातु	अश्नीयात्
पुष्-- पोस्नु--पुष्णाति	अपुष्णात्	पोषिष्यति	पुष्णातु	पुष्णीयात्
मुष् — चोर्नु—मुष्णाति	अमुष्णात्	मोषिष्यति	मुष्णातु	मुष्णीयात्
मृद्--माड्नु-मृद्नाति	अमृद्नात्	मर्दिष्यति	मृद्नातु	मृद्नीयात्

हलन्त धातुको लोट् परस्मै सिप्मा गृहाण बधान ग्रथान क्लिशान अशान मुषाण पुषाण मृदान यस्तो विशेष हुन्छ.

प्रश्न :—

'ज्ञा, ग्रह, क्लिश, मुष' धातुका रूप चलाऊ. 'अश्नात्, मुष्णीयुः, जानीत, ग्रथ्नानि, पुनीताम्, मृद्नीहि, प्रीणीहि, अक्रीणात्, अशान, मुषाण, गृहाण बधान' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२८) चुरादिगणी (णिच् हुने)

सकर्मक उभयपदी चुर धातु (चोर्नु)

परस्मै		लट्			आत्मने
चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते
चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे

लङ्

अचोरयत्	अचोरयताम्	अचोरयन्	अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त
अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत	अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम	अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि

लृट्

चोरयिष्यति	चोरयिष्यतः	चोरयिष्यन्ति	चोरयिष्यते	चोरयिष्येते	चोरयिष्यन्ते
चोरयिष्यसि	चोरयिष्यथः	चोरयिष्यथ	चोरयिष्यसे	चोरयिष्येथे	चोरयिष्यध्वे
चोरयिष्यामि	चोरयिष्यावः	चोरयिष्यामः	चोरयिष्ये	चोरयिष्यावहे	चोरयिष्यामहे

लोट्

चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्
चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथाम्	चोरयध्वम्
चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	चोरयै	चोरयावहै	चोरयामहै

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लिङ्

चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः	चोरयेत	चोरयेयाताम्	चोरयेरन्
चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत	चोरयेथाः	चोरयेयाथाम्	चोरयेध्वम्
चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेय	चोरयेवहि	चोरयेमहि

यस्तैः—

सकर्मक उभयपदी—

कथ- भन्नु- कथयति ते अकथयत्-त कथयिष्यति-ते कथयतु-ताम् कथयेत्-त

भक्ष- खानु- भक्षयति-ते अभक्षयत्-त भक्षयिष्यति-ते भक्षयतु-ताम् भक्षयेत्-त

गण- गन्नु- गणयति-ते अगणयत्-त गणयिष्यति-ते गणयतु-ताम् गणयेत्-त

प्रईर- प्रेरणागर्नु- प्रेरयति-ते प्रेरयत्-त प्रेरयिष्यति-ते प्रेरयतु-ताम् प्रेरयेत्-त

घुष्- फलाक्नु- घोषयति-ते अघोषयत्-त घोषयिष्यति-ते घोषयतु-ताम् घोषयेत्-त

आज्ञप्-आज्ञागर्नु-आज्ञापयति-ते आज्ञापयत्-त आज्ञापयिष्यति-ते आज्ञापयतु-ताम् आज्ञापयेत्-त

भूष- सिंगार्नु- भूषयति-ते अभूषयत्-त भूषयिष्यति-ते भूषयतु-ताम् भूषयेत्-त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कल्प- तयारगर्नु- कल्पयति-ते अकल्पयत्-त कल्पयिष्यति-ते कल्पयतु-ताम् क-
ल्पयेत्-त

भुज्- ख्वाउनु- भोजयति ते अभोजयत्-त भोजयिष्यति-ते भोजयतु-ताम् भो-
जयेत्-त

तप्- तताउनु- तापयति-ते अतापयत्-त तापयिष्यति-ते तापयतु-ताम् ता-
पयेत्-त

अर्च्- पूजागर्नु- अर्चयति-ते आर्चयत्-त अर्चयिष्यति-ते अर्चयतु-ताम् अ-
र्चयेत्-त

रच्- बनाउनु- रचयति-ते अरचयत्-त रचयिष्यति-ते रचयतु-ताम् र-
चयेत्-त

स्पृह्-चाहागर्नु- स्पृहयति-ते अस्पृहयत्-त स्पृहयिष्यति-ते स्पृहयतु-ताम् स्पृ-
हयेत्-त

सूच-सूचनागर्नु- सूचयति-ते असूचयत्-त सूचयिष्यति-ते सूचयतु-ताम् सू-
चयेत्-त

पीड- पीडागर्नु- पीडयति-ते अपीडयत्-त पीडयिष्यति-ते पीडयतु-ताम् पी-
डयेत्-त

चिन्त-विचारगर्नु-चिन्तयति-ते अचिन्तयत्-त चिन्तयिष्यति ते चिन्तयतु-ताम् चि-
न्तयेत्-त

चूर्ण- धूलोपार्नु- चूर्णयति-ते अचूर्णयत्-त चूर्णयिष्यति-ते चूर्णयतु-ताम् चू-
र्णयेत् त

पिण्ड-डल्लोपार्नु-पिण्डयति-ते अपिण्डयत्-त पिण्डयिष्यति ते पिण्डयतु-ताम् पि-
ण्डयेत्-त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तर्क- तर्कनागर्नु- तर्कयति-ते अतर्कयत्-त तर्कयिष्यति-ते तर्कयतु-ताम् तर्कयेत्-त

तर्प- तर्पणागर्नु- तर्पयति-ते अतर्पयत्-त तर्पयिष्यति-ते तर्पयतु-ताम् तर्पयेत्-त

वर्ज- छोड्नु- वर्जयति-ते अवर्जयत्-त वर्जयिष्यति-ते वर्जयतु-ताम् वर्जयेत्-त

मुच्-फुकाउनु- मोचयति-ते अमोचयत्-त मोचयिष्यति-ते मोचयतु-ताम् मोचयेत्-त

आलोक-हेर्नु-आलोकयति-ते आलोकयत्-त आलोकयिष्यति-ते आलोकयतु-ताम् आलोकयेत्-त

पूर- पुर्नु- पूरयति-ते अपूरयत्-त पूरयिष्यति-ते पूरयतु-ताम् पूरयेत्-त

छद्- ढाक्नु- छादयति-ते अच्छादयत्-त छादयिष्यति-ते छादयतु-ताम् छादयेत्-त

मान- मानगर्नु- मानयति-ते अमानयत्-त मानयिष्यति-ते मानयतु-ताम् मानयेत्-त

मार्ज- माझ्नु- मार्जयति-ते अमार्जयत्-त मार्जयिष्यति-ते मार्जयतु-ताम् मार्जयेत्-त

ताड- कुट्नु- ताडयति-ते अताडयत्-त ताडयिष्यति-ते ताडयतु-ताम् ताडयेत्-त

तुल्- तौलनु- तोलयति-ते अतोलयत्-त तोलयिष्यति-ते तोलयतु-ताम् तोलयेत्-त

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

लुण्ठ- लुट्नु-लुण्ठयति-ते अलुण्ठयत्-त लुण्ठयिष्यति-ते लुण्ठयतु-ताम् लुण्ठयेत्-त

पाल- पाल्नु- पालयति-ते अपालयत्-त पालयिष्यति-ते पालयतु-ताम् पालयेत्-त

चुद- हांक्नु- चोदयति-ते अचोदयत्-त चोदयिष्यति-ते चोंदयतु-ताम् चोदयेत्-त

पूज- पूजागर्नु- पूजयति-ते अपूजयत्-त पूजयिष्यति-ते पूजयतु-ताम् पूजयेत्-त

वर्द्ध- वढाउनु- वर्द्धयति-ते अवर्द्धयत्-त वर्द्धयिष्यति-ते वर्द्धयतु-ताम् वर्द्धयेत्-त

घूर्ण- घुमाउनु- घूर्णयति-ते अघूर्णयत्-त घूर्णयिष्यति-ते घूर्णयतु-ताम् घूर्णयेत्-त

पुष्- पोस्नु- पोषयति-ते अपोषयत्-त पोषयिष्यति-ते पोषयतु-ताम् पोषयेत्-त

युज्- जोर्नु- योजयति-ते अयोजयत्-त योजयिष्यति-ते योजयतु-ताम् योजयेत्-त

सकर्मक परस्मैपदी—

मूत्र-	मुत्नु-	मूत्रयति	अमूत्रयत्	मूत्रयिष्यति	मूत्रयतु	मूत्रयेत्
मिश्र-	मिसाउनु-	मिश्रयति	अमिश्रयत्	मिश्रयिष्यति	मिश्रयतु	मिश्रयेत्
दण्ड-	दण्डगर्नु-	दण्डयति	अदण्डयत्	दण्डयिष्यति	दण्डयतु	दण्डयेत्
अङ्क-	चिनुलाउनु-	अङ्कयति	आङ्कयत्	अङ्कयिष्यति	अङ्कयतु	अङ्कयेत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वर्ण- वर्णनगर्नु- वर्णयति अवर्णयत् वर्णयिष्यति वर्णयतु वर्णयेत्
निरूप-निरूपणगर्नु-निरूपयति न्यरूपयत् निरूपयिष्यति निरूपयतु निपरूयेत्
सान्त्व-फुल्याउनु- सान्त्वयति असान्त्वयत् सान्त्वयिष्यति सान्त्वयतु सान्त्वयेत्
सुख- सुखदिनु- सुखयति असुखयत् सुखयिष्यति सुखयतु सुखयेत्
दुःख- दुःखदिनु- दुःखयति अदुःखयत् दुःखयिष्यति दुःखयतु दुःखयेत्

सकर्मक आत्मनेपदी—

प्र-अर्थ-प्रार्थनागर्नु- प्रार्थयते प्रार्थयत प्रार्थयिष्यते प्रार्थयताम् प्रार्थयेत
वञ्च- छकाउनु- वञ्चयते अवञ्चयत वञ्चयिष्यते वञ्चयताम् वञ्चयेत
भर्त्स- हप्काउनु भर्त्सयते अभर्त्सयत भर्त्सयिष्यते भर्त्सयताम् भर्त्सयेत
तर्ज तर्साउनु- तर्जयते अतर्जयत तर्जयिष्यते तर्जयताम् तर्जयेत
मन्त्र- सल्लाहगर्नु- मन्त्रयते अमन्त्रयत मन्त्रयिष्यते मन्त्रयताम् मन्त्रयेत
निविद- विन्तिगर्नु- निवेदयते न्यवेदयत् निवेदयिष्यते निवेदयताम् निवेदयेत

प्रश्नः—

'प्रअर्थ, आलोक, वर्ज, चिन्त, वञ्च, निविद, मान, गण, आज्ञप, सूच' धातुका रूप चलाऊ. 'अभर्त्सयथाः, पूजयेत, तर्पयन्ति, सुखयतु, दण्डयन्ति, भूषय, अर्चये, आज्ञापय, मिश्रय, अगणयत्' यी रूप कुन धातुका कहां हुन्छन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२६) विशेष क्रियापद.

सकर्मक धातुबाट कर्मवाच्यमा यक् प्रत्यय भएका अर्कै थरी रूप बन्छन्.

कर्मवाच्यमा सबै धातुमा आत्मनेपद हुन्छ, कर्ता तृतीयान्त कर्म प्रथमान्त हुन्छ, क्रियापदमा कर्मको अनुसारले पुरुष वचन हरू हुन्छन्. जस्तैः—

मया ओदनं भुज्यते	(मैले भात खाइन्छ)
त्वया किं पठ्यते	(तिमीले के पढिन्छ)
गुरुणा यूयं दृश्यध्वे	(गुरुले तिमीहरू देखिन्छौ)
तेन आवां पीड्यावहे	(त्यसले हामी दुइ कुटिन्छौं)

कर्मवाच्यका रूप प्रायः आत्मनेपदी दिवादि धातुका जस्ता हुन्छन्.

गम्-गम्यते	श्रु-श्रूयते	पठ्-पठ्यते	कृ-क्रियते
दृश्-दृश्यते	दा-दीयते	लिख्-लिख्यते	हृ-ह्रियते
भक्ष-भक्ष्यते	पा-पीयते	दुह्-दुह्यते	नी-नीयते
कथ-कथ्यते	क्री-क्रीयते	स्पृश-स्पृश्यते	स्मृ-स्मर्यते

कर्तरि बाट कर्मणि वा भावमा प्रत्यय गर्दा केवल यक् प्रत्यय मात्र जोडी रूप चलाउन हुंदैन. संप्रसारण हुने न हुनेर अरु विशेष कार्य समेत पूरा याद गरी रूप चलाउनू पर्दछ.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जस्तैः—

वच्—उच्यते   त्यज्-त्यज्यते   गा-गीयते   जी-जीयते
वह—उह्यते   ब्रूञ्-उच्यते   वद्-उद्यते   ग्रह-गृह्यते
शीङ्—शय्यते   तन्-तायते तन्यते, जन्-जायते, जन्यते.

अकर्मक धातुबाट भाववाच्यमा यक् प्रत्यय भएका अर्कै थरी रूप बन्दछन्.

भाववाच्यमा पनि सबैमा आत्मनेपद हुन्छ. यसमा कर्म हुंदैन. कर्ता जुन सुकै पुरुष बचनको भए पनि क्रियापद सबै लकारमा प्रथमपुरुष एक वचनको एक एक रूप मात्र हुन्छ. कर्ता संदै तृतीयान्त हुन्छ. जस्तैः—

मया अस्माभिः त्वया युष्माभिः वालकेन वालकाभ्यां वालकैः—रुद्यते. मनुष्यैः स्थीयते. मया अभूयत. त्वया स्थीयते. तेन शय्यते. तैः शय्यते.

भाववाच्यको रूप कर्मवाच्य प्रथमपुरुष एकवचनको किसिमको हुन्छ. जस्तैः—

भू-भूयते. शी-शय्यते. रुद्-रुद्यते. मृ-म्रियते. स्था-स्थीयते. वृध्-वृद्ध्यते. क्रीड-क्रीड्यते. भी-भीयते. जीव-जीव्यते. दीप-दीप्यते. स्वप्-सुप्यते.

सबै किसिमका धातुबाट प्रेरणा अर्थ बुझाउंदा णिच् प्रत्यय भई अर्कैथरी रूप बन्दछन्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

णिच् भएमा परस्मैपद आत्मनेपद दुवैथरी रूप चल्दछन्. कर्ता प्रथमान्त हुन्छ. क्रियापदमा कर्ताको अनुसारले पुरुष वचन हरू हुन्छन्. णिच् भएपछि सबै धातु सकर्मक बन्दछन्. जस्तैः—

अहं कार्यं कारयामि. (म काम गराउंछु) सः मां पाठयति (त्यो मलाई पढाउंछ) व्याघ्राः मां भीषयन्ति (बाघहरू मलाई डर गराउंछन्.) त्वं मां शाययसि (तिमी मलाई सुताउंछौ) वयं त्वां शिक्षयामः (हामीहरू तंलाई शिकाउंछौं.)

णिच् भएमा चुरादि धातुका झैं रूप चल्दछन्.

कृ-कारयति दा-दापयति स्म-स्मारयति गम्-गमयति लिख्-लेखयति
हृ-हारयति पठ-पाठयति दृश्-दर्शयति रुद-रोदयति स्था-स्थापयति

णिच् भएमा पनि कर्मवाच्य हुंदा क्रियापदमा प्रथमान्त कर्म अनुसार पुरुष वचनहरू हुन्छन्. जस्तैः—

गुरुणा शिष्यः पाठयते. मया पुस्तकानि दर्श्यन्ते. मात्रा पुत्रः शाय्येत.

सबै किसिमका धातुबाट इच्छा अर्थ बुझाउंदा सन् प्रत्यय भएर बेगलै थरी रूप बन्दछन्.

सन् भएमा मूलधातु परस्मैपदी आत्मनेपदी सकर्मक अकर्मक जस्तो छ उस्तै हुन्छ. यसमा पनि कर्तृवाच्यमा प्रथमान्त कर्ता अनुसार, कर्मवाच्यमा प्रथमान्त कर्म अनुसार क्रियापदमा पुरुष वचनहरू हुन्छन्. जस्तैः—

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अहं पाठं पिपठिषामि (मपाठ पढ्न चाहन्छु) बालकः शिशयिषते (बालक सुत्न चाहन्छ) रामः तिष्ठासति (राम वस्न चाहन्छ).

गम्-जिगमिषति. कृ-चिकीर्षति-ते श्रु-शुश्रूषति-ते दृश्-दिदृक्षति पठ-पिपठिषति पत-पिपतिषति ग्रह-जिघृक्षति-ते दा-दित्सति-ते

प्रश्नः—

कर्मवाच्य भाववाच्य कस्ता कस्ता धातुमा हुन्छ. णिच् सन् प्रत्यय के के अर्थमा हुन्छ. कर्मवाच्य भाववाच्यमा णिच् सन् भएमा पुरुष वचन कस्तो हुन्छ, कर्ता कर्म कस्तो हुन्छ. तलका वाच्यमा क्रियापद कस्तो कस्तो छ. अहं ग्रामं जिगमिषामि. मया ग्रामो गम्यते. वयं त्वां शिक्षयाम. त्वया किमर्थं रुद्यते. तेन पाठाः न श्रूयन्ते. अहं त्वाम् वाताः श्रावयामि.

---

(३०) कृदन्तशब्द. (Primary derivative)

धातुबाट अरु किसिमका प्रत्ययभएर कृदन्त शब्द पनि बन्दछन्. कृदन्त शब्द नाम विशेषण अव्यय तीन थरी हुन्छन्—

नाम	विशेषण	अव्यय
भू—भवनम्	भविता भवन् भूतः भूतवान्	भवितुम् भूत्वा
कृ—करणम्	कर्त्ता कुर्वन् कृतः कृतवान्	कर्तुम् कृत्वा
गम्—गमनम्	गन्ता गच्छन् गतः गतवान्	गन्तुम् गत्वा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कृदन्त नाम यस्ता प्रत्यय भएर बन्दछन्—

ल्युट् (अन)—भू-भवनम् (हुनु). कृ-करणम्, गम्-गमनम्, भुज्-भोजनम्, दा-दानम्, श्रु-श्रवणम्, पठ-पठनम्, शी-शयनम्, हृ-हरणम्.

क्तिन् (ति)—गम्-गतिः (हिंडाइ) स्था-स्थितिः, वृध्-वृद्धिः, प्री-प्रीतिः, भज-भक्तिः, मन्-मतिः, बुध-बुद्धिः, स्मृ-स्मृतिः.

घञ् (अ)—पच्-पाकः, (पकाउनु) रञ्ज-रागः, प्रनम्-प्रणामः, वि-वद्-विवादः, लुभ-लोभः, मुह-मोहः, त्यज-त्यागः, यज-यागः, भुज्-भोगः.

यी नाम कृदन्तमा ल्यु भएको नपुंसक, क्तिन् भएको स्त्री, घञ् भएको पुंलिङ्ग हुन्छ.

कृदन्त विशेषण यस्ता प्रत्यय भएर बन्दछन्:—

तृच् (तृ)—कृ-कर्ता (गर्ने) दा-दाता, हृ-हर्ता, भुज-भोक्ता, स्था-स्थाता, दृश्-द्रष्टा, नी-नेता, गम्-गन्ता, शी-शयिता, ज्ञा-ज्ञाता.

ण्वुल् (अक)—पच्-पाचकः (पकाउने), पठ-पाठकः, दृश्-दर्शकः, लिख-लेखकः, कृ-कारकः, युज्-योजकः, वृध्-वर्द्धकः, निविद-निवेदकः.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शतृ (अत्)—भू-भवन् (हुनलागेको) गम्-गच्छन्, दृश्-पश्यन्, पठ-पठन्, श्रु-शृण्वन्, नम-नमन्, पच-पचन्, (यो परस्मैपदीमा हुन्छ)

शान (आन)—कृ-कुर्वाणः (गर्नलागेको) वृध्-वर्द्धमानः, अधिइ-अधीयानः, पच-पचमानः, मृ-म्रियमाणः, दा-ददानः, धा-दधानः (यो आत्मनेपदीमा हुंछ)

क्त (त) — भू-भूतः (भएको) कृ-कृतः, दृश्-दृष्टः, श्रु—श्रुतः, पच्-पक्वः, लभ्-लब्धः, स्तु-स्तुतः, नम्-नतः, पठ्-पठितः, लिख्-लिखितः, नी-नीतः, गम्-गतः, शी-शयितः, स्पृश्-स्पृष्टः, दा-दत्तः, प्री-प्रीतः.

क्तवतु (तवत)—गम्-गतवान् (गएको) भू-भूतवान्, दृश-दृष्टवान्, श्रु-श्रुतवान्, नी-नीतवान्, शी-शयितवान्, पच्-पक्ववान्, हृ-हृतवान्.

तव्यत् (तव्य)—कृ-कर्तव्यम् (गर्नुपर्ने) पठ-पठितव्यः, दा-दातव्यः, नी-नेतव्यः, भुज्-भोक्तव्यः, दृश्-द्रष्टव्यः, श्रु-श्रोतव्यः, क्री-क्रेतव्यः, पच्-पक्तव्यः.

अनीयर्(अनीय)-कृ-करणीयः, (गर्नुपर्ने) दृश्-दर्शनीयः, श्रु-श्रवणीयः, भज-भजनीयः, स्मृ-स्मरणीयः, चिन्त-चिन्तनीयः, पठ-पठनीयः.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

यी विशेषण कृदन्तहरू तीन लिंग हुन्छन्. विशेष्य अनुसार मिलाएर राख्नुपर्छ. स्त्रीलिङ्ग हुंदा शतृ क्तवतु प्रत्यय भएका ईकारान्त अरु आकारान्त हुन्छन्. जस्तैः—

कर्तव्यं कार्यं कुरु. इयं दर्शनीया अस्ति. रामः गतः. दृष्टां रीतिं वर्णय. पचमानां मातरं पश्य. पठन्तः छात्राः सन्ति. निवेदिका नारी वर्तते. गतवतीं तां पश्य.

अव्यय कृदन्त यस्ता प्रत्यय भएर बन्दछन्—

क्त्वा (त्वा)—कृ-कृत्वा (गरेर गरी), श्रु-श्रुत्वा, दृश्-दृष्ट्वा, दा-दत्वा, नी-नीत्वा, गम्-गत्वा, पठ-पठित्वा, वच्-उक्त्वा, भू-भूत्वा, पच्-पक्त्वा, भुज-भुक्त्वा, धृ-धृत्वा, गृह-गृहीत्वा, (यो उपसर्ग न जोडेमा हुन्छ.)

ल्यप् (य)—आनी-आनीय (ल्याई ल्याएर) विस्मृ-विस्मृत्य, विलिख-विलिख्य, आगम्-आगत्य, आदा-आदाय, निधा-निधाय, विधा-विधाय, विक्री-विक्रीय, विलप-विलप्य, संभू-संभूय, (यो उपसर्ग जोडेमा हुन्छ)

तुमुन् (तुम्)—कृ-कर्तुम् (गर्न) दा-दातुम्, दृश्-द्रष्टुम्, श्रु-श्रोतुम्, गम्-गन्तुम्, नी-नेतुम्, भुज-भोक्तुम्,

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पठ-पठितुम्, लिख-लिखितुम्, स्पृश-स्प्रष्टुम्, रुद्-रोदितुम्, शी-शयितुम्, जी-जेतुम्, क्री-क्रेतुम्, पा-पातुम्.

प्रश्नः—

कृदन्त भनेका के हुन्. कृदन्त कति थरी हुन्छन्. कुन कुन प्रत्यय भएर नाम विशेषण अव्यय वन्दछन्. तलका वाक्यमा परेका कृदन्तहरू छुट्याऊ.

दृष्टं पुस्तकम् आनय. भोजनं कृत्वा पठितुम् आगच्छति. जलम् पातुम् इच्छामि. पत्रं विलिख्य प्रेषय. पठन्तं वालकं न कोपय. दत्तानि पुस्तकानि अन्तः स्थापयितुं गच्छ. पचन्तीं मातरं पश्य. गुरुं नत्वा पठनीयं पाठं मनः दत्वा शृणु.

---

(३१) अव्ययमा विशेष.

अव्ययको रूप चल्दैन, सदै एकैनास भई रहन्छ, लिङ्ग वचनहरू पनि हुंदैन. अव्यय शब्द चार किसिमका हुन्छन्:—

(१) शब्दयोगी (Preposition) अर्थात् अर्को शब्द संग जोडिएर मात्र रहने. जस्तै :—

प्र परा अनु सम् अव निस् निर् दुस् दुर् विआ नि अधि प्रति परि उप. इ०

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

आनय. प्रविशति. गृहं प्रति. तम् अनु. परिणामः विस्मृरति. निश्चयः संयोगः,

(२) क्रियान्वयी (Adverb) अर्थात् देश काल प्रकार आदि बुझाई क्रियामा अन्वय हुने. जस्तैः—

तत्र कुत्र ततः इतः अधः उपरि अद्य परुत् परारि ह्यः श्वः इदानीम्. अधुना. सम्यक् उच्चैः शनैः झटिति शीघ्रम्. इ०

शनैः गच्छति. कुत्र गच्छसि. अधः. अस्ति प्रातःपठति. सम्यक् कुरु. शीघ्रम् आगच्छ. उच्चैः वक्ति. शनैः कथय. अद्य लिखामि, ह्यः गतः.

(३) संयोजक (Conjunction) अर्थात् पद वा वाक्यलाई जोड्ने, जस्तैः—

च अपि अथवा वा यद्यपि तथापि चेत् तर्हि अतः एव. इ०
रामः गोपालः अपि गच्छति. रक्तं सुन्दरं च अस्ति. त्वं गच्छसि चेत् शीघ्रं गच्छ. यद्यपि सः आह्वयति तथापि अहं न गच्छामि. काव्यं वा व्याकरणं पठ.

(४) उद्गारबोधक (Interjection) अर्थात् हर्ष शोक निन्दा आश्चर्य आदि बुझाउने. जस्तैः—

हन्त. अहह. धिक्. अहो. ए. हे. किल. आम्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हन्त सः गतः. अहह स मृतः. धिक् त्वाम्. अहो रम्यम् अस्ति. हे राम. आम् एवम्.

प्रश्नः—

अव्ययको रूप चल्छ चल्दैन. अव्यय कति किसिमका हुन्छन्. शब्द-योगी क्रियान्वयी संयोजक उद्‌गारबोधक भनेका कस्ता कस्ता हुन्. तलका अव्यय कस्ता हुन्.

गोपाल सम्यक् लिखति, हे सखे त्वम् अत्र झटिति आगच्छ. अहह नाशः जातः गुरुः पाठयति चेत् अहं पठामि. त्वं सदा इत्थं करोषि, त्वं हितं प्रियं च न शृणोषि. अहो कीदृशं सुन्दरं पुस्तकं तत्र अस्ति. त्वं गच्छसि वा अहं गच्छामि.

---

(३२) सन्धि (Conjunction of Words)

अगाडि पछाडिका वर्णहरूको यस्तो किसिम संग सन्धि अर्थात् जोड हुन्छ--

(१) स्वर सन्धि.

अगाडि.	पर.	ठांउ. हुने.	उदाहरण
अ आ	अ आ	दुवैको आ	सदा अत्र-सदात्र. हरि इच्छा-हरीच्छा. परम अर्थः—परमार्थः. तथा अपि.-तथापि. महा आत्मा-महात्मा, मही ईशः-महीशः, गौरी इयम्-गौरीयम्. वधू उक्तिः-वधूक्तिः.
इ ई	इ ई	,, ई	
उ ऊ	उ ऊ	,, ऊ	

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अ आ इ ई दुवैको ए " " उ ऊ " ओ " " ऋ ॠ " अर्	नर इन्द्रः-नरेन्द्रः. महा ईश्वरः-महेश्वरः. राजा उवाच–राजोवाच. सदा इह-सदेह, महा–ऋषिः-महर्षिः. तदा उक्तम्–तदोक्तम्. एक-ऊनः एकोनः. सूर्य उदयः–सूर्योदयः.
" " ए ऐ " ऐ " " ओ औ " औ	तदा एव-तदैव. एक-एकम्-एकैकम्. गङ्गा ओघः–गङ्गौघः. महा औषधम्-महौषधम्. तव ऐश्वर्यम्–तवैश्वर्यम्, सर्वदा एव-सर्वदैव. सर्व-ओषधिः-सर्वौषधिः.
इ ई भिन्न स्वर इ ई य् उ ऊ " उ ऊ व् ऋ ॠ " ऋ ॠ र्	यदि अपि-यद्यपि. इति आदि-इत्यादि. नदी एषा—नद्येषा. देवी उवाच-देव्युवाच. मातृ उक्तम्-मात्रुक्तम् पितृ आज्ञा-पित्राज्ञा. मधु अत्र-मध्वत्र. सु आगतं-स्वागतम्.
पदान्त— ए ओ अ अ हराउंछ	हरे अव-हरेव. विष्णो अव-विष्णोव. ते अपि-तेपि, गृहे अस्ति-गृहेस्ति. सर्वे अत्र-सर्वेत्र.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

द्विवचन स्वर केही हुन्न ई ऊ ए, अमी अमू	हरी एतौ. विष्णू इमौ. गङ्गे इह. पचेते एतौ. अमू आसाते. अमी ईशाः-गुरू एतौ. अमू आहृय. अमी एव. साधू आहृय. मुनी अत्रस्तः.
ए ऐ स्वर ऐ आ, आय् औ ,, औ आ, आव् ए अवाहेक ए अ, अय् ओ स्वर ,, ओ अ, अव्	तस्मै इह-तस्मा इ (यि) ह. पत्न्यै अनुकूलः-पत्ना अ (य) नुकूलः. गुरौ अनुरक्तः-गुराव (अ)नुरक्तः. भूमौ उषितः-भूमावु (उ) षितः. ते आगताः-त आगताः गुरौ-एव-गुरावेव. इमौ अत्र-इमावत्र,वृत्ते उत्पन्नः-वृत्त उत्पन्नः.

(२) हल् सन्धिः

हल् स्वर जोरिन्छ	तम् इह तमिह· त्वम् आगच्छ. त्वमागच्छ. भवान्-एव-भवानेव.प्रातर् एव-प्रातरैव. किम् अत्र-किमत्र.
पदान्त — स्वर वा प्रथम प्रथमद्वि प्रथम तृतीय तीयभिन्न हल्	सुहृत्-इति-सुहृदिति, वाक् दानं-वाग्दानम्. जगत् ईश्वरः-जगदीश्वरः. उत् योगः-उद्योगः. सम्राट् अत्र-सम्राडत्र. तत् रूपं-तद्रूपम्. प्राक्एव-प्रागेव, षट् जनाः-षड्जनाः, तत् एव-तदेव.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ह्रस्व पछिको स्वर न् डवलिन्छ पदान्त न्	राजन् एहि-राजन्नेहि. लिखन् एव-लिखन्नेव. गच्छन् आह-गच्छन्नाह. ब्रह्मन् अत्र--ब्रह्मन्नत्र. पठन् इव-पठन्निव.
पदान्त— न् म् स्पर्श पञ्चम स्पर्श	जगत् नाथः-जगन्नाथः तद्मयः-तन्मयः.षट्मूर्तयः-षण्मूर्तयः प्राक्मुखः-प्राङ्मुखः वाग् मती-वाङ्मती.
पञ्चमभिन्न ह् ह् चतुर्थ स्पर्श	तद् हितम्-तद्धितम्. वाक् हरिः-वाग्घरिः उद् हारः-उद्धारः. महद् हास्यम्-महद्धास्यम्.
न् ल न् ँ ल अरु तवर्ग ,, तवर्ग ल.	महान् लाभः-महाँल्लाभः. भवान् लिखति-भवाँल्लिखति. तद् लयः-तल्लयः भवत् लेखः- भवल्लेखः- उत् लेखः-उल्लेखः. सत् लक्षणं-सल्लक्षणम्.
पदान्त च ँ श्च न छ न् ँ श्च्छ त ँ स्त	कस्मिन् चित्-कस्मिँश्चित्. महान् छली-महाँश्छली. पतन् तरुः-पतँस्तरुः भगवन् तारय-भगवँस्तारय. तस्मिन् चञ्चले तस्मिँश्चञ्चले. तस्मिन् छत्रे-तस्मिँश्छत्रे.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ह्रस्व र अपदान्त छ छ च्छ दीर्घस्वर	इच्छा. म्लेच्छा. इच्छति. परिच्छेदः. वृत्तच्छाया, ममच्छत्रम्. तव च्छलम्,
पदान्त दीर्घ ,, ,, छ च्छ	लता छाया-लताच्छाया. लक्ष्मी च्छलम्-लक्ष्मीछलम्. तदा च्छादितः-तदाच्छादितः महा च्छलम्-महाछलम्.
पदान्त स्पर्श म् पञ्चोको म् पञ्चम वा अनुस्वार	वयम् गच्छामः-वयङ्गच्छामः वयं गच्छामः-स्तनम् धयः-स्तनन्धयः,स्तनंधयः सम् देहः-सन्देहः संदेह. अहम् कारः-अहङ्कारः अहंकारः शीघ्रम् चलति-शीघ्रञ्चलति शीघ्रंचलति. सम् तोषः-सन्तोषः संतोषः
,, अरु हल् ,, अनुस्वार	सम्-शयः-संशयः, संयोगः संहरति. तं हसति. तुं योजय. देवींवाचम् राजानं विजित्य. तं संदिश्य,
अपदान्त स्पर्श न् म् पञ्चोको न् म्, पञ्चम	रम् तुम्-रन्तुम्, अन् कः-अङ्कः मुम्डः-मुण्डः. पन्डित-पण्डितः. कम् पकम्पः. शन् का-शङ्का,
,, अरु हल् ,, ,, म् अनुस्वार	रंस्ये. धनूंषि. यशांसि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श वा चवर्ग स् श तवर्ग उस्तै चवर्ग	हरिस् चन्द्रः-हरिश्चन्द्रः. यशस् चयः-यशश्चयः भवान् जयति-भवाञ्जयति. उद् ज्वलः-उज्ज्वलः. सत् चित्-सच्चित्.
ष वा टवर्ग स् ष तवर्ग उस्तै टवर्ग	तत् टीका-तट्टीका. उड् डीनः-उड्डीनः इष् तः-इष्टः. पेष् तुम्-पेष्टुम्. द्वेष् ता-द्वेष्टा.

(३) विसर्ग सन्धिः

सवैथरी क ख प फ : केही विसर्ग ष श स हुंदैन.	कः करोति. पुनः पठति. वृक्षाः फलन्ति. भूयः शृणोति. यशः प्रष्यम्. हरिः शेते. देवाः षट्. भवतः शिष्यः. रामः स्नाति. छात्राः पठन्ति. गुरुःकः. उच्च्वैः पठ. पुनः कुरु.
,, च छ : श्	कः चलति-कश्चलति. गुरोः छात्राः-गुरोश्छात्राः गौः च-गौश्च. पितुः छत्रम्-पितुश्च्छत्रम्. हरेः छलं-हरेश्च्छलं.
,, त : स	रामः तरति–रामस्तरति. उन्नताः तरवः-उन्नतास्तरवः, पुनः. त्रायते-पुनस्त्रायते. उच्चैः ते- उच्चैवस्ते.
आ पछि वांकिहल् : हराउंछ सको विसर्ग र सवैस्वर	जनाः अत्र-जनाअत्र. तस्याः ऐश्वर्यम्-तस्या ऐश्वर्यम्. लक्ष्म्याः उद्योगः-लक्ष्म्या उद्योगः जनाः हसन्ति- जनाहसन्ति. तस्याः वलम्-तस्या बलम्. क्रियाः लाभः-क्रिया लाभः.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

र को „ : र् विसर्ग „ :	पुनः अत्र. पुनरत्र. प्रातः आगतः-प्रातरागतः. पुनः एषः-पुनरेषः. पुनः भवति-पुनर्भवति. अन्तः भावः-अन्तर्भावः. प्रातःमृतः प्रातर्मृतः अन्तः आगच्छ-अन्तरागच्छ.
अआभिन्न „ : र् स्वर पछिको „ विसर्ग	हरिः गच्छति-हरिर्गच्छति. वधूः गता-वधूर्गता. तैः जितम्-तैर्जितम्. नौः इह-नौरिह. तयोःएकः-तयोरेकः. गुरुः अहम् - गुरुरयम् हरेः भक्तिः-हरेर्भक्तिः कैः. अत्र-कैरत्र.
अ पछि अ : अ ओ सको विसर्ग	रामः अहम्-रामोहम्. सः अत्र-सोत्र. एषः अहम्-एषोहम्. जनः अस्ति-जनोस्ति.अधः अस्ति-अधोस्ति.
„ प्रथमद्वितीय : ओ शषस भिन्न हल्	मनः रथः-मनोरथः. यशः धनम्-यशोधनम्. मनः वलम्-मनोवलम्. रम्यः रथः-रम्योरथः. एकः गच्छति-एकोगच्छति. अधः दृश्यते-अधोदृश्यते. मनः हरः-मनोहरः. एकः जन-एकोजनः.
„ अ वाहेक : हराउंछ स्वर	सः आगतः-सआगतः जनः इह-जनइह. रम्यः एषः-रम्यएषः. भूय-आगच्छ-भूयआगच्छ. रामः ऐच्छत्-रामऐच्छत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सः एषः सवैहल् : को विसर्ग	"	सः करोति-सकरोति एषः पठति-एषपठति. एषः छात्रः-एषछात्रः. सः गुरुः-सगुरुः. सः शेते· सशेते.
अन्त्यको र श ष स्	:	रामस्-रामः, पुनर्-पुनः. भूयस्-भूयः, उच्चैस्-उच्चैः. धनुष्-धनुः, मनस्-मनः, हरिस्-हरिः

एक पद भित्र समास भएर जोडिंदा, धातुमा उपसर्ग जोडिंदा, श्लोकको आधी भित्र पद जोडिंदा सन्धि गर्नैपर्दछ. वाक्यमा छुट्टा छुट्टा पद जोडिंदा भने सन्धि गरे पनि. नगरेर छुट्टै राखे पनि हुन्छ. जस्तैः—

त्वम् किम् करोषि- त्वं किं करोषि. एषः अत्र शीघ्रम् आगच्छति-एषोत्र शीघ्रमागच्छति. भवतः छात्राःगृहम् गच्छन्ति-भवतश्छात्रा गृहं गच्छन्ति. एषः हसन् एव महत् छत्रम् सदा एव आलोकयति-एष हसन्नेव महच्छत्रं सदैवालोकयति.

प्रश्नः—

सन्धि भनेको के हो. स्वरसन्धि हल्सन्धि विसर्गसन्धि हुंदा के के हुन्छ. सन्धि गर्नु कहां कहां आवश्यक छ. तलका शब्दमा सन्धि गरेर देखाऊ—

तर्हि अपि. एवम् एव. पचति एषा. शिष्याः आगताः. तस्मै एव. गुरौ एव. वधूः अस्ति. पचेते अमू इह. सर्वान् लोकान् जयति. कः ईश्वरम् इदानीम् न अर्चयति. तत् गृहम् अत्र सर्वैः जनैः ईक्ष्यते. प्रातः अस्माकम् गृहम् एषः आगच्छति एव.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

तलका शब्दमा कस कसको सन्धि भएको छ फोरेर देखाऊ.

प्रत्येकम्. देवालयः. महेश्वरः. भवच्छत्रम्. एषो चास्ति. भ्वादिः अभ्युदयः महोत्सवः चिन्ताकुलः पुरुषार्थः लब्ध्याएव लेखाँल्लिख. जगद्धितां वार्ता कुरु. तस्मिन्नागत एवात्राहं तिष्ठामि तदप्ये तद्वचनं कथं न शृणोषि. सोत्र नास्ति.

---

(३३) समास.(Compound)

अनेक पद जोडिएर एक पद हुंदा समास हुन्छ.

समासमा जोडिएका पदहरू फोरेर अर्थ देखाएको विग्रह हुन्छ. जस्तैः—

विग्रह.	समास.	विग्रह.	समास.
राज्ञः पुरुषः	राजपुरुषः	महाँश्चासौ राजा	महाराजः
गृहे गृहे	प्रतिगृहम्.	पीतं दुग्धं येनसः	पीतदुग्धः
जगतः ईश्वरः	जगदीश्वरः	माता च पिता च	मातापितरौ.

समास यस्ता किसिमका हुन्छन्ः—

(१) तत्पुरुष (Determinative) अर्थात् अगिल्लो पद वेगलै विभक्ति, दोस्रो पद प्रथमान्त राखी विग्रह देखाएको. जस्तैः—

तस्य गृहम्–तद्गृहम्.राजानम् आश्रितः–राजाश्रितः.मया कृतम्–मत्कृतम्. गृहे स्थितः–गृहस्थितः. गुरोः गृहम्–गुरुगृहम् गुरुणा उक्तम्–गुरूक्तम्. देवाय अर्पितः–देवार्पितः. वृक्षात्पतितः–वृक्ष-पतितः.भवतः छत्रं–भवच्छत्रम्. भाण्डे स्थापितः–भाण्डस्थापितः.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२) कर्मधारय (Appositional) अर्थात् प्रथमान्त विशेष्य विशेषण जोडेर विग्रह देखाएको. जस्तैः—

सुन्दर श्चासौ मनुष्यः-सुन्दरमनुष्यः. प्रियाचासौ माता-प्रियमाता. पक्वानि च तानि फलानि–पक्वफलानि. स्थूलं च तत्पुस्तकं-स्थूलपुस्तकम्. महति चासौ लेखनी-महालेखनी. मिष्टं च तत् अन्नं-मिष्टान्नम्. फुल्लाश्च तालताः-फुल्ललता. महाँश्चासौ पन्थाः-महापथाः. सर्वाणि च तानि कार्याणि–सर्वकार्याणि.

३ बहुव्रीहि (Attributive) अर्थात् विशेष्य विशेषण जोडेर अर्कै वाहिरिया वस्तु बुझाउने गरी विग्रह देखाएको. जस्तैः—

पीत मम्बरं यस्य सः-पीताम्बरः (हरिः). अधीता विद्या येन सः-अधीतविद्यः (छात्रः). सुन्दराः श्लोकाः यस्मिस्तत्-सुन्दर श्लोकम् (काव्यम्) कृतं कृत्यं येनसः कृतकृत्यः (जनः). गलितं यौवनं यासां ताः- गलितयौवनाः (स्त्रियः). दत्तं पुस्तकं यस्मै सः- दत्तपुस्तकः (शिष्यः). निर्मलं जलं येषु तानि–निर्मल जलानि (सरांसि).

४ द्विगु (Numeral) अर्थात् संख्यावाचक विशेषण र विशेष्य जोडेर समुदाय बुझाउने गरी विग्रह देखायेको. जस्तै.

त्रयाणां भुवनानां समाहारः–त्रिभुवनम्. पञ्चानां पात्राणां समाहारः–पञ्चपात्रम्. त्रयाणां पादानां समाहारः–त्रिपादी. चतुर्णां युगानां समाहारः–चतुर्युगम्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

५ द्वन्द्व (Copulative) अर्थात् वेगलै वेगलै वस्तु बुझाउने अनेक प्रथमान्त पद जोडी विग्रह देखाएको. जस्तैः—

रामश्च कृष्णश्च-रामकृष्णौ. गौश्च अश्वश्च-गवाश्वम्. गृहं च क्षेत्रं च-गृहक्षेत्रे. गुरुश्च शिष्यश्च-गुरुशिष्यौ. हरिश्च हरश्च मुकुन्दश्च-हरिहरमुकुन्दाः. स्वामिनश्च सेवकाश्च-स्वामि-सेवकाः. पत्रं च मसी च लेखनी च-पत्रमसीलेखन्यः.

६ अव्ययीभाव (Adverbial) अर्थात् अव्यय संग अर्को पद जोडेर गरेको. जस्तैः—

क्रमम् अनतिक्रम्य-यथाक्रमम्. गृहे गृहे-प्रतिगृहम्. नगरस्य समीपे-उपनगरम्. मक्षिकाया अभावः-निर्मक्षिकम्. मूलेन सह-समूलम्. गङ्गायाः पारे—पारेगङ्गम. सङ्ख्या मनतिक्रम्य-यथासङ्ख्यम्.

समास हुंदा समास भित्र परेको विभक्ति हराउंछ. कहीं शब्दको स्वरूप पनि केही बदलिने हुन्छ. समास हुंदा जोडिने पदको परस्परमा सन्धि पनि हुन्छ.

प्रश्नः—

समास भनेको के हो. समास कति किसिमको छ कुन कुन हुन्. तलका शब्दमा कुन कुन किसिमको समास भएको छ—

राज्ञः सेवकः-राजसेवकः. दृष्टो देशो येन सः-दृष्टदेशः पुरुषः. विक्रीतानि वस्तूनि यैस्ते-विक्रीत वस्तवो वणिजः. अन्नं च वस्त्रं च-अन्नवस्त्रे पञ्चाना

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

मङ्गानां समाहारः-पञ्चाङ्गम्. अग्निनादग्धम्-अग्निदग्धम्. लाभमनतिक्रम्य-यथालाभम्.

तलका समासको विग्रह गर-

मङ्कृत्यः. यथाशक्ति. राजकुमारः. पुष्पफले. पशुपतिः. नेपालदेशः. कृतार्थः. रक्तवस्त्रः पुरुषः. देवदानवाः. महाराजः. चोरभयम्. महापुरुषः. गुरुगृहम्. पाठशाला.

---

(३४) वाक्यमा विशेष.

एउटा पूरा कुरा बुझिने गरी दुइ वा दुइ भन्दा बढता पद मिलेर वाक्य बन्दछ. लामा छोटा कुरा अनुसार वाक्य पनि लामा छोटा हुन्छन्. जस्तैः-

पक्षी उड्डीयते (चराउड्दछ). श्वेतः पक्षी गगने उड्डीयते (सेतो चरा आकाशमा उड्दछ). कृष्णनेत्रो रक्तपादो दीर्घग्रीवःश्वेतः पक्षी पक्षौ विस्तार्य गगने अत्युच्चैश्चिरमुड्डीयते (कालो आंखा भएको रातो खुट्टा भएको लामो घांटी भएको सेतो चरा पखेटा फिजारेर आकाशमा धेरै माथि धेरै वेर संम उड्दछ).

वाक्यमा कसैका विषयमा केही कुरा देखाएको हुन्छ. जसका विषयमा केही कुरा देखाएको छ त्यो उद्देश्य (Subject) हुन्छ, कसैका विषयमा जुन कुरा देखाएको छ त्यो विधेय

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(Predicate) हुन्छ. वाक्यमा प्रथमान्त पद उद्देश्य हुन्छ, क्रिया-पद विधेय हुन्छ. अरु पद कोही उद्देश्य पट्टि कोही विधेय पट्टि लाग्दछन्. जस्तैः—

उद्देश्यपट्टिलाग्ने.	उद्देश्य.	विधेयपट्टिलाग्ने.	विधेय.
	त्वम्	अत्र	आगच्छ.
तव	पुत्रः		शेते.
श्वेतः	अश्वः	शीघ्रम्	धावति.
गुरोः यिप्रः	शिष्यः	पाठं सम्यक्	पठति.

वाक्य कोही **स्वतन्त्र** (Simple) अर्थात् एकला, कोही **मिलित** (Compound) अर्थात् अर्को वाक्य संग मिलेका हुन्छन्.

मिश्रित पनि कोही **मिश्र** (Complex) अर्थात् परस्पर अङ्ग अङ्गी (अमुख्य र मुख्य) भएर अनेक वाक्य मिलेका, कोही **संयुक्त** (Compound) अर्थात् एकै किसिमका अनेक वाक्य जोडिएका हुन्छन्.

मिश्रमा 'यद्यपि, तथापि, यदा, तदा, चेत्, तर्हि' इत्यादि शब्दले, संयुक्तमा 'च' अपि, वा, अथवा, इत्यादि शब्दले वाक्य जोडिएका हुन्छन्. जस्तैः—

(१) **स्वतन्त्र**— अहं गृहं गच्छामि. बालकः खट्वायां शेते. अश्वः शीघ्रं धावति.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२) मिश्र—यः सम्यक् पठति—स विद्वान् भवति. त्वं गच्छसि चेत् —शीघ्रं गच्छ.

(३) संयुक्त—रामोपि गच्छति - त्वमपि गच्छ. त्वं काव्यं पठसि—वा व्याकरणं पठसि.

प्रश्नः —

वाक्यले के बुझाउंछ. वाक्य लामो छोटो केले हुन्छ. उद्देश्य विधेय भनेको केहो. उद्देश्य विधेय कस्तो कस्तो हुन्छ. स्वतन्त्र मिश्र संयुक्त भनेका कस्ता कस्ता हुन्. तलको लेखमा एकेक वाक्य छुट्याई ती कस्ता कस्ता हुन् उद्देश्य विधेय कुन कुन हुन् सो पनि बताऊ.—

यो विद्यार्थी सदा विद्यां पठति स गुरोः प्रियो भवति तादृशं शिष्यं सर्वे आद्रियन्ते गुरुस्तं स्नेहेन पाठयति समीचीनो बालको गुरोर्विद्यां लब्ध्वा बुद्धिं वर्द्धयितु मिच्छति. गुरोरग्रतः सावधानोपि भवति यो जानाति स पण्डितो भवति त्वं बुद्धिमान् भवितुमिच्छसि चेत्परिश्रमेण विद्यां वर्धय गुरुः शिष्यान् स्नेहेन पाठयति ईश्वरः शुभं करोति.

---

(३५) वाक्यको प्रयोग.

वाक्यको प्रयोगः तीन किसिमको हुन्छ.

(१) कर्तरि प्रयोग अथवा कर्तृवाच्य प्रयोग (Active-voice)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(२) **कर्मणि प्रयोग** अथवा कर्मवाच्य प्रयोग (Passive-voice)

(३) **भावे प्रयोग** अथवा भाववाच्य प्रयोग (Impersonal voice)

(१) **कर्तरि प्रयोगमा** कर्ता प्रथमान्त हुन्छ, सकर्मक भए कर्म द्वितीयान्त हुन्छ, क्रियापद भाववाच्यको हुन्छ. कर्ताको र क्रियापदको वचन पुरुष एकैनासको हुन्छ. जस्तैः—

त्वं मम पुस्तक मानय. व्याघ्रा वने वसन्ति. राजा शत्रूञ्जयति. वयं त्वां कथयामः. अश्वाः शीघ्रं धावन्ति. बालकः क्षुधाऽरोदीत्.

(२) **कर्मणि प्रयोगमा** कर्म प्रथमान्त हुन्छ, कर्ता तृतीयान्त हुन्छ, क्रियापद कर्मवाच्यको हुन्छ. कर्मको र क्रियापदको वचन पुरुष एकैनासको हुन्छ. जस्तैः—

युष्माभिः किमुच्यते. मया मोदकानि भक्ष्यन्ते. भवता लेखनी दीयताम्. मया त्वमुच्यसे. अस्माभिः पुराणं श्रूयते. राज्ञा रूप्यकाण्य दीयन्त.

(३) **भावे प्रयोगमा** कर्ता तृतीयान्त हुन्छ, कर्म हुंदैन, क्रियापद भाववाच्यको हुन्छ. जस्तोसुकै पुरुष वचनको कर्ता भए पनि क्रियापद संदै प्रथमपुरुष एकवचनको मात्र हुन्छ. जस्तै-

तेन शय्यते. अस्माभिः सत्वर मभीयत. बालकैः रुद्यते. त्वया लज्ज्यते.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अकर्मकमा कर्तृवाच्य र भाववाच्यको, सकर्मकमा कर्तृवाच्य र कर्मवाच्यको प्रयोग गरी एकथरीमा अर्कोथरी देखाउंदा वाच्यपरिवर्तन हुन्छ. जस्तै—

अकर्मक

कर्तरि प्रयोग.	कर्मणि प्रयोग.
वालको रोदिति.	वालकैः रुद्यते.
रामः स्वस्यः गृहे तिष्ठति.	रामेण स्वस्य गृहे स्थीयते.
नवा वधूः श्वशुरादलज्जत.	नवया वध्वा श्वशुरादलज्ज्यत.

सकर्मक

कर्तरि प्रयोग:	कर्मणि प्रयोग.
रामो रावणमहन्.	रामेण रावणोऽहन्यत.
वीरो राजा शत्रूञ्जयति	वीरेण राज्ञा शत्रवो जीयन्ते.
अहं युष्मान्सम्यक्पाठयामि	मया यूयं सम्यक्पाठ्यन्ते.

प्रश्नः—

वाक्यको प्रयोग कति किसिमको हुन्छ. कुन कुन प्रयोगमा कस्तो कस्तो हुन्छ. वाच्यपरिवर्तन कसरी हुन्छ. तलका वाक्यको प्रयोग छुट्याई वाच्य-परिवर्तन गरः—

वृक्षात्पत्रं पतति. गोपालो गां दोग्धि. त्वया भोजनं क्रियताम्. तेन वृथा रुद्यते. स मधुरां वाचं वक्ति. भृत्यो गृहं गच्छति. मया त्वं पाठ्यसे. त्वया लेखनी दीयताम्.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(३६) कारक र विभक्ति.

क्रियापदका कारकहरू यति किसिमका हुन्छन्, तिनमा यस्ता विभक्ति हुन्छन्—

(१) **कर्ता** (Agent) अर्थात् त्यो काम गर्ने. यसमा कर्तरि प्रयोगमा प्रथमा, कर्मणि प्रयोग र भावे प्रयोगमा तृतीया हुन्छ. जस्तैः—

गुरुर्मां पाठयति. मात्रा ओदनं पच्यते. पुत्राः पितरं प्रणमन्ति. त्वं वृथा हससि. मया न रुद्यते. यूयं शीघ्रमुत्तिष्ठत. अश्वा घासमभक्षयन्. गोपालेन गौर्दुह्यते.

(२) **कर्म** (Object) अर्थात् दिइने खाइने पढिने आदि त्यो काम गरिने. यसमा कर्तरि प्रयोगमा द्वितीया, कर्मणि प्रयोगमा प्रथमा हुन्छ. जस्तैः—

गोपालो गां दोग्धि. राजा हस्तिनमारोहत्. वीरैः शत्रवो जीयन्ते. सज्जनै र्हितं श्रूयते. अस्माभिः काव्यानि पठ्यन्ते. त्वं मामुपदिशसि. अहं वस्त्रं सीव्यामि.

(३) **करण** (Instrumental) अर्थात् कर्ताले जस द्वारा केही काम गर्दछ त्यो. यसमा तृतीया हुन्छ. जस्तैः—

स मां दण्डेन ताडयतिः. वीरः करवालेन शत्रून्प्रहरति. अहं चक्षुषा पश्यामि. बालकाः कन्दुकेन क्रीडन्ति. अहं मनसा विचारयामि. भक्ता भक्त्येश्वरं भजन्ति.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(४) **सम्प्रदान** (Dative) अर्थात् जसलाई दिइन्छ रिसाइन्छ सहाइन्छ अथवा जसलाई उद्देश्य गरी केही काम हुन्छ त्यो. यसमा चतुर्थी हुन्छ. जस्तैः—

गुरुः शिष्येभ्यः पाठं ददाति. देवाय नैवेद्यमर्पयति. राज्ञे दुःखमावेदयति. गोपालाय श्लाघते. नृपो दुष्टाय कुप्यति. स भोजनाय गच्छति. पुष्पेभ्य उद्याने गच्छामि.

(५) **अपादान** (Ablative) अर्थात् जसबाट छुट्टिनु खस्नु डराउनु हट्नु बचाउनु लुक्नु पढ्नु उत्पन्नहुनु लाजमान्नु क्रिया हुन्छ त्यो. यसमा पञ्चमी हुन्छ. जस्तैः—

वृक्षात्पतति. गृहान्निर्गच्छति. गुरोः पाठमधीते. व्याघ्राद्बिभेति. पुत्रं पापान्निवारयति. ईश्वराज्जगदजायत राजानो दुःखाद्रक्षन्ति. अश्वादवरोहति. भगिनि पत्युर्लज्जते.

(६) **अधिकरण** (Locative) अर्थात् जुन वस्तु ठाउं बखतमा केही क्रिया हुन्छ त्यो. यसमा सप्तमी हुन्छ. जस्तैः—

पुस्तकधान्यां पुस्तकं स्थापय. खट्वायां स्वपिहि. गुरौ भक्तिं कुरु. वने व्याघ्राः सन्ति. उपवने पुष्पाणि चिनोति. दिने सूर्यः प्रकाशते. नेपाले कम्बलं लभ्यते. स नगरे नास्ति.

कारक बाहेकमा कहीं यस्ता विभक्ति हुन्छन्—

१ **सम्बोधन**—(Vocative) अर्थात् बोलाउंदामा सम्बोधनको प्रथमा हुन्छ. अर्को प्रथमामा भन्दा सम्बोधनको प्रथमामा केही रूप फरक हुन्छ. जस्तैः-

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हे सखे त्वमत्रागच्छ. भो राजन् दयां कुरु. भो मित्र किं करोषि.

(२) केही वस्तुहरुको नाममात्र लिंदा पनि प्रथमा हुन्छ. जस्तैः-

रामः कृष्णः पुस्तकम्. लेखनी वस्त्रम्. मनः.

(३) 'यावत्, प्रति, परितः, उभयतः, सर्वतः, उपरि, धिक्' शब्द जोडिएमा द्वितीया हुन्छ. जस्तैः —

नगरं यावत्. गृहं प्रति. गृहं परितः. मञ्च मुपरि. आसनं परितः. गृहमुभयतः. धिक् त्वाम्. वनं प्रति गच्छामि. प्रासादं परितो भटाः सन्ति. महानसं परितो रेखां कुरु.

(४) विशेषण शब्द क्रियाको प्रकार बुझाई क्रियाविशेषण हुंदा द्वितीया हुन्छ. जस्तैः—

मन्दं हसति. मधुरं वक्ति. शीघ्रं गच्छ. सधैर्यं कुरु. सुन्दरं लिखति साधु पठति.

(५)'सह, ऊन, तुल्य, हीन, विना, अलम्' शब्द संग जोडिएमा तृतीया हुन्छ. जस्तैः—

गुरुणा सह गच्छति. एकेन ऊनः. तेन तुल्यो नास्ति. विद्यया हीनो न शोभते. श्रमेण अलम्. मया सह पाठं पठ. गर्वेण. विना. तेन विनाहं नशक्नोमि.

(६) 'नमः, स्वाहा, स्वधा, हित, सुख' शब्द संग जोडिएमा चतुर्थी हुन्छ. जस्तैः—

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सरस्वत्यै नमः. नमस्ते. अग्नये स्वाहा. पित्रे स्वधा. तस्मै स्वधा. नमस्तुभ्यम्. इन्द्राय स्वाहा. सर्वेभ्यः सुखं भवतु. गुरवे हितं कुरु. तुभ्यं हितमुपदिशति गुरुः तस्मै सुखमस्तु.

(७) 'अन्य, भिन्न, प्रभृति, आरभ्य, पूर्व, उत्तर' आदि शब्द संग जोडिएमा पञ्चमी हुन्छ. जस्तैः—

तस्मादन्यन्नास्ति. शिष्याद्भिन्नः. ग्रामादारभ्य. तद्दिनात्प्रभृति. गृहात्पूर्वं. गृहादुत्तरतः.

(८) यो भन्दा भन्ने अर्थ बुझाउंदा पञ्चमी हुन्छ. जस्तैः-

तस्मादयं सुन्दरः. मत् अयं ज्येष्ठः. रामाल्लक्ष्मणः कनिष्ठः. गोपालात् गोविन्दो धनी.

(९) क्रिया वाहेक अरु संग सम्बन्ध बुझाउंदा षष्ठी हुन्छ. जस्तैः—

राज्ञो श्वो धावति. गुरोः शिष्या वहवः सन्ति. रामस्य पुस्तकं स्थापय. तस्य वचनं शृणोमि. मम गृहं नास्ति. पाठशालाया अध्यक्ष आगच्छति. तव लेखनी कुत्रास्ति.

(१०) यसो भए छंदामा, यो मध्यमा भन्दा सप्तमी हुन्छ. जस्तैः—

सूर्ये उदिते निरगच्छत्. तस्मिन्दृष्टे भयं नास्ति. विद्यार्थिषु रामः प्रथमोऽभवत्. मनुष्येषु राजा श्रेष्ठो भवति. ईश्वरे सेविते कल्याणं भवति.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(११) विशेषणमा विशेष्य अनुसारको विभक्ति हुन्छ. जस्तैः- धावतोश्वात्पतति. बुद्धिमन्तं पुरुषं प्रशंसन्ति. मधुरेण वचनेन स सर्वान् सुखयति. दरिद्राय ब्राह्मणाय देहि. महति भाण्डे स्थापय. विद्यावतः पुरुषस्य मुखं शोभते. हे दयालो ईश्वर दीनं मां पाहि.

प्रश्नः—

कारक भनेका के के हुन्. कस्ता कस्ता कुन कुन कारक हुन्. कारकमा र कारक वाहेकमा कहां कुन विभक्ति हुन्छ. तलका वाक्यमा कहां कुन विभक्ति किन भएको छ बताऊ—

वानरो वृक्षाद्भूमाववरोहति. अहं तं स्वस्यैव चक्षुषाऽपश्यत्. विद्यया हीनं पुरुषं कोपि नाद्रियते. विनीताय जनाय सर्वे श्लाघन्ते. पिता त्वया सह काशीं गमिष्यति. गृहं परित उपवनमस्ति. गुरौ दृष्टे स प्रसन्नो भवति. महतां वृक्षाणां महान्ति फलानि भवन्ति. धर्मेण हीनो जनः पशुना तुल्यः कथ्यते. सर्वदा ईश्वरे भक्तिं कुरु. ईश्वरः सर्वेभ्यो हितं करोति.

* इति समाप्तं शुभम् *

—————

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

परिशिष्ट.

अरु विशेष लकारमा तिङ् प्रत्यय यस किसिमका हुन्छन्—

परोक्ष अनद्यतन भूत—लिट्

	परस्मैपद.			आत्मनेपद.		
	एक.	द्वि.	बहु.	एक.	द्वि.	बहु.
प्र. पु—	अ	अतुः	उः	ए	आते	इरे
म. पु—	थ	अथुः	अ	से	आथे	ध्वे
उ. पु—	अ	व	म	ए	वहे	महे

अनद्यतन भविष्यत्—लुट्

प्र. पु—	ता	तारौ	तारः	ता	तारौ	तारः
म. पु—	तासि	तास्थः	तास्थ	तासे	तासाथे	ताध्वे
उ. पु—	तास्मि	तास्वः	तास्मः	ताहे	तास्वहे	तास्महे

आशीः—लिङ्

प्र. पु—	यात्	यास्ताम्	यासुः	सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्
म. पु—	याः	यास्तम्	यास्त	सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
उ. पु—	यासम्	यास्व	यास्म	सीय	सीवहि	सीमहि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

(सामान्य) भूत—लुङ्

प्र. पु—	त्	ताम्	अन्	त	आताम्	अन्त
म. पु—	:	तम्	त	थाः	आथाम्	ध्वम्
उ. पु—	अम्	व	म	इ	वहि	महि

हेतुहेतुमद्भाव—लृङ्

प्र. पु—	स्यत्	स्यताम्	स्यन्	स्यत	स्येताम्	स्यन्त
म. पु—	स्यः	स्यतम्	स्यत	स्यथाः	स्येथाम्	स्यध्वम्
उ. पु—	स्यम्	स्याव	स्याम	स्ये	स्यावहि	स्यामहि

भू—(अकर्मक परस्मैपदी १ गणी)

कर्तरि—लिट्-बभूव बभूवतुः बभूवुः ; बभूविथ बभूवथुः बभूव ; बभूव बभूविव बभूविम. लुट्-भविता भवितारौ भवितारः ; भवितासि भवितास्थः भवितास्थ ; भवितास्मि भवितास्वः भवितास्मः. आशीर्लिङ्–भूयात् भूयास्ताम् भूयासुः ; भूयाः भूयास्तम् भूयास्त ; भूयासम् भूयास्व भूयास्म. लुङ्— अभूत् अभूताम् अभूवन्; अभूः अभूतम् अभूत ; अभूवम् अभूव अभूम. लृङ्—अभविष्यत् अभविष्यताम् अभविष्यन् ; अभविष्यः अभविष्यतम् अभविष्यत ; अभविष्यम् अभविष्याव अभविष्याम.

भावे—लट्-भूयते, लिट्-बभूवे. लुट्-भा-भ-विता . लृट्-भा-भ-विष्यते. लोट्-भूयताम्. लङ्-अभूयत. विधिलिङ्-भूयेत. आशीर्लिङ्-भा-भ-विषीष्ट. लुङ्-अभावि. लृङ्-अभा-भ-विष्यत.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

वस्—(अकर्मक परस्मैपदी १ गणी)

कर्तरि— लिट्-उवास ऊषतुः ऊषुः ; उवसिथ उवस्थ ऊषथुः ऊष ; उवा-व-स ऊषिव ऊषिम. लुट्-वस्ता वस्तारौ वस्तारः ; वस्तासि वस्तास्थः वस्तास्थ; वस्तास्मि वस्तास्वः वस्तास्मः ; आशीर्लिङ्-उष्यात् उष्यास्ताम् उष्यासुः ; उष्याः उष्यास्तम् उष्यास्त ; उष्यासम् उष्यास्व उष्यास्म ; लुङ्- अवात्सीत् अवात्ताम् अवात्सुः ; अवात्सीः अवात्तम् अवात्त; अवात्सम् अवात्स्व अवात्स्म. लृङ्-अवत्स्यत् अवत्स्यताम् अवत्स्यन् ; अवत्स्यः अवत्स्यतम् अवत्स्यत ; अवत्स्यम् अवत्स्याव अवत्स्याम.

भावे—लट्-उष्यते. लिट्-ऊषे. लुट्-वस्ता. लृट्-वत्स्यते लोट्-उष्यताम्. लङ्-औष्यत. विधिलिङ्-उष्येत आशीर्लिङ्-वत्सीष्ट. लुङ्— अवासि लृङ्—अवत्स्यत

दृश्—(सकर्मक परस्मैपदी १ गणी)

कर्तरि—लिट्-ददर्श ददृशतुः ददृशुः; ददर्शिथ दद्रष्ठ ददृशथुः ददृश; ददर्श ददृशिव ददृशिम. लुट्-द्रष्टा द्रष्टारौ द्रष्टारः ; द्रष्टासि द्रष्टास्थः द्रष्टास्थ ; द्रष्टास्मि द्रष्टास्वः द्रष्टास्मः ; आशीर्लिङ्-दृश्यात् दृश्यास्ताम् दृश्यासुः ; दृश्याः दृश्यास्तम् दृश्यास्त ; दृश्यासम् दृश्यास्व दृश्यास्म. लुङ्-अदर्शत् अदर्शताम् अदर्शन् ; अदर्शः अदर्शतम् अदर्शत ; अदर्शम् अदर्शाव अदर्शाम. अथवा-अद्राक्षीत् अद्राष्टाम् अद्राक्षुः ; अद्राक्षीः अद्राष्टम् अद्राष्ट ; अद्राक्षम् अद्राक्ष्व अद्राक्ष्म. लृङ्-अद्रक्ष्यत् अद्रक्ष्यताम् अद्रक्ष्यन् ; अद्रक्ष्यः अद्रक्ष्यतम् अद्रक्ष्यत; अद्रक्ष्यम् अद्रक्ष्याव अद्रक्ष्याम.

:

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्मणि - लट् - दृश्यते दृश्येते दृश्यन्ते ; दृश्यसे दृश्येथे दृश्यध्वे ; दृश्ये दृश्यावहे दृश्यामहे. लिट् - ददृशे ददृशाते ददृशिरे ; ददृशिषे ददृशाथे ददृशिध्वे. ददृशे ददृशिवहे ददृशिमहे. लुट् — दर्शिता दर्शितारौ दर्शितारः. दर्शितासि दर्शितास्थः दर्शितास्थ ; दर्शितास्मि दर्शितास्वः दर्शितास्मः अथवा — द्रष्टा द्रष्टारौ द्रष्टारः इत्यादि कर्तरि जस्तै. लृट् — दर्शिष्यते दर्शिष्येते दर्शिष्यन्ते ; दर्शिष्यसे दर्शिष्येथे दर्शिष्यध्वे; दर्शिष्ये दर्शिष्यावहे दर्शिष्यामहे. अथवा — द्रक्ष्यते द्रक्ष्येते द्रक्ष्यन्ते; द्रक्ष्यसे द्रक्ष्येथे द्रक्ष्यध्वे ; द्रक्ष्ये द्रक्ष्यावहे द्रक्ष्यामहे. लोट् - दृश्यताम् दृश्येताम् दृश्यन्ताम्; दृश्यस्व दृश्येथाम् दृश्यध्वम् ; दृश्यै दृश्यावहै दृश्यामहै. लङ् — अदृश्यत अदृश्येताम् अदृश्यन्त; अदृश्यथाः अदृश्येथाम् अदृश्यध्वम् ; अदृश्ये अदृश्यावहि अदृश्यामहि. विधिलिङ् - दृश्येत दृश्येयाताम् दृश्येरन् ; दृश्येथाः दृश्येयाथाम्. दृश्येध्वम्. दृश्येय दृश्येवहि दृश्येमहि. आशीर्लिङ् — दर्शिषीष्ट दर्शिषीयास्ताम् दर्शिषीरन् ; दर्शिषीष्ठाः दर्शिषीयास्थाम् दर्शिषीध्वम्; दर्शिषीय दर्शिषीवहि दर्शिषीमहि. अथवा — दृक्षीष्ट दृक्षीयास्ताम् दृक्षीरन् ; दृक्षीष्ठाः दृक्षीयास्थाम् दृक्षीध्वम् ; दृक्षीय दृक्षीवहि दृक्षीमहि. लुङ् — अदर्शि अदर्शिषाताम् अदर्शिषत ; अदर्शिष्ठाः अदर्शिषाथाम् अदर्शिढ्वम्; अदर्शिषि अदर्शिष्वहि अदर्शिष्महि. अथवा — अदर्शि अदृक्षाताम् अदृक्षत ; अदृष्ठाः अदृक्षाथाम् अदृढ्वम् ; अदृक्षि अदृक्ष्वहि. अदृक्ष्महि. लृङ् — अदर्शिष्यत अदर्शिष्येताम् अदर्शिष्यन्त; अदर्शिष्यथाः अदर्शिष्येथाम् अदर्शिष्यध्वम् ; अदर्शिष्ये अदर्शिष्यावहि अदर्शिष्यामहि. अथवा — अद्रक्ष्यत अद्रक्ष्येताम् अद्रक्ष्यन्त ; अद्रक्ष्यथाः अद्रक्ष्येथाम् अद्रक्ष्यध्वम्; अद्रक्ष्ये अद्रक्ष्यावहि अद्रक्ष्यामहि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

जन्—(अकर्मक आत्मनेपदी ४ गणी)

कर्तरि – लिट्–जज्ञे जज्ञाते जज्ञिरे ; जज्ञिषे जज्ञाथे जज्ञिध्वे; जज्ञे जज्ञिवहे जज्ञिमहे. लुट्—जनिता जनितारौ जनितारः ; जनितासे जनितासाथे जनिताध्वे ; जनिताहे जनितास्वहे जनितास्महे. आशीर्लिङ्—जनिषीष्ट जनिषीयास्ताम् जनिषीरन् ; जनिषीष्ठाः जनिषीयास्थाम् जनिषीध्वम् ; जनिषीय जनिषीवहि जनिषीमहि. लुङ्—अजनि अजनिष्ट अजनिषाताम् अजनिषत ; अजनिष्ठाः अजनिषाथाम् अजनिध्वम्–ढ्वम्; अजनिषि अजनिष्वहि अजनिष्महि. लृङ्—अजनिष्यत अजनिष्येताम् अजनिष्यन्त; अजनिष्यथाः अजनिष्येथाम् अजनिष्यध्वम् ; अजनिष्ये अजनिष्यावहि अजनिष्यामहि.

भावे—लट्–जायते जन्यते. लिट्—जज्ञे. लुट्—जनिता. लृट्—जनिष्यते. लोट्—जायताम् जन्यताम्. लङ्-अजायत अजन्यत. विधिलिङ्—जायेत जन्येत. आशीर्लिङ् -जनिषीष्ट. लुङ्—अजनि. लृङ्—अजनिष्यत.

वृत्—(अकर्मक आत्मनेपदी १गणी)

कर्तरि—लिट्—ववृते ववृताते ववृतिरे ; ववृतिषे ववृताथे ववृतध्वे; ववृते ववृतिवहे ववृतिमहे; लुट्—वर्तिता वर्तितारौ वर्तितारः ; वर्तितासे वर्तितासाथे वर्तिताध्वे ; वर्तिताहे वर्तितास्वहे वर्तितास्महे ; आशीर्लिङ्—वर्तिषीष्ट वर्तिषीयास्ताम् वर्तिषीरन्; वर्तिषीष्ठाः वर्तिषीयास्थाम् वर्तिषीध्वम् ; वर्तिषीय वर्तिषीवहि वर्तिषीमहि. लुङ्—अवृतत् अवृतताम् अवृतन् ; अवृतः अवृततम् अवृतत ; अवृतम् अवृताव अवृताम. अथवा—अवर्तिष्ट अवर्तिषाताम् अवर्तिषत; अवर्तिष्ठाः अवर्तिषाथाम् अवर्तिध्वम्-ढ्वम्; अवर्तिषि अवर्तिष्वहि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अवर्तिष्महि. लृङ् - अवर्त्स्यत् अवर्त्स्यताम् अवर्त्स्यन् ; अवर्त्स्यः अवर्त्स्यतम् अवर्त्स्यत; अवर्त्स्यम्ः अवर्त्स्याव अवर्त्स्याम. अथवा —अवर्तिष्यत अवर्तिष्येताम् अवर्तिष्यन्त; अवर्तिष्यथाः अवर्तिष्येथाम् अवर्तिष्यध्वम् ; अवर्तिष्ये अवर्तिष्यावहि अवर्तिष्यामहि.

भावे लट्–वृत्यते. लिट्–ववृते. लुट्–वर्तिता. लृट्-वर्तिष्यते. लोट्–वृत्यताम्. लङ्–अवृत्यत. विधिलिङ्–वृत्येत. आशीर्लिङ् वर्तिषीष्ट. लुङ्–अवर्ति. लृङ्–अवर्तिष्यत.

कृञ्—(सकर्मक उभयपदी ८ गणी)

कर्तरि – लिट्–चकार चक्रतुः चक्रुः; चकर्थ चक्रथुः चक्र; चकार चकर चकृव चकृम. चक्रे चक्राते चक्रिरे; चकृषे चक्राथे चकृढ्वे; चक्रे चकृवहे चकृमहे. लुट्–कर्ता कर्तारौ कर्तारः; कर्तासि कर्तास्थः कर्तास्थ; कर्तास्मि कर्तास्वः कर्तास्मः. कर्ता कर्तारौ कर्तारः, कर्तासे कर्तासाथे कर्ताध्वे; कर्ताहे कर्तास्वहे कर्तास्महे. आशीर्लिङ् —क्रियात् क्रियास्ताम् क्रियासुः; क्रियाः क्रियास्तम् क्रियास्त; क्रियासम् क्रियास्व क्रियास्म. कृषीष्ट कृषीयास्ताम् कृषीरन्; कृषीष्ठाः कृषीयास्थाम् कृषीढ्वम्; कृषीय कृषीवहि कृषीमहि. लुङ्—अकार्षीत् अकार्ष्टाम् अकार्षुः; अकार्षीः अकार्ष्टम् अकार्ष्ट; अकार्षम् अकार्ष्व अकार्ष्म. अकृत अकृषाताम् अकृषत; अकृथाः अकृषाथाम् अकृढ्वम् ; अकृषि अकृष्वहि अकृष्महि. लृङ् —अकरिष्यत् अकरिष्यताम् अकरिष्यन् ; अकरिष्यः अकरिष्यतम् अकरिष्यत; अकरिष्यम् अकरिष्याव अकरिष्याम. अकरिष्यत अकरिष्येताम् अकरिष्यन्त; अकरिष्यथाः अकरिष्येथाम् अकरिष्यध्वम्, अकरिष्ये अकरिष्यावहि अकरिष्यामहि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्मणि—लट्- क्रियते क्रियेते क्रियन्ते, क्रियसे क्रियेथे क्रियध्वे, क्रिये क्रियावहे क्रियामहे. लिट्—चक्रे चक्राते चक्रिरे इत्यादि कर्तरि जस्तै. लुट्—कारिता कारितारौ कारितारः ; कारितासे कारितासाथे कारिताध्वे ; कारिताहे कारितास्वहे कारितास्महे. अथवा कर्ता कर्तारौ कर्तारः; कर्तासे इत्यादि कर्तरि जस्तै. लृट्—कारिष्यते कारिष्येते कारिष्यन्ते; कारिष्यसे कारिष्येथे कारिष्यध्वे; कारिष्ये कारिष्यावहे कारिष्यामहे अथवा करिष्यते इत्यादि कर्तरि जस्तै. लोट्—क्रियताम् क्रियेताम् क्रियन्ताम्; क्रियस्व क्रियेथाम् क्रियध्वम्; क्रियै क्रियावहै क्रियामहै. लङ्—अक्रियत अक्रियेताम् अक्रियन्त; अक्रियथाः अक्रियेथाम् अक्रियध्वम् ; अक्रिये अक्रियावहि अक्रियामहि. विधिलिङ् क्रियेत क्रियेयाताम् क्रियेरन् ; क्रियेथाः क्रियेयाथाम् क्रियेध्वम् ; क्रियेय क्रियेवहि क्रियेमहि. आशीर्लिङ्—कारिषीष्ट कारिषीयास्ताम् कारिषीरन् ; कारिषीष्ठाः कारिषीयास्थाम् कारिषीढ्वम्-ध्वम् ; कारिषीय कारिषीवहि कारिषीमहि. अथवा—कृषीष्ट इत्यादि कर्तरि जस्तै. लुङ्—अकारि अकारिषाताम् अकारिषत ; अकारिष्ठाः अकारिषाथाम् अकारिढ्वम्-ध्वम्; अकारिषि अकारिष्वहि अकारिष्महि. अथवा—अकारि अकृषाताम् अकृषत ; अकृथाः अकृषाथाम् अकृढ्वम् ; अकृषि अकृष्वहि अकृष्महि. लृङ्—अकारिष्यत अकारिष्येताम् अकारिष्यन्त ; अकारिष्यथाः अकारिष्येथाम् अकारिष्यध्वम् ; अकारिष्ये अकारिष्यावहि अकारिष्यामहि. अथवा अकरिष्यत अकरिष्येताम् इत्यादि कर्तरि जस्तै.

दा—(सकर्मक उभयपदी ३ गणी)

कर्तरि—लिट्—ददौ ददतुः ददुः ; ददिथ ददाथ ददथुः दद ; ददौ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

ददिव ददिम. ददे ददाते ददिरे ; ददिषे ददाथे ददिध्वे; ददे ददिवहे ददिमहे. लुट्—दाता दातारौ दातारः ; दातासि दातास्थः दातास्थ ; दातास्मि दातास्वः दातास्मः; दाता दातारौ दातारः ; दातासे दातासाथे दाताध्वे; दाताहे दातास्वहे दातास्महे. आशीर्लिङ्—देयात् देयास्ताम् देयासुः ; देयाः देयास्तम् देयास्त; देयासम् देयास्व देयास्म. दासीष्ट दासीयास्ताम् दासीरन्; दासीष्ठाः दासीयास्थाम् दासीध्वम् ; दासीय दासीवहि दासीमहि. लुङ्—अदात् अदाताम् अदुः ; अदाः अदातम् अदात: ; अदाम् अदाव अदाम. अदित अदिषाताम् अदिषत; अदिथाः अदिषाथाम् अदिढ्वम् ; अदिषि अदिष्वहि अदिष्महि. लृङ्—अदास्यत् अदास्यताम् अदास्यन्; अदास्यः अदास्यतम् अतास्यत; अदास्यम् अदास्याव अदास्याम. अदास्यत अदास्येताम् अदास्यन्त ; अदास्यथाः अदास्येथाम् अदास्यध्वम् ; अदास्ये अदास्यावहि अदास्यामहि.

कर्मणि— लट्—दीयते दीयेते दीयन्ते; दीयसे दीयेथे दीयध्वे ; दीये दीयावहे दीयामहे. लिट्—ददे ददाते ददिरे इत्यादि कर्तरि जस्तै. लुट्—दाता दातारौ दातारः दातासे इत्यादि कर्तरि जस्तै. लृट्—दास्यते दास्येते दास्यन्ते इत्यादि कर्तरि जस्तै. लोट्—दीयताम् दीयेताम् दीयन्ताम्; दीयस्व दीयेथाम् दीयध्वम् ; दीयै दीयावहै दीयामहै. लङ्—अदीयत अदीयेताम् अदीयन्त; अदीयथाः अदीयेथाम् अदीयध्वम् ; अदीये अदीयावहि अदीयामहि. विधिलिङ्—दीयेत दीयेयाताम् दीयेरन्; दीयेथाः दीयेयाथाम् दीयेध्वम् ; दीयेय दीयेवहि दीयेमहि. आशीर्लिङ्—दायिसीष्ट दायिषीयास्ताम् दायिषीरन्; दायिषीष्ठाः दायिषीयास्थाम् दायिषीढ्वम्; दायिषीय दायिषीवहि दायिषीमहि. अथवा दासीष्ट इत्यादि कर्तरि जस्तै. लुङ्—अदायि अदायिषाताम् अदायिषत;

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अदायिष्ठाः अदायिषाथाम् अदायिढ्वम्-ध्वम् ; अदायिषि अदायिष्वहि अदायिष्महि. अथवा—अदायि अदिषाताम् अदिषत; अदिथाः अदिषाथाम् अदिड्ढ्वम्, अदिषि अदिष्वहि अदिष्महि. लृङ्—अदायिष्यत अदायिष्येताम् अदायिष्यन्त; अदायिष्यथाः अदायिष्येथाम् अदायिष्यध्वम्; अदायिष्ये अदायिष्यावहि अदायिष्यामहि. अथवा अदास्यत इत्यादि कर्तरि जस्तै.

ग्रह—(सकर्मक उभयपदी ६ गणी)

कर्तरि—लिट्—जग्राह जगृहतुः जगृहुः ; जग्रहिथ जगृहथुः जगृह जग्राह जग्रह जगृहिव जगृहिम. जगृहे जगृहाते जगृहिरे; जगृहिषे जगृहाथे जगृहिध्वे; जगृहे जगृहिवहे जगृहिमहे. लुट्—ग्रहीता ग्रहीतारौ ग्रहीतारः ; ग्रहीतासि ग्रहीतास्थः ग्रहीतास्थ; ग्रहीतास्मि ग्रहीतास्वः ग्रहीतास्मः. ग्रहीता ग्रहीतारौ ग्रहीतारः; ग्रहीतासे ग्रहीतासाथे ग्रहीताध्वे; ग्रहीताहे ग्रहीतास्वहे ग्रहीतास्महे. आशीर्लिङ्—गृह्यात् गृह्यास्ताम् गृह्यासुः; गृह्याः गृह्यास्तम् गृह्यास्त; गृह्यासम् गृह्यास्व गृह्यास्म. ग्रहीषीष्ट ग्रहीषीयास्ताम् ग्रहीषीरन्, ग्रहीषीष्ठाः ग्रहीषीयास्थाम् ग्रहीषीढ्वम्-ध्वम्; ग्रहीषीय ग्रहीषीवहि ग्रहीषीमहि. लुङ्—अग्रहीत् अग्रहीष्टाम् अग्रहीषुः; अग्रहीः अग्रहीष्टम् अग्रहीष्ट; अग्रहीषम् अग्रहीष्व अग्रहीष्म. अग्रहीष्ट अग्रहीषाताम् अग्रहीषत ; अग्रहीष्ठाः अग्रहीषाथाम् अग्रहीढ्वम्-ध्वम्, अग्रहीषि अग्रहीष्वहि अग्रहीष्महि. लृङ्—अग्रहीष्यत् अग्रहीष्यताम् अग्रहीष्यन्; अग्रहीष्यः अग्रहीष्यतम् अग्रहीष्यत; अग्रहीष्यम् अग्रहीष्याव अग्रहीष्याम. अग्रहीष्यत अग्रहीष्येताम् अग्रहीष्यन्त; अग्रहीष्यथाः अग्रहीष्येथाम् अग्रहीष्यध्वम्; अग्रहीष्ये अग्रहीष्यावहि अग्रहीष्यामहि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्मणि —लट्-गृह्यते गृह्येते गृह्यन्ते,; गृह्यसे गृह्येथे गृह्यध्वे ; गृह्ये गृह्यावहे गृह्यामहे लिट्—जगृहे जगृहाते जगृहिरे; इत्यादि कर्तरि जस्तै. लुट्—ग्रहीता ग्रहीतारौ ग्रहितारः ; ग्रहीतासे इत्यादि कर्तरि जस्तै. अथवा—ग्राहिता ग्राहितारौ ग्राहितारः; ग्राहितासे ग्राहितासाथे ग्राहिताध्वे ; ग्राहिताहे ग्राहितास्वहे ग्राहितास्महे. लृट्—ग्रहीष्यते ग्रहीष्येते ग्रहीष्यन्ते इत्यादि कर्तरि जस्तै. अथवा-ग्राहिष्यते ग्राहिष्येते ग्राहिष्यन्ते; ग्राहिष्यसे ग्राहिष्येथे ग्राहिष्यध्वे; ग्राहिष्ये ग्राहिष्यावहे ग्राहिष्यामहे. लोट् गृह्यताम् गृह्येताम् गृह्यन्ताम् ; गृह्यस्व गृह्येथाम् गृह्यध्वम् ; गृह्यै गृह्यावहै गृह्यामहै. लङ्—अगृह्यत अगृह्येताम् अगृह्यन्त ; अगृह्यथाः अगृह्येथाम् अगृह्यध्वम्; अगृह्ये अगृह्यावहि अगृह्यामहि. विधिलिङ्—गृह्येत गृह्येयाताम् गृह्येरन् ; गृह्येथाः गृह्येयाथाम् गृह्येध्वम् ; गृह्येय गृह्येवहि गृह्येमहि. आशीर्लिङ्—ग्राहिषीष्ट ग्राहिषीयास्ताम् ग्राहिषीरन् ; ग्राहीषीष्ठाः ग्राहिषीयास्थाम् ग्राहिषीढ्वम्-ध्वम् ; ग्राहिशीय ग्राहिषीवहि ग्राहिषीमहि. अथवा—ग्रहीषीष्ट इत्यादि कर्तरि जस्तै. लुङ्—अग्राहि अग्राहि-ग्रहीषाताम् अग्राहि-ग्रहीषत; अग्राहि-ग्रहीष्ठाः अग्राहि-ग्रहीषाथाम् अग्राहि-ग्रही-ढ्वम्-ध्वम् ; अग्राहि-ग्रही-षि अग्राहि-ग्रही-ष्वहि अग्राही-ग्रही-ष्महि. लृङ्—अग्राहिष्यत अग्राहिष्येताम् अग्राहिष्यन्त; अग्राहिष्यथाः अग्राहिष्येथाम् अग्राहिष्यध्वम् ; अग्राहिष्ये अग्राहिष्यावहि अग्राहिष्यामहि. अथवा—अग्रहीष्यत अग्रहीष्येताम् इत्यादि कर्तरि जस्तै.

हन्—(सकर्मक परस्मैपदी २ गणी)

कर्तरि— लिट्-जघान जघ्नतुः जघ्नुः; जघनिथ जघन्थ जघ्नथुः जघ्नः; जघान जघन जघ्निव जघ्निम. लुट्-हन्ता हन्तारौ हन्तारः, हन्तासि हन्तास्थः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हन्तास्थ; हन्तास्मि हन्तास्वः हन्तास्मः आशीर्लिङ्-वध्यात् वध्यास्ताम् वध्यासुः; वध्याः वध्यास्तम् वध्यास्त; वध्यासम् वध्यास्व वध्यास्म. लुङ्-अवधीत् अवधिष्टाम् अवधिषुः; अवधीः अवधिष्टम् अवधिष्ट; अवधिषम् अवधिष्व अवधिष्म. लृङ्-अहनिष्यत् अहनिष्यताम् अहनिष्यन्; अहनिष्यः अहनिष्यतम् अहनिष्यत; अहनिष्यम् अहनिष्याव अहनिष्याम.

कर्मणि—लट्-हन्यते हन्येते हन्यन्ते; हन्यसे हन्येथे हन्यध्वे; हन्ये हन्यावहे हन्यामहे. लिट्-जघ्ने जघ्नाते जघ्निरे; जघ्निषे जघ्नाथे जघ्निध्वे; जघ्ने जघ्निवहे जघ्निमहे. लुट्-घानिता घानितारौ घानितारः; घानितासे घानितासाथे घानिताध्वे; घानिताहे घानितास्वहे घानितास्महे. अथवा-हन्ता हन्तारौ हन्तारः; हन्तासे हन्तासाथे हन्ताध्वे; हन्ताहे हन्तास्वहे हन्तास्महे. लृट्—घा-ह-निष्यते घा-ह-निष्येते घा-ह-निष्यन्ते; घा-ह-निष्यसे घा-ह-निष्येथे घा-ह-निष्यध्वे; घा-ह-निष्ये घा-ह-निष्यावहे घा-ह-निष्यामहे. लोट-हन्यताम् हन्येताम् हन्यन्ताम्; हन्यस्व हन्येथाम् हन्यध्वम्; हन्यै हन्यावहै हन्यामहै. लङ्-अहन्यत अहन्येताम् अहन्यन्त; अहन्यथाः अहन्येथाम् अहन्यध्वम्; अहन्ये अहन्यावहि अहन्यामहि. विधिलिङ्-हन्येत हन्येयाताम् हन्येरन्; हन्येथाः हन्येयाथाम् हन्येध्वम्; हन्येय हन्येवहि हन्येमहि. आशीर्लिङ्-घानिषीष्ट घानिषीयास्ताम् घानिषीरन्; घानिषीष्ठाः घानिषीयास्थाम् घानिषीध्वम्, घानिषीय घानिषीवहि घानिषीमहि. अथवा-वधिषीष्ट वधिषीयास्ताम् वधिषीरन्; वधिषीष्ठाः वधिषीयास्थाम् वधिषीध्वम्; वधिषीय वधिषीवहि वधिषीमहि. लुङ्-अघानि अघानिषाताम् अघानिषत; अघानिष्ठाः अघानिषाथाम् अघानिढ्वम्; अघानिषि अघानिष्वहि अघानिष्महि. अथवा-अवधि अवधिषाताम् अवधिषत; अवधिष्ठाः अवधिषाथाम् अवधिढ्वम्; अवधिषि अवधिष्वहि अवधिष्महि. लृङ्-अघा-ह-निष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अघा-ह-निष्येताम् अघा-ह निष्यन्त; अघा-ह-निष्यथाः अघा-ह-निष्येथाम् अघा-ह-निष्यध्वम्; अघा-ह-निष्ये अघा-ह-निष्यावहि अघा-ह-निष्यामहि.

चुर्—(सकर्मक उभयपदी १० गणी)

कर्तरि—लिट्—चोरयाञ्चकार चोरयाञ्चक्रतुः चोरयाञ्चक्रुः; चोरयाञ्चकर्थ चोरयाञ्चक्रथुः चोरयाञ्चक्र; चोरयाञ्चका-क-र चोरयाञ्चकृव चोरयाञ्चकृम. चोरयां-चक्रे चक्राते चक्रिरे; चकृषे चक्राथे चकृढ्वे; चक्रे चकृवहे चकृमहे. अथवा-चोरया-मास-मासतुः-मासुः; मासिथ-मासथुः-मास; मास-मासिव-मासिम. अथवा-चोरयां-बभूव-बभूवतुः बभूवुः; बभूविथ बभूवथुः बभूव; बभूव बभूविव बभूविम. लुट्-चोरयिता चोरयितारौ चोरयितारः; चोरयितासि चोरयितास्थः चोरयितास्थ; चोरयितास्मि चोरयितास्वः चोरयितास्मः. चोरयिता चोरयितारौ चोरयितारः, चोरयितासे चोरयितासाथे चोरयिताध्वे; चोरयिताहे चोरयितास्वहे चोरयितास्महे. आशीर्लिङ्-चोर्यात् चोर्यास्ताम् चोर्यासुः; चोर्याः चोर्यास्तम् चोर्यास्त; चोर्यासम् चोर्यास्व चोर्यास्म. चोरयिषीष्ट चोरयिषीयास्ताम् चोरयिषीरन्; चोरयिषीष्ठाः चोरयिषीयास्थाम् चोरयिषीढ्वम्—ध्वम्. चोरयिषीय चोरयिषीवहि चोरयिषीमहि. लुङ्—अचूचुरत् अचूचुरताम् अचूचुरन्; अचूचुरः अचूचुरतम् अचूचुरत; अचू-चुरम् अचूचुराव अचूचुराम. अचूचुरत अचूचुरेताम् अचूचुरन्त; अचूचुरथाः अचूचुरेथाम् अचूचुरध्वम्; अचूचुरे अचूचुरावहि अचूचुरामहि. लृङ्—अचोरयिष्यत् अचोरयिष्यताम् अचोरयिष्यन्; अचोरयिष्यः अचोरयिष्यतम् अचोरयिष्यत; अचोरयिष्यम् अचोरयिष्याव अचोरयिष्याम. अचोरयिष्यत अचोरयिष्येताम् अचोरयिष्यन्त; अचोरयिष्यथाः अचोरयिष्येथाम् अचोरयिष्य-ध्वम्; अचोरयिष्ये अचोरयिष्यावहि अचोरयिष्यामहि.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

कर्मणि—लट्-चोर्यते चोर्येते चोर्यन्ते; चोर्यसे चोर्येथे चोर्यध्वे; चोर्ये चोर्यावहे चोर्यामहे. लिट्-चोरयाञ्चक्रे इत्यादि, लुट् चोरयिता इत्यादि, लृट्-चोरयिष्यते इत्यादि कर्तृरि आत्मनेपदमा जस्तै. अथवा—चोरिता चोरितारौ चोरितारः चोरिष्यते चोरिष्येते चोरिष्यन्ते इत्यादि. लोट्-चोर्यताम्; चोर्येताम् चोर्यन्ताम्; चोर्यस्व चोर्येथाम् चोर्यध्वम्; चोर्यै चोर्यावहै चोर्यामहै. लङ्-अचोर्यत अचोर्येताम् अचोर्यन्त; अचोर्यथाः अचोर्येथाम् अचोर्यध्वम्; अचोर्ये अचोर्यावहि अचोर्यामहि. चोर्येत चोर्येयाताम् चोर्येरन्; चोर्येथाः चोर्येयाथाम् चोर्येध्वम्; चोर्येय चोर्येवहि चोर्येमहि. आशीर्लिङ्-चोरयिषीष्ट इत्यादि कर्तरि जस्तै. अथवा—चोरिषीष्ट चोरिषीयास्ताम् चोरिषीरन् इत्यादि. लुङ्-अचोरि अचोरि-रयि-षाताम् अचोरि-रयि-षत; अचोरि-रयि-ष्ठाः अचोरि-रयि-षाथाम् अचोरि-रयि-ढ्वम्-ध्वम्; अचोरि-रयि-षि अचोरि-रयि-ष्वहि अचोरि-रयि-ष्महि. लृङ्-अचोरयिष्यत इत्यादि कर्तरि जस्तै. अथवा—अचोरिष्यत अचोरिष्येताम् अचोरिष्यन्त इत्यादि.

अकर्मक परस्मैपदी—

गण	धातु	लिट्	लुट्.	आ. लिङ्.	लुङ्.	लृङ्.
२	अस्	वभूव	भविता	भूयात्	अभूत्	अभविष्यत्
४	कुप्	चुकोप	कोपिता	कुप्यात्	अकुपत्	अकोपिष्यत्
१	क्रीड	चिक्रीड	क्रीडिता	क्रीड्यात्	अक्रीडीत्	अक्रीडिष्यत्
४	क्लिद	चिक्लेद	क्लेत्ता-दित्ता	क्लिद्यात्	अक्लिदत्	अक्लेदिष्यत्-त्स्यत्
४	क्रुध	चुक्रोध	क्रोद्धा	क्रुध्यात्	अक्रुधत्	अक्रोत्स्यत्
१	गर्ज	जगर्ज	गर्जिता	गर्ज्यात्	अगर्जीत्	अगर्जिष्यत्

:

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१	चल	चचाल	चलिता	चल्यात्	अचालीत्	अचलिष्यत्
१	जीव	जिजीव	जीविता	जीव्यात्	अजीवीत्	अजीविष्यत्
१	ज्वल	जज्वाल	ज्वलिता	ज्वल्यात्	अज्वालीत्	अज्वलिष्यत्
४	तुष	तुतोष	तोष्टा	तुष्यात्	अतुषत्	अतोक्ष्यत्
४	त्रस	तत्रास	त्रसिता	त्रस्यात्	अत्र-त्रा-सीत्	अत्रसिष्यत्
४	नश	ननाश	नशिता नंष्टा	नश्यात्	अनशत्	अनशिष्यत् अनंक्ष्यत्
४	नृत	ननर्त	नर्तिता	नृत्यात्	अनर्तीत्	अनर्तिष्य-त्स्र्य-त्
१	पत	पपात	पतिता	पत्यात्	अपप्तत्	अपतिष्यत्
१	फल	पफाल	फलिता	फल्यात्	अफालीत्	अफलिष्यत्
२	भा	बभौ	भाता	भायात्	अभासीत्	अभास्यत्
३	भी	बिभाय	भेता	भीयात्	अभैषीत्	अभेष्यत्
१	भ्रम	बभ्राम	भ्रमिता	भ्रम्यात्	अभ्रमीत्	अभ्रमिष्यत्
४	मद	ममाद	मदिता	मद्यात्	अमद-मादी-त्	अमदिष्यत्
६	मस्ज	ममज्ज	मङ्क्ता	मज्ज्यात्	अमाङ्क्षीत्	अमङ्क्ष्यत्
१	मूर्छ	मुमूर्छ	मूर्छिता	मूर्छ्यात्	अमूर्छीत्	अमूर्छिष्यत्
२	या	ययौ	याता	यायात्	अयासीत्	अयास्यत्
२	रुद	रुरोद	रोदिता	रुद्यात्	अरुद-रोदी-त्	अरोदिष्यत्
१	रुह	रुरोह	रोढा	रुह्यात्	अरुक्षत्	अरोक्ष्यत्
१	वि-लप	विललाप	विलपिता	विलप्यात्	व्यलप लापी-त्	व्यलपिष्यत्
४	शम	शशाम	शमिता	शम्यात्	अशमत्	अशमिष्यत्
४	श्रम	शश्राम	श्रमिता	श्रम्यात्	अश्रमत्	अश्रमिष्यत्
२	श्वस	शश्वास	श्वसिता	श्वस्यात्	अश्व-सी-त्	अश्वसिष्यत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

४	सिध	सिषेध	सेद्धा	सिद्ध्यात्	असिधत्	असेत्स्यत्
६	सं-कुच	संचुकोच	संकुचिता	संकुच्यात्	समकुचीत्	समकुचिष्यत्
१	स्था	तस्थौ	स्थाता	स्थेयात्	अस्थात्	अस्थास्यत्
२	स्ना	सस्नौ	स्नाता	स्ना-स्ने-यात्	अस्नासीत्	अस्नास्यत्
२	स्वप	सुष्वाप	स्वप्ता	सुप्यात्	अस्वाप्सीत्	अस्वप्स्यत्
४	स्विद	सिस्वेद	स्वेत्ता	स्विद्यात्	अस्विदत्	अस्वेत्स्यत्
१	हस	जहास	हसिता	हस्यात्	अहासीत्	अहसिष्यत्

सकर्मक परस्मैपदी—

५	आप्लृ	आप	आप्ता	आप्यात्	आपत्	आप्स्यत्
६	इष	इयेष	एष्टा-षिता	इष्यात्	ऐषीत्	ऐषिष्यत्
६	कृत	चकर्त	कर्तिता	कृत्यात्	अकर्तीत्	अकर्तिष्य-र्त्स्य-त्
१	कृष	चकर्ष	{ कर्ष्टा	कृष्यात्	अकृक्ष-त्	अकर्क्ष्यत्
			क्रष्टा		अक्रा-कार्-क्षीत्	अक्रक्ष्यत्
१	खाद	चखाद	खादिता	खाद्यात्	अखादीत्	अखादिष्यत्
१	गम	जगाम	गन्ता	गम्यात्	अगमत्	अगमिष्यत्
१	गै	जगौ	गाता	गेयात्	अगासीत्	अगास्यत्
९	ग्रन्थ	जग्रन्थ	ग्रन्थिता	ग्रथ्यात्	अग्रन्थीत्	अग्रन्थिष्यत्
१	घ्रा	जघ्रौ	घ्राता	घ्रा-घ्रे-यात्	अघ्रा(सी)त्	अघ्रास्यत्
१	जप	जजाप	जपिता	जप्यात्	अज-जा-पीत्	अजपिष्यत्
१	जि	जिगाय	जेता	जीयात्	अजैषीत्	अजेष्यत्
९	ज्ञा	जज्ञौ	ज्ञाता	ज्ञा-ज्ञे-यात्	अज्ञासीत्	अज्ञास्यत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१ तॄ	ततार	तरि-री-ता	तीर्यात्	अतारीत्	अतरि-री-ष्यत्
१ त्यज	तत्याज	त्यक्ता	त्यज्यात्	अत्याक्षीत्	अत्यक्ष्यत्
१ दंश	ददंश	दंष्टा	दश्यात्	अदांक्षीत्	अदंक्ष्यत्
१ दह	ददाह	दग्धा	दह्यात्	अधाक्षीत्	अधक्ष्यत्
४ दिव	दिदेव	देविता	दीव्यात्	अदेवीत्	अदेविष्यत्
१ ध्यै	दध्यौ	ध्याता	ध्या-ध्ये-यात्	अध्यासीत्	अध्यास्यत्
१ नम	ननाम	नन्ता	नम्यात्	अनंसीत्	अनंस्यत्
१ निन्द	निनिन्द	निन्दिता	निन्द्यात्	अनिन्दीत्	अनिन्दिष्यत्
१ पठ	पपाठ	पठिता	पठ्यात्	अप-पा-ठीत्	अपठिष्यत्
१ पा	पपौ	पाता	पेयात्	अपात्	अपास्यत्
२ पा	,,	,,	पायात्	अपासीत्	,,
७ पिष	पिपेष	पेष्टा	पिष्यात्	अपिषत्	अपेक्ष्यत्
४ पुष	पुपोष	पोष्टा	पुष्यात्	अपुषत्	अपोक्ष्यत्
९ पुष	,,	पोषिता	,,	अपोषीत्	अपोषिष्यत्
६ प्रच्छ	पप्रच्छ	प्रष्टा	पृच्छ्यात्	अप्राक्षीत्	अप्रक्ष्यत्
६ प्र-विश	प्रविवेश	प्रवेष्टा	प्रविश्यात्	प्राविक्षत्	प्रावेक्ष्यत्
९ बन्ध	बबन्ध	बन्धा	बध्यात्	अभान्त्सीत्	अभन्त्स्यत्
९ मन्थ	ममन्थ	मन्थिता	मथ्यात्	अमन्थीत्	अमन्थिष्यत्
९ मुष	मुमोष	मोषिता	मुष्यात्	अमोषीत्	अमोषिष्यत्
९ मृद	ममर्द	मर्दिता	मृद्यात्	अमर्दीत्	अमर्दिष्यत्
१ रक्ष	ररक्ष	रक्षिता	रक्ष्यात्	अरक्षीत्	अरक्षिष्यत्
६ लिख	लिलेख	लेखिता	लिख्यात्	अलेखीत्	अलेखिष्यत्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

२ वच	उवाच	वक्ता	उच्यात्	अवोचत्	अवक्ष्यत्
१ वद	उवाद	वदिता	उद्यात्	अवादीत्	अवदिष्यत्
१० वर्ण	वर्णयामास चकार बभूव	वर्णयिता	वर्ण्यात्	अववर्णत्	अवर्णयिष्यत्
२ विद	विवेद	वेदिता	विद्यात्	अवेदीत्	अवेदिष्यत्
५ शक	शशाक	शक्ता	शक्यात्	अशकत्	अशक्ष्यत्
१ शुच	शुशोच	शोचिता	शुच्यात्	अशोचीत्	अशोचिष्यत्
१ श्रु	शुश्राव	श्रोता	श्रूयात्	अश्रौषीत्	अश्रोष्यत्
४ श्लिष	शिश्लेष	श्लेष्टा	श्लिष्यात्	अश्लिक्ष-ष-त्	अश्लेक्ष्यत्
४ सिवु	सिषेव	सेविता	सीव्यात्	असेवीत्	असेविष्यत्
६ सृज	ससर्ज	स्रष्टा	सृज्यात्	अस्राक्षीत्	अस्रक्ष्यत्
६ स्पृश	पस्पर्श	स्प्रष्टा	स्पृश्यात्	अस्पार्-प्रा-क्षीत्	अस्प्रक्ष्यत्
		स्पर्ष्टा		अस्पृक्षत्	अस्पर्क्ष्यत्
१ स्मृ	सस्मार	स्मर्ता	स्मर्यात्	अस्मार्षीत्	अस्मरिष्यत्
३ हा	जहौ	हाता	हेयात्	अहासीत्	अहास्यत्
३ हु	जुहाव	होता	हूयात्	अहौषीत्	अहोष्यत्

अकर्मक आत्मनेपदी—

२ आस	आसाञ्चक्रे	आसिता	आसिषीष्ट	आसिष्ट	आसिष्यत
४ उत्-डी	उड्डिड्ये	उड्डयिता	उड्डयिषीष्ट	उदडयिष्ट	उदडयिष्यत
१ कपि	चकम्पे	कम्पिता	कम्पिषीष्ट	अकम्पिष्ट	अकम्पिष्यत
४ क्लिश	चिक्लिशे	क्लेशिता	क्लेशिषीष्ट	अक्लेशिष्ट	अक्लेशिष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

४ दीप	दिदीपे	दीपिता	दीपिषीष्ट	अदीपि-ष्ट	अदीपिष्यत
१ मुद	मुमुदे	मोदिता	मोदिषीष्ट	अमोदिष्ट	अमोदिष्यत
४ मृङ्	ममार	मर्ता	मृषीष्ट	अमृत	अमरिष्यत्
१ यत	येते	यतिता	यतिषीष्ट	अयतिष्ट	अयतिष्यत
४ युध	युयुधे	योद्धा	युत्सीष्ट	अयुद्ध	अयोत्स्यत
१ रम	रेमे	रन्ता	रंसीष्ट	अरंस्त	अरंस्यत
१ रुच	रुरुचे	रोचिता	रोचिषीष्ट	अरोचिष्ट अरुचत्	अरोचिष्यत
१ लवि	ललम्बे	लम्बिता	लम्बिषीष्ट	अलम्बिष्ट	अलम्बिष्यत
६ लस्ज	ललज्जे	लज्जिता	लज्जिषीष्ट	अलज्जिष्ट	अलज्जिष्यत
१ वृध	ववृधे	वर्द्धिता	वर्द्धिषीष्ट	अवर्द्धिष्ट अवृधत्	अवर्द्धिष्यत
२ शीङ	शिश्ये	शयिता	शयिषीष्ट	अशयिष्ट	अशयिष्यत
१ शुभ	शुशुभे	शोभिता	शोभिषीष्ट	अशोभिष्ट अशुभत्	अशोभिष्यत

सकर्मक आत्मनेपदी--

२ अधि-इ	अधिजगे	अध्येता	अध्येषीष्ट	अध्यगीष्ट अध्यैष्ट	अध्यगीष्यत अध्यैष्यत
६ आ-इ	आदद्रे	आदर्ता	आदृषीष्ट	आदृत	आदरिष्यत
१ ईक्ष	ईक्षाञ्चक्रे	ईक्षिता	ईक्षिषीष्ट	ऐक्षिष्ट	ऐक्षिष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१ क्षम	चक्षमें	क्षमिता	क्षमिषीष्ट	अक्षमिष्ट	अक्षमिष्यत
		क्षन्ता	क्षंसीष्ट	अक्षंस्त	अक्षंस्यत
१० तर्ज	तर्जयाञ्चक्रे आस बभूव	तर्जयिता	तर्जयिषीष्ट	अततर्जत	अतर्जयिष्यत
१० प्र-अर्थ	प्रार्थयाञ्चक्रे आस बभूव	प्रार्थयिता	प्रार्थयिषीष्ट	प्रातर्थत	प्रार्थयिष्यत
१ बाध	बबाधे	बाधिता	बाधिषीष्ट	अबाधिष्ट	अबाधिष्यत
१० भर्त्स	भर्त्सयां चक्रे-आ-ब.	भर्त्सयिता	भर्त्सयिषीष्ट	अबभर्त्सत	अभर्त्सयिष्यत
४-८ मन	मेने	मन्ता	मंसीष्ट	अमंस्त	अमंस्यत
१० वञ्च	वञ्चयां चकार-आ-ब.	वञ्चयिता	वञ्चयिषीष्ट	अववञ्चत	अवञ्चयिष्यत
१० विद	वेदयांच-आ-ब.	वेदयिता	वेदयिषीष्ट	अवीविदत	अवेदयिष्यत
१ लभ	लेभे	लब्धा	लप्सीष्ट	अलब्ध	अलप्स्यत
१ शकि	शशङ्के	शङ्किता	शङ्किषीष्ट	अशङ्किष्ट	अशङ्किष्यत
१ सह	सेहे	सहिता सोढा	सहिषीष्ट	असहिष्ट	असहिष्यत
१ सेव	सिषेवे	सेविता	सेविषीष्ट	असेविष्ट	असेविष्यत

अकर्मक उभयपदी—

१ धाव	दधाव	धाविता	धाव्यात्	अधावीत्	अधाविष्यत्
	दधावे	धाविता	धाविषीष्ट	अधाविष्ट	अधाविष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सकर्मक उभयपदी—

१०	अर्च	अर्चयां-	अर्चयिता	अर्च्यात्	आर्चिचत्	आर्चयिष्यत्
		च-आ-व.	,,	अर्चयिषीष्ट	आर्चिचत	आर्चयिष्यत
१०	आ-ज्ञप	आज्ञापयां-	आज्ञापयिता	आज्ञाप्यात्	आजिज्ञपत्	आज्ञापयिष्यत्
		च-आ-व	,,	आज्ञापयिषीष्ट	आजिज्ञपत	आज्ञापयिष्यत
६	आ-दिश	आदिदेश	आदेष्टा	आदिश्यात्	आदिक्षत्	आदेक्ष्यत्
		आदिदिशे	,,	आदिक्षीष्ट	आदिक्षत	आदेक्ष्यत
१०	आ-लोक	आलोकयां-	आलोकयिता	आलोक्यात्	आलुलोकत्	आलोकयिष्यत्
		च-आ-व	,,	आलोकयिषीष्ट	आलुलोकत	आलोकयिष्यत
१	आ-ह्वे	आजुहाव	आह्वाता	आहूयात्	आह्वत्	आह्वास्यत्
		आजुहुवे	,,	आह्वासीष्ट	आह्वत	आह्वास्यत
१०	कथ	कथयां-	कथयिता	कथ्यात्	अचकथत्	अकथयिष्यत्
		च-आ-व	,,	कथयिषीष्ट	अचकथत	अकथयिष्यत
६	क्रीञ्	चिक्राय	क्रेता	क्रीयात्	अक्रैषीत्	अक्रेष्यत्
		चिक्रिये	,,	क्रेषीष्ट	अक्रेष्ट	अक्रेष्यत
६	क्षिप	चिक्षेप	क्षेप्ता	क्षिप्यात्	अक्षैप्सीत्	अक्षेप्स्यत्
		चिक्षिपे	,,	क्षिप्सीष्ट	अक्षिप्त	अक्षेप्स्यत
१	खन	चखान	खनिता	खन्-खा-यात्	अख-खा-नीत्	अखनिष्यत्
		चख्ने	,,	खनिषीष्ट	अखनिष्ट	अखनिष्यत
१०	गण	गणयां-	गणयिता	गण्यात्	अज-जी-गणत्	अगणयिष्यत्
		च-आ-व	,,	गणयिषीष्ट	अज-जी-गणत	अगणयिष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१० घुष	घोषयां-	घोषयिता	घोष्यात्	अजूघुषत्	अघोषयिष्यत्
	च-आ-व	,,	घोषयिषीष्ट	अजूघुषत	अघोषयिष्यत
५ चिञ्	चिचा-का-य	चेता	चीयात्	अचैषीत्	अचेष्यत्
	चिच्ये-क्ये	,,	चेषीय	अचेष्ट	अचेष्यत
१० चिन्त	चिन्तयां-	चिन्तयिता	चिन्त्यात्	अचिचिन्तत्	अचिन्तयिष्य त्
	च-आ-व	,,	चिन्तयिषीष्ट	अचिचिन्तत	अचिन्तयिष्यत
१० चुद	चोदयां-	चोदयिता	चोद्यात्	अचूचुदत्	अचोदयिष्यत्
	च-आ-व.	,,	चोदयिषीष्ट	अचूचुदत	अचोदयिष्यत
७ छिद	चिच्छेद	छेत्ता	छिद्यात्	अच्छिदद्-छैत्सी-त्	अच्छेत्स्यत्
	चिच्छिदे	,,	छित्सीष्ट	अच्छित्त	अच्छेत्स्यत
८ तन	ततान	तनिता	तन्यात्	अता-त नीत्	अतनिष्यत्
	तेने	,,	तनिषीष्ट	अत-निष्ट-त	अतनिष्यत
१० तृप	तर्पयां-	तर्पयिता	तर्प्यात्	अतीतृपत्	अतर्पयिष्यत्
	च-आ-व-	,,	तर्पयिषीष्ट	अतीतृपत	अतर्पयिष्यत
२ दुह	दुदोह	दोग्धा	दुह्यात्	अधुक्षत्	अधोक्ष्यत्
	दुदुहे	,,	धुक्षीष्ट	अधुक्षत अदुग्ध	अधोक्ष्यत
२ द्विष	दिद्वेष	द्वेष्टा	द्विष्यात्	अद्विक्षत्	अद्वेक्ष्यत्
	दिद्विषे	,,	द्विक्षीष्ट	अद्विक्षत	अद्वेक्ष्यत
३ धा	दधौ	धाता	धेयात्	अधात्	अधास्यत्
	दधे	,,	धासीष्ट	अधित	अधास्यत
१ नी	निनाय	नेता	नीयात्	अनैषीत्	अनेष्यत्
	निन्ये	,,	नेषीष्ट	अनेष्ट	अनेष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१ पच	पपाच	पक्ता	पच्यात्	अपाक्षीत्	अपक्ष्यत्
	पेचे	,,	पक्षीष्ट	अपक्त	अपक्ष्यत
१० पुष	पोषयां-	पोषयिता	पोष्यात्	अपूपुषत्	अपोषयिष्यत्
	च-आ-व-	,,	पोषयिषीष्ट	अपूपुषत	अपोषयिष्यत
१० पूज	पूजयां-	पूजयिता	पूज्यात्	अपूपुजत्	अपूजयिष्यत्
	च-आ-व-	,,	पूजयिषीष्ट	अपूपुजत	अपूजयिष्यत
२ ब्रू	उवाच	वक्ता	उच्यात्	अवोचत्	अवक्ष्यत्
	ऊचे	,,	वक्षीष्ट	अवोचत	अवक्ष्यत
१० भक्ष	भक्षयां-	भक्षयिता	भक्ष्यात्	अबभक्षत्	अभक्षयिष्यत्
	च-आ-व-	,,	भक्षयिषीष्ट	अबभक्षत	अभक्षयिष्यत
७ भिद	बिभेद	भेत्ता	भिद्यात्	अभिद-भैत्सी-त्	अभेत्स्यत्
	बिभिदे	,,	भित्सीष्ट	अभित्त	अभेत्स्यत
७ भुज	बुभोज	भोक्ता	भुज्यात्	अभौक्षीत्	अभोक्ष्यत्
	बुभुजे	,,	भुक्षीष्ट	अभुक्त	अभोक्ष्यत
१० मान	मानयां-	मानयिता	मान्यात्	अमीमनत्	अमानयिष्यत्
	च-आ-ब-	,,	मानयिषीष्ट	अमीमनत	अमानयिष्यत
६ मुच	मुमोच	मोक्ता	मुच्यात्	अमुचत्	अमोक्ष्यत्
	मुमुचे	,,	मुक्षीष्ट	अमुक्त	अमोक्ष्यत
१ यज	इयाज	यष्टा	इज्यात्	अयाक्षीत्	अयक्ष्यत्
	ईजे	,,	यक्षीष्ट	अयष्ट	अयक्ष्यत
१ याच	ययाच	याचिता	याच्यात्	अयाचीत्	अयाचिष्यत्
	ययाचे	,,	याचिषीष्ट	अयाचिष्ट	अयाचिष्यत

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

१० रच	रचयां-	रचयिता	रच्यात्	अरीरचत्	अरचयिष्यत्
	च-आ-व-	,,	रचयिषीष्ट	अरीरचत	अरचयिष्यत
७ रुध	रुरोध	रोद्धा	रुध्यात्	अरुध-रौत्सी-त्	अरोत्स्यत्
	रुरुधे	,,	रुत्सीष्ट	अरुद्ध	अरोत्स्यत
६ लिप	लिलेप	लेप्ता	लिप्यात्	अलिपत्	अलेप्स्यत्
	लिलिपे	,,	लिप्सीष्ट	अलिपत-प्त	अलेप्स्यत
२ लिह	लिलेह	लेढा	लिह्यात्	अलिक्षत्	अलेक्ष्यत्
	लिलिहे	,,	लिक्षीष्ट	अलिक्षत-लीढ	अलेक्ष्यत
९ लूञ्	लुलाव	लविता	लूयात्	अलावीत्	अलविष्यत्
	लुलुवे	,,	लविषीष्ट	अलविष्ट	अलविष्यत
१ वह	उवाह	वोढा	उह्यात्	अवाक्षीत्	अवक्ष्यत्
	ऊहे	,,	वक्षीष्ट	अवोढ	अवक्ष्यत
१ श्रि	शिश्राय	श्रयिता	श्रीयात्	अशिश्रियत्	अश्रयिष्यत्
	शिश्रिये	,,	श्रयिषीष्ट	अशिश्रियत	अश्रयिष्यत
६ सिच	सिषेच	सेक्ता	सिच्यात्	असिचत्	असेक्ष्यत्
	सिषिचे	,,	सिक्षीष्ट	असिक्त-चत	असेक्ष्यत
१० सूच	सूचयां	सूचयिता	सूच्यात्	असुसूचत्	असूचयिष्यत्
	च-आ-व-	,,	सूचयिषीष्ट	असुसूचत	असूचयिष्यत
२ स्तु	तुष्टाव	स्तोता	स्तूयात्	अस्तावीत्	अस्तोष्यत्
	तुष्टुवे	,,	स्तोषीष्ट	अस्तोष्ट	अस्तोष्यत
१ हृ	जहार	हर्ता	ह्रियात्	अहार्षीत्	अहरिष्यत्
	जह्रे	,,	हृषीष्ट	अहृत	अहरिष्यत.

शुभम्

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

शुद्धिपत्र.

पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
८	१	अधः	अश्वः
११	१५	देवानम्	देवानाम्
१५	१६	स्त्रिभ्याम्	स्त्रीभ्याम्
२०	१९	अम्गुना	अम्बुना
२२	११	हेमहात्	हेमहन्
,,	१५	हेगतवात्	हेगतवत्
२३	४	सुहृदा	सुहृदः
,,	१३	आत्मनेः	आत्मने
२४	११	श्वन	श्वन्
२५	७	विर्नी	विनि
२६	१८	इयसु	इयसुन्
२७	४	विदुषाः	विदुषा
,,	१९	परित्तत्	परिषद्
,,	२०	दन्तवान्	दत्तवान्
२८	७	ज्वलमुच्	जलमुच्
२९	१३	युवत्	युवन्
३१	१८	इयसुत्	इयसुन्
३५	१३	आहः	आह
,,	१४	उपादिशतु	उपदिशतु
३६	५	अष्मद्	अस्मद्
३७	४	स्मित्	स्मिन्
,,	१३	सर्वयो	सर्षयोः
,,	१५	हेसर्वैः	हेसर्वे
४०	६	अष्मन्	अस्मत्
४६	११	महन्त्यौ	महत्यौ
४७	६	अष्टादशत्	अष्टादशन्
५३	२०	सिः	सि
५५	६	अभवत्	अभवन्
५६	२१	वर्ते	वर्तै
५८	१	परष्मै	परस्मै
,,	१५	कर्षिष्यति	क्र-कर्-त्स्यति
,,	२०	तृ	तॄ
५९	१५	उड्डीधातु	दिवादिमा
६०	१८	ही	हृ
६२	७	आसीयाताम्	आसीयाथाम्
६८	८	स्तौ	स्तौः
७५	८	दद्दाथे	ददाथे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
७६	१०	अधत्ताम्	अधत्त
७७	५	अनृत्यतः	अनृत्यः
,,	१०	(त्स्या)	(त्स्या)
७८	१२	दर्वि	दर्पि
७९	६	परस्मै	आत्मने
८०	१	मृड	मुह
८०	३	म्रियेरन्	प्रीयेरन्
,,	११	अचिनोति	अचिनोत्
,,	१३	अचिनुव	अचिनुव(न्व)
,,	१३	अचिनुम	अचिनुम(न्म)
८३	७	समकोचत्	समकुचत्
,,	१८	प्रविशत्	प्राविशत्
८५	१३	अरुन्ध	अरुन्ध्व
८६	१८	अपिनद्	अपिनट्
८९	२	अक्रीणीताम्	अक्रीणाताम्
,,	२	अक्रीणन्त	अक्रीणत
,,	३	अक्रीणीथाम्	अक्रीणाथाम्
,,	४	अक्रीणम्	अक्रीणाम्
,,	४	अक्रीणे	अक्रीणि
९१	८	अचोरयत्	अचोरयत
९२	१३	प्रेरयत् त	प्रैरयत्-त
९६	२	निपरूयेत्	निरूपयेत्
९८	३	उघते	उद्यते
९९	१४	शाप्येत	शाय्येत
१००	४	चिकीर्षति-ते	चिकीर्षति
,,	४	दिदृत्तति	दिदृत्तति-ते
१०३	११	गृह	ग्रह
१०५	१	विस्मृरति	विस्मरति
१०६	८	पाठ्यति	पाठयति
११०	१७	मुमूड	मुनूड
१११	८	प्रय्यम्	प्रभुः
,,	१७	उच्चैवस्ते	उच्चैस्ते
,,	१९	लद्या	लक्ष्म्या
११४	२	चास्ति	त्रास्ति
,,	१९	मुरूक्कं	गुरूक्तं
११५	५	महति	महती
,,	७	पथाः	पथः
,,	१८	येको	एको
११८	८	यिप्रः	प्रियः
१२०	६	भाव	कर्तृ
१२१	७	स्वस्यः	स्वस्य
,,	१३	पाठ्यन्ते	पाठ्यध्वे

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

पृष्ठ	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१२२	१८	यतिः	यति
१२३	१२	भगिनि	भगिनी
१२४	६	उपरि	अभितः
,,	८	मुपरि	मभितः
१२५	४	अन्त	अन्य
,,	७	उत्तरतः	उत्तरम्
१२६	१०	ऽपश्यत्	ऽपश्यम्
ग	१	यस	वस्
६	११	काकरि-षीष्ठ इ०	का-क-रि षीष्ट इ०
ज	७	अदातः	अदात
ज	१०	अलास्यत	अदास्यत
ञ	२०	जघ्नः	जघ्न
ठ	६	द्वे वे	द्वे
,,	२१	वध्म्	ध्वम्
ड	३	कर्तृरि	कर्तरि
ढ	१४	समज्ज	ममज्ज
प	१	घोष्णत्	घोष्यात्
,,	४	चेषीय	चेषीष्ट
फ	२१	यमाच	ययाच
ब	१४	अयि	श्रयि
,,	२२	हृषीष्ट	हृषीष्ट

Acc 2208/04

पुस्तक पाइने ठेगाना—

२—पं० कृष्णनाथ सिग्देल

२३।१०३ दूधविनायक,

बनारस सीटी.

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

सूचना

मध्यचन्द्रिका (नेपाली भाषाको व्याकरण) मूल्य ।।।)
लघुचन्द्रिका (नेपाली भाषाको संक्षिप्त व्याकरण) मूल्य ।-)
संस्कृतचन्द्रिका (संस्कृत भाषा सरलताले जानिने) मूल्य ।।)
अनुवादचन्द्रिका प्रथम प्रकाश (नेपाली बाट संस्कृत र संस्कृत बाट नेपाली अनुवाद गर्ने) मूल्य ।)
अनुवादचन्द्रिका द्वितीय प्रकाश (,,) मूल्य ।=)
अनुवादचन्द्रिका तृतीय प्रकाश (,,) छापिदैछ
अनुवादचन्द्रिका चतुर्थ प्रकाश (,,) ,,

पुस्तक पाइने ठेगाना--

१—हेड पण्डित सोमनाथ उपाध्याय
प्रधान संस्कृत पाठशाला
काठमाण्डू नेपाल.

२—पं० कृष्णनाथ सिग्देल
२३।१०३ दूधविनायक
बनारस सिटी.

मुद्रक—सहादुर राम, हितैषी प्रिंटिंग वर्क्स, बनारस।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu